

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

29 NOIEMBRIE 2011

NR. 11 (1550),

ANUL XXIII

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

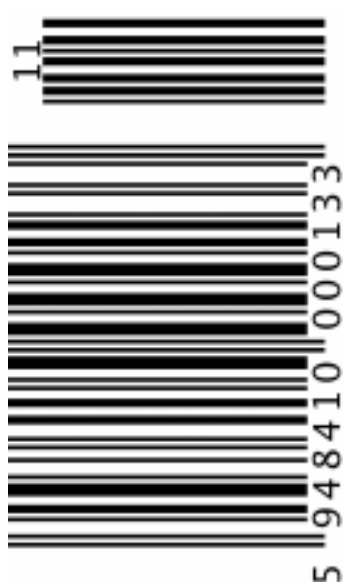
11

www.revistaorizont.ro

MIHAI ȘORA LA 95 DE ANI

6-7

FILOZOFIA LUI MIHAI ȘORA

"Ne înțelegeam foarte bine, toți. Și, cum se vorbeau toate limbile, nu era o problemă să treci de la o limbă la alta sau eventual să vorbești în propria ta limbă, dacă o înțelegeai pe a celuiilalt, dar nu o puteai vorbi, și să intri astfel în comunicare. Spus cu alte cuvinte, momentul timișorean a fost un moment de deschidere, care mergea mai departe decât această strictă prietenie de la distanță, pentru că zona Timișoarei a fost și una cu foarte multe căsătorii mixte."

6

UNDE SE ÎNTÂLNESC CE BĂRFESC, CE BEAU ȘI CE MANÂNCĂ SCRIITORII?

VASILE BOGDAN

CRISTIAN GHINEA

GHEORGHE MOCUȚA

DORIN MURARIU

GHEORGHE SECHEȘAN

TITUS SUCIU

10-11

open art
Timisoara Open Art City

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DESCHIS AL ARTELOR)

FOTOGRAFIE DE GRUP CU SCRIITOARE REGASITE

CORNEL UNGUREANU

1.) Cartea Bianca Burța-Cernat, **Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică** mi se pare, înainte de toate, foarte necesară. Ea vine să illustreze un moment de înțelegere a literaturii române în întregul ei. Critica literară, începând desigur cu Titu Maiorescu, a trăit momentele firești, obligatorii, ale excluderilor. Și Maiorescu, și Lovinescu, și eroii generațiilor estetice, a treia, a patra, a cincea s-au impus și prin capacitatea lor de selecție. Și, fără îndoială, literatura feminină fiind, așa cum spune autoarea, "un caz particular al marginalității literare" e marcată de șirul lung de excluderi dintr-o cultură care a trăit cu intensitate obsesia Centrului.

Literatura română a evoluat repede: în două secole a trebuit să-și definească direcțiile, mizele, personalitățile esențiale, rolul lor în afirmarea și definirea națiunii. Într-o societate în care universul tradițional nu era despărțit de vigoarea enclavelor arhaice, femeia/femininul erau așezate în planul al doilea. "Nu în cele din urmă, scrie autoarea, este necesar să precizăm că o discuție despre marginali și marginalitate în literatura română trebuie să țină seama de particularitățile contextului mai mult decât de teoriile decanonizante (desigur, nici ele de ignorat) importate de peste Ocean. Pentru că, e limpede, marginalii noștri au cu totul alt profil decât marginalii lor. Și motivele excluderii, atunci când e vorba de excludere, sunt cu totul diferite. De pildă, discuțiile purtate la noi în ultimul deceniu cu privire la postcolonialism și literaturile postcoloniale, în afară de faptul că nu fac decât să gloseze în jurul unor presupozii, teze și teorii "de import", sunt sterile și riscă să alunece într-un ... conformism academic. Ocupându-ne de marginalii altora, îi ignorăm cu superbie pe ai noștri".

Am dat un citat atât de lung din mai multe motive. Primul dintre ele este legat de excepționalele stagii în bibliotecă/arhive ale doamnei Burța-Cernat: a trecut prin colecțiile de ziare, reviste, printre seriile de cărți care au definit și definesc un timp al culturii. Se mișcă dezinvolt în situațiile care reclamă fixarea/definirea unui context istoric. Ține cont, precum puțini istorici literari de azi, de "particularitățile contextului". De aici, trăsăturile polemice ale lucrării. Definită (și) printr-o vie, foarte vizibilă prezență în actualitatea literaturii, critic de performanță, Bianca Burța-Cernat sesizează, cu o energie recuperatoare ce trebuie a fi consemnată, impasurile globalizării și capcanele actualității culturale.

2) Cartea face importante incursiuni într-un secol al XIX-lea abandonat de prea mulți dintre istoricii literari care și-au fixat interesul asupra scriitorilor fundamentali, fie ei pașoptiști sau "clasici". Fiindcă nu există o sinteză cu privire la evoluția femeii-scriitoare în spațiul românesc, Bianca Burța-Cernat "încearcă să contureze "o hartă" a prozei autoarelor din prima jumătate a secolului XX", insistând, așa cum se cuvine, asupra scriitoarelor/individualităților din scrisul feminin interbelic. Ticu Arhip, Sanda Movilă, Henriette Yvonne Stahl, Lucia Demetrius, Anișoara Odeanu, Cella Serghi, Ioana Postelnicu și Sorana Gurian se bucură de micromonografii – unele dintre ele cel puțin privind scrisul/activitatea din perioada

interbelică. Sunt, spune autoarea, **biografii ale unor eșecuri exemplare**. Definirea acestor "eșecuri exemplare" în micromonografiile polemice, realizate cu inteligență, spirit analitic, sub semnul unei documentări răbdătoare ține de substanța lucrării – de originalitatea ei. M-am bucurat că alături de un șir de romane uitate autoarea numește și o scriitoare din Banat, Emilia Lungu, "învățătoare la prima școală de fete din Banat", cu proze inspirate din romanele surorilor Bronte și ale lui Jane Austen. Între puținele romane s.f. românești autoarea descoperă și romanul Dorinei Ienciu apărut la Caransebeș, **Cataclismul anului 2000** (1933). Ar fi de cercetat felul în care romanul Dorinei Ienciu e legat de un climat timișorean din anii 30, în care Ilie Ienea, traducător din germană și maghiară, publica un roman "din anul 2000", **Ard luminile-n Vitol**.

Expresivitatea scrisului doamnei Burța-Cernat începe de la nivelul titlului și se manifestă pe parcursul analizelor. "**Feminism**" și "**patriarhalism**" în familia Vieții românești începe cu un portret al "patriarhului" Ibrăileanu. De altfel, arta portretului merită toată stima. Constanța Marino-Moscu, Otilia Cazimir, Lucia Mantu, tână Hortensia Papadat Bengescu beneficiază nu numai de analize recuperatoare, ci și de "imagini", de o bună așezare în contextul epocii. Bianca Burța-Cernat recitește și repune în discuție, sub semnul aceleiași documentări impecabile, procese literare abandonate de alții. Cazul romanului **Mariana Vidrașcu** (al relației dintre Sadoveanu și Constanța Marino-Moscu), abandonat de atâția istorici importanți ai literaturii e repus în discuție cu inteligență și bun simț. Ca și colaborarea Hortensiei Papadat-Bengescu la **Viața Românească**. Și în acest subcapitol, ca și în următoarele (**Prezențe feminine în "familia modernă" a cenaclului Sburătorul, Hortensia Papadat Bengescu, "romanciera femeilor"**) întâlnim puncte de vedere noi, unele surprinzătoare: pe deplin justificate, ne demonstrează autoarea. Dacă avem în vedere că într-o perioadă a evoluției sale (1949-1968) **Viața Românească** a fost protejată de importante personalități literare și politice, înțelegem abundența documentelor, dar și transcrierea selectivă a lor, altădată. Dacă revenirea la E. Lovinescu și la cultul lui a operat alte selecții, înțelegem și importanța stagiilor în arhive/biblioteci a doamnei Burța-Cernat. Și importanța rectificărilor. Să remarcăm noutatea și calitatea analizelor în cazul unor scriitori asupra cărora s-au pronunțat multe nume, între cele mai importante ale scrisului românesc.

Dacă ar fi de remarcat încă ceva, ar fi spiritul tânăr care domină aceste analize, buna noastră intrare în deceniul al doilea al secolului XXI. **Deconstrucția unui mit: eroul civilizator** mi se pare una dintre cele mai frumoase incursiuni în studiul operei Hortensiei Papadat-Bengescu. Performanța lucrării este capitolul al cincilea – **Biografia unor eșecuri exemplare – studii de caz. Ticu Arhip**. Refuzul autobiograficului, **Sanda Movilă**. Proza identităților fictive, **Henriette Yvonne Stahl**. Spiritualizarea feminității, **Lucia Demetrius**. Autenticismul unei fete cumini, **Anișoara Odeanu**. O minimalistă "avant la lettre", **Cella Serghi**. Scriitura ca mecanism compensatoriu, **Ioana Postelnicu**,

"A scrie cu propriul corp", **Sorana Gurian**. Proza experiențelor-limită. Biografia eșecurilor exemplare e analizată cu inteligență, vocație analitică, capacitate de identificare exemplare. Aș fi introdus în ecuație și altă față a eșecului: cea legată de perioada 1944-1948 a transformărilor literaturii române. E important să observăm că unul dintre autorii care fascinasă tinerele scriitoare, Camil Petrescu, devine un important creator al realismului socialist. Că un altul, important pentru așezarea sa pe stânga radicală, e legat de aceste scriitoare. Că, de pildă, Henriette Yvonne Stahl se va redefini și datorită lui Petru Dumitriu. Romanele "noi" sau măcar publicistica Luciei Demetrius, Anișoarei Odeanu (cu câteva romane inedite, între care **Fantomele din Valea Lungă**), Celleri Serghi, Ioanei Postelnicu, Sorana Gurian trădează o fervoare a adeziunii.

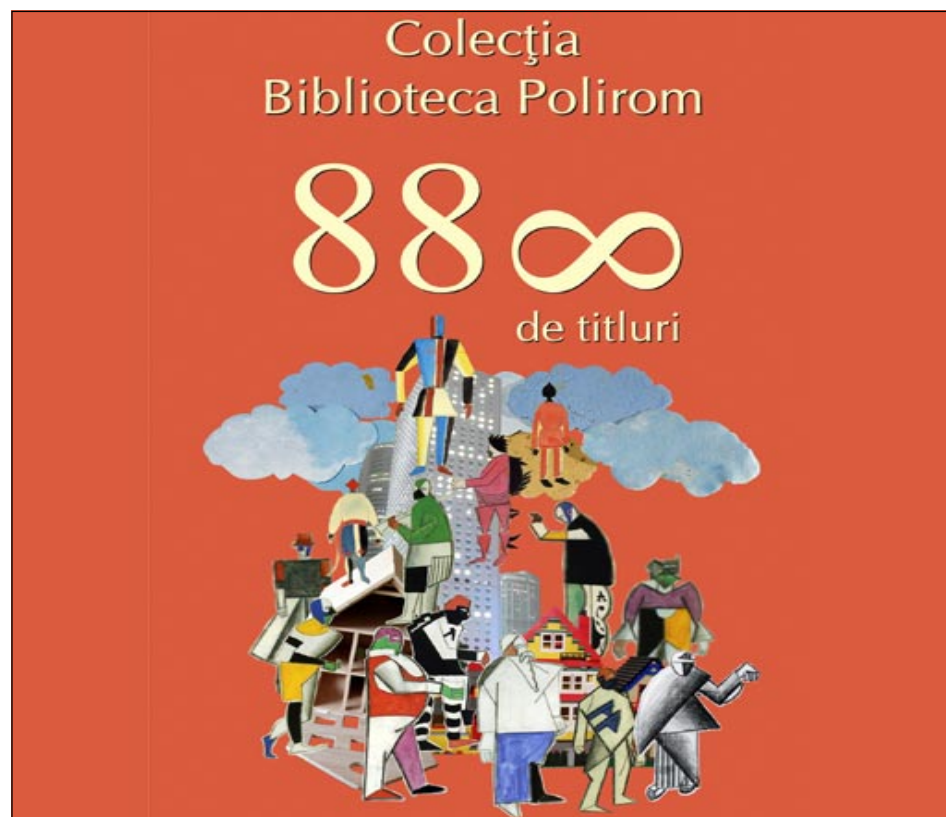
În remarcabilul capitol despre Sorana Gurian (cu subcapitole în întregime citabile, ca **Pe urmele lui Blecher, Corporalitatea ca limită**) există secțiunea **Acrobații politici periculoase**. Cu excepția lui Ticu Arhip, toate autoarele studiate în capitolul al cincilea al lucrării, fac "acrobații politice periculoase". E drept că nici una dintre ele ca Sorana Gurian, dar fiecare dintre scriitoarele studiate trăiește nu numai ghetozarea, ci și excesul sentimental, pasional, energiile compensatorii ale ieșirii în arenă, "în spectacol". Într-un studiu aniversar al romanului românesc, apărut în 1959, Dumitru Micu trecea în revistă relele romanului feminin interbelic: cosmopolitism, pornografie ș.a.m.d. Anatema anului 1959 va stimula, probabil, unele dintre rectificările doamnelor literaturii cantonate de istoricii literari doar în anii 30.

Să scriem că succesul efortului recuperatoriu al Biancăi Burța-Cernat se datorează analizelor unor romane citite pe sârte de alții, recitate aici cu inteligență, sub semnul necesarelor contextualizări. **Tinerete, Marea fugă, Destine, Album de familie** de Lucia Demetrius, **Într-un cămin de domnișoare, Călător din noaptea de Ajun**

de Anișoara Odeanu; **Pânza de păianjen** de Cella Serghi, **Bogdana** și **Bezna** de Ioana Postelnicu, **Zilele nu se întorc niciodată** de Sorana Gurian au șansa celor mai serioase, incitante lecturi ale lor. Fiindcă autorul studiilor este un critic al tinerei generații, putem sublinia, pentru înțelegerea anilor 30 ai literaturii române, șansa acestor întâlniri.

3) Aș spune că există între cartea despre avangardă a lui Paul Cernat și cercetarea Biancăi Burța-Cernat simetrii și comunicări în numele unui program de așezare a scrisului critic sub semnul întregului literelor românești. Încă o dată se verifică și afirmația lui G. Călinescu privitoare la critica de întâmpinare: un adevărat critic al actualității trebuie să aibă sub ochi literatura română în totalitatea ei. Între cei mai atenți (un top –fluctuant! – o așează pe primul loc al personalităților influente din critica actuală) cronicari literari de azi, Bianca Burța-Cernat publică una dintre sintezele importante ale ultimilor ani. Una dintre – repet – sintezele necesare.

FOTOTECA ORIZONT

O parte din redacția revistei *Orizont* în 1972. În rândul de sus, de la stânga la dreapta: Ion Arieșanu, Ion Dumitru Teodorescu, Dușan Petrovici, Ion Velican, Andrei A. Lillin; la mijloc: Valentina Dima, Adriana Babeți; jos: Lucian Bureriu, Paul Eugen Banciu, Damian Ureche, Laurențiu Cernet și Cornel Ungureanu.

LA TOLCE VITA NOI ÎN LUNA NOIEMBRIE, VOL ÎN VOIEMBRIE MARCEL TOLCEA

O POEZIE DIN VREMURILE ÎN CARE CIOCOLATA SE BOTEZA CU NUME DE FATA

Deși mai visător decât un internat de fete spre seară / îți scriu o poezie, iubito, în care tu ești / fabrica de ciocolată, iar eu - portarul tău amețit de miresme / gelos pe casele din jur parfumate și pe trecătorii ce/ te ascund în plămâni, dulce minune, / Delia, Mirela, Gabriela, Cristina.

ONIROMANTIA ÎN COMUNISM ȘI CHIAR ÎNAINTE

O coincidență aproape onirică a făcut, săptămâna aceasta, ca doi dintre intelectualii pe care îi admir să scrie despre vise: Andrei Pleșu, în *Dilema veche*, (<http://www.dilemaveche.ro/sectiune/situatiunea/articol/vedenii-vise>) și Vladimir Tismăneanu, în *România literară* (<http://tismaneanu.wordpress.com/2011/10/26/despre-materialismul-oniric-lenin-stalin-hrusciov-si-visul-tovarasei-lazurkina/>). Sigur că ambele articole sunt de citit și de ... visat la ele. Cu ochii închiși, în cazul celui semnat Andrei Pleșu, cu ochii larg deschiși, în cazul celui semnat Vladimir Tismăneanu. Fiindcă, în cel dintâi, e vorba despre libertatea de rătăcire a individului, în timp ce în cel de-al doilea plasează instrumentalitatea visului sub semnul unui fratricid comunist. Profit de prilej și atenționez asupra unei minunate pasaj, dintr-un tratat vechi de 1600 de ani, al lui Synesius: "Somnul se dăruie tuturor; este un oracol întotdeauna gata, un sfătuitor tăcut care nu dă greș; în aceste mistere de un gen nou, fiecare este, în același timp, preotul și inițiatul." (Alexandrian, *Istoria filozofiei oculte*, p. 227)

FRĂȚII DESIGUR ȘI VASIGUR - FABULĂ ABSURDĂ PUTIN I-MORALA

Familia Chiarașai din Buzău are doi copii, dar nu-i sigur nici asta. Ei cresc monoton într-un mediu umed și nisipos. Desigur e singurul frate mai mare. Datorită acestui mic privilegiu, el poartă cărarea pe mijloc în orice condiții. Desigur, dacă dispune de fonduri mai mari, se aranjază cu mult mai atenție. Între timp, Vasigur îngrijește grădina peste care un nor stă la un semn de-ntrebare: Unde încep melcii să se grăbească din cauza acelor teribile secete. Cu "?" Evident lipsește morala. Deoarece Evident e doar o pastă de dinți.

PRINTUL CHARLES ȘI VRAJA DE FASOLE

Entuziasmați de zicerea de bine a Prințului Charles despre Transilvania, nu am observat că, de fapt, Alteța Sa vorbea despre noi cam cum se mirau marinarii britanici atunci când descopereau Indiile, Australia sau Noua Zeelandă; sălbăticie, autenticitate, vânat în libertate. Per global, e și corect, și bine. Singura mea mirare e de ce nu observă și francezii autenticitatea minoritarilor noștri în metrou și în jungla Parisului.

BORCEA ROMÂNIEI

În orice țară cu urme de justiție prin instalație, nunta lui Borcea ar fi fost confiscată cu tot cu daruri în speranța acoperirii a 1 la sută din datorii. Nu a fost așa fiindcă Borcea, asemenea tuturor golgheterilor în tunuri, este Dinamovibil. E seara cu Vocea României la Pro, așa că îmi spun în barbă că el e chiar Borcea României: milionar alergic la școală, șmecher, buricos la dans de tribună, miamez (cu reședință în Miami). Ergo, sunt sigur că Borcea României e de Groza. Loredana Groza.

PREMIILE LITERARE ALE FILIALEI TIMIȘOARA A USR PE 2010

Vineri, 11 noiembrie a.c., de la ora 12.00, sala de cenaclu a Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România și a revistei <i>Orizont</i> a găzduit Gala premiilor literare ale Filialei pentru anul editorial 2010. Juriul, alcătuit din Alexandru Ruja (președinte), Grațiela Benga, Francisc Barányi, Slavomir Gvozdenovici și Marcel Tolcea, a decis acordarea următoarelor premii:
Premiul <i>Opera Omnia</i>: Ion Arieșanu, pentru întreaga creație literară
Premiul pentru poezie: Robert Șerban, <i>Moartea parafină</i>, Editura Cartea Românească Adrian Bodnaru, <i>O legătură de chei</i>, Editura Cartea Românească Octavian Doclin, <i>Docliniană</i>, Editura Dacia și <i>Sălășe în iarnă</i>, Editura Anthropos
Premiul pentru proză: Radu Pavel Gheo, <i>Noapte bună, copii</i>, Editura Polirom
Premiul pentru critică, istorie literară și eseu: Claudiu Teodor Arieșan, <i>Geneza comicului în cultura română</i>, Editura Excelsior Art
Premiul pentru literatura în limba minorităților naționale și traduceri: Annemarie Podlipny-Hehn, <i>Da-Sein</i>, Editura Cosmopolitan Art și <i>Conté (traducere)</i>, Editura Cosmopolitan Art
Premiul special al Juriului: Nicu Ciobanu, <i>Proza scurtă românească din secolul XX – În prejma Betleemului</i>, (antologie de proză românească tradusă în limba sârbă), Editura Libertatea, Pancevo
Diploma Juriului pentru activitatea de cercetare literară și realizarea de ediții Sorina Nevodenski pentru volumul Victor Iancu, <i>Studii de literatură și estetică</i>, Ediție îngrijită, Editura Universității de Vest.
Premiul "Ioan Slavici" pentru proză: Constanța Marcu, <i>Tata Domnu'</i>, Editura Palimpsest
Premiile au fost finanțate de către Consiliul Local și Primăria Municipiului Timișoara. Sponsori: Asociația de Anestezie și Terapie Intensivă "A. Mogoșeanu", președinte - prof. univ. dr. Dorel Sândesc și Fundația "Ioan Slavici".

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

Vineri, 26 octombrie A avut loc întâlnirea cu Pavel Gătăianțu (Serbia), care a lansat la Filiala din Timișoara a Uniunii Scriitorilor revista **Europa** (Novi Sad) și a citit din poeziile sale. Despre revista **Europa** - revistă de literatură, artă, cultură și tranziție (red. șef: Pavel Gătăianțu) și despre poezia lui Pavel Gătăianțu au vorbit Eugen Bunaru și Cornel Ungureanu.

Vineri, 4 noiembrie A fost lansat volumul **Amintirea interzisă** de prof. dr. Mihail Dragomirescu. Despre opera științifică și literară a eminentului medic, a prozatorului și a criticului de artă au vorbit Alexandru Ruja, Liliana Ardelean, Ion Marin Almăjan, Cornel Ungureanu.

Vineri, 18 noiembrie Lansarea volumelor **Bijuterii din Piața Abundenței** și **Poezii** de Marian Oprea. Despre antologia realizată de Marian Oprea, despre rolul său în afirmarea "nouăzecismului" literar au vorbit Eugen Bunaru, Adrian Dinu Rachieru, Marius Aldea, Ion Marin Almăjan, Marcel Turcu și Cornel Ungureanu.

Vineri, 26 noiembrie A avut loc întâlnirea cu scriitorul și pictorul Michel Benard și lansarea volumului **Le regard du miroir/Privirea în oglindă** de Michel Benard (versiunea românească de Manolita Dragomir-Filimonescu). Despre scriitorul Michel Benard, despre aportul său la așezarea bunelor relații culturale cu Franța au vorbit Adrian Dinu Rachieru, Manolita Dragomir-Filimonescu și Maria Pongrácz-Popescu

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2011 NOIEMBRIE

- 1 noiembrie 1966 s-a născut **Lidia Handabura (Lidia Anelore Mușat)**
- 3 noiembrie 1932 s-a născut **Aurel Mioc**
- 7 noiembrie 1946 s-a născut **Veronica Balaj**
- 7 noiembrie 1958 s-a născut **Doina Lică**
- 8 noiembrie 1963 s-a născut **Blagoe Ciobotin**
- 9 noiembrie 1948 s-a născut **Pia Brânzeu**
- 9 noiembrie 1936 s-a născut **Nicolae Calomfirescu**
- 12 noiembrie 1949 s-a născut **Adriana Babeți**
- 16 noiembrie 1940 s-a născut **Ion Marin Almăjan**
- 19 noiembrie 1937 s-a născut **Jiva Milin**
- 21 noiembrie 1923 s-a născut **Nicolae Corneanu**
- 21 noiembrie 1933 s-a născut **Anghel Dumbrăveanu**
- 22 noiembrie 1942 s-a născut **Lucian Bureriu**
- 23 noiembrie 1976 s-a născut **Laura Mircea**
- 25 noiembrie 1951 s-a născut **Ioan Baba**
- 30 noiembrie 1943 s-a născut **Paul Eugen Banciu**

TRADUCEREA, O REÎNCĂRCARE A CĂRȚII

DAN LUNGU

— **Radu Pavel Gheo:** *Dragă Dan, noi ne-am întâlnit prima dată în toamna anului 1999, pe când eu lucram la Radio Iași și am venit la lansarea volumului tău de debut în proză, Cheta la flegmă, apărut la Editura OuTopos. În toamna aceasta, după doisprezece ani, ai fost decorat de Ministerul Culturii din Franța cu Ordinul Artelor și Literelor în rang de cavalier. Dacă ai putea vedea parcursul acesta cu ochii celui care erai atunci, în 1999, cum ți s-ar părea?*

— **Dan Lungu:** Hmm, greu de spus! S-au întâmplat multe-multe lucruri, unele dintre ele incredibile. S-au petrecut lucruri la care nici nu visam atunci... Știi bine, toate cărțile de la OuTopos au fost publicate pe banii autorilor, ceea ce se întâmpla destul de frecvent în epocă, mai ales când era vorba de voci la început de drum, independente, arțăgoase. Mi-era greu să cred că va veni o vreme când, pentru a publica o carte, eu, ca autor, nu numai că nu voi fi nevoit să plătesc pentru asta, dar chiar voi primi drepturi de autor. Nici prin cap nu-mi trecea că în 2004 aveam să public la una din marile edituri, adică la Polirom, și nici în visele mele cele mai secrete nu mă vedeam tradus într-o limbă străină; o asemenea dorință, fie ea și firavă, mi s-ar fi părut o nebunie. Uluierea din 2004, ca urmare a publicării în colecția "Ego.Proză", a fost urmată de șocul traducerii în franceză în 2005 cu *Raiul găinilor* și al participării la *Les belles étrangères*. Au fost doi ani denși, hotărâtori. Apoi traducerile și călătoriile în străinătate s-au înmulțit. Totuși distincția proaspăt primită m-a luat prin surprindere. Asta poate pentru că niciodată nu fac ceea ce fac așteptând vreo răsplătită sau vreo recunoaștere, deși atunci când vine, e binevenită.

— Cheta la flegmă, ca și celelalte volume apărute la vremea aceea la Editura OuTopos, au fost publicate în tiraje mici, chiar minuscule. Și totuși, din câte țin minte, volumul tău a fost recenzat și comentat în mai toate revistele de cultură din țară. Te-a surprins? Ți amintești cam ce reacții ai avut la vremea aceea?

— Distribuția de carte în acei ani era catastrofală, cu greu găseai în Moldova ce se publica în Transilvania și invers. Iar când era vorba de o editură mică și independentă, cărțile circulau mai mult din mână în mână, în rețele de prieteni. Producția editorială a OuTopos-ului, ca și a Editurii Versus de mai târziu (cu colecția "Noua Literatură"), abia dacă putea fi găsită în câteva librării din Iași. Despre noutățile editoriale aflai mai degrabă din presa culturală, nu din librărie. Și noi, cei din Club 8, am trimis volumele majorității revistelor culturale. Aveam încredere în proaspăta mea carte, mai ales că beneficia de redactarea și prefața lui Ovidiu Nimigean. Cu titlul aveam ceva emoții, deși mi-l asumasem. Era contondent de-a dreptul, însă inubiliabil și într-un raport corect cu viziunea cărții. Ecourile care au urmat mi-au depășit orice așteptare. Dacă nu mă înșel, imediat a apărut o recenzie succintă în *Observator cultural*, semnată de Costi Rogozanu. Apoi au scris pozitiv Paul Cernat, Daniel Cristea-Enache și Bogdan-

Alexandru Stănescu. Alex. Ștefănescu i-a dedicat o pagină în *România literară*, încântat de carte și oripilat de titlu. Dar cel mai amuzant reproș pe care l-am primit vizavi de titlu este că "nu va putea intra niciodată în manualele școlare". În fine, ecourile au continuat, receptarea a fost promptă și favorabilă. În contextul tensionat pe care Clubul 8 îl avea cu *establishment*-ul literar ieșean, toate acestea cântăreau și mai greu. Volumul a luat premiul de debut în proză al Filialei Dobrogea a U.S.R., grație entuziasmului lui Florin Șlapac. În anul următor mi-am depus candidatura de intrare în filiala ieșeană a Uniunii Scriitorilor, însă am fost respins. Am intrat peste doi sau trei ani în filiala București, cu recomandările lui Emil Brumaru și Radu Cosașu.

— *Mai ai vreun exemplar din acel prim volum de proză, Cheta la flegmă? Fiindcă bănuiesc că azi e un soi de raritate bibliofilă, ca și cele ale lui Ovidiu Nimigean, Lucian Teodorovici, Florin Lăzărescu, Mick Astner și cei care au mai publicat atunci la OuTopos.*

— N-o să-ți vină a crede, dar mai am câteva exemplare. Le-am găsit absolut întâmplător în fundul debaralei, dar arată OK. Când am ocazia, le arăt traducătorilor pentru amuzament, dar și ca obiect-martor al unor timpuri. Sînt uluiți de transformările lumii editoriale românești din ultimii zece ani. În primăvară am făcut cadou unei absolvente din Cluj, Dora Achim, un exemplar, fiindcă făcea o lucrare de licență despre proza mea scurtă și nu găsea nicăieri această ediție. Se pare că nici în biblioteci nu există.

— *Îmi amintesc că atunci am aflat eu pentru prima dată de Clubul 8. Acum el e invocat adesea datorită autorilor care îi aparțin (sau îi aparțineau). Azi mulți dintre scriitorii incluși în el sînt nume cunoscute în literatura română, dar clubul în sine nu mai există. Ar mai fi necesar? Care erau obiectivele lui și cam în ce măsură crezi că s-au realizat?*

— Aici am putea avea o discuție foarte lungă, însă hai să o lăsăm pe altă dată. Pe scurt, Clubul s-a stins încet, din mai multe rațiuni, printre care și cea legată de migrația națională sau internațională a membrilor. Obiectivele pot fi găsite în Manifestul clubului, publicat pentru prima dată în suplimentul "Vineri" al revistei *Dilema*, prin intermediul lui Mihai Grecea, și în intervențiile publice. Perioada de incandescență a fost între 1997 și 2004, ceea ce nu-i puțin deloc, după care, pînă prin 2007, a fost perioada de declin. Prin atitudinea publică, dezbateri, inițiative culturale, coagularea unei mișcări neinstituționalizate și hașurarea unei zone de discurs alternativ, Club 8 și-a făcut din plin treaba. În anii de după căderea comunismului a inervat lumea literară și a deschis noi drumuri. Ar fi putut supraviețui în zona de management și de derulare a programelor culturale, însă eram prea artiști pentru asta, lipseau managerii culturali. În ce privește utilitatea, în general, a grupurilor literare, eu sînt absolut convins de aceasta. Descentralizează viața literară, subminează

canoanele împietrite, nasc alternative, dezvoltă creativitatea...

— *La vremea aceea, adică începînd din 2000, am lucrat împreună la revista Timpul din Iași, unde la un moment dat ai fost redactor-șef. A continuat cumva, prin intermediul revistei, programul propus de manifestul Clubului 8?*

— Revista *Timpul*, alături de pagina de cultură a *Monitorului de Iași*, a sprijinit constant Clubul. Pentru promovarea tinerilor scriitori și construcția unui discurs alternativ a contat foarte mult. Redactor-șef nu am fost decît un an, după care m-am retras pentru a-mi duce la bun sfîrșit lucrarea de doctorat... E mult spus că *Timpul* a urmărit punerea în practică a Manifestului Clubului, însă cu siguranță putem spune că a rimat cu acesta și că a reprezentat un spațiu cultural deschis alternativei. Cred că și apariția colecției "Ego. Proză" în 2004 a fost în spiritul programului Clubului, fără a-și fi propus asta, și a făcut cumva inutil efortul editorial la care tocmai se înghămase grupul nostru prin Editura Versus, în vederea promovării tinerilor scriitori. În anii ce au urmat majoritatea cluboptiștilor au publicat la Polirom sau la Cartea Românească. Dacă scena literară și lumea editorială ar fi rămas închise și opace la discursurile alternative, probabil că, sub o formă sau alta, clubul ar fi continuat, chiar și în inferioritate numerică. Însă lucrurile au evoluat și a urmat perioada confirmărilor individuale, ceea ce nu exclude ca la un moment dat, poate, să ne reunim punctual într-un proiect internațional.

— *Dintre toate volumele pe care le-ai scris, există vreunul la care să ții cel mai mult? Nu unul pe care să-l consideri cel mai bun, fiindcă orice autor e subiectiv cu opera sa, ci unul mai apropiat ție așa, fără nici o explicație rațională.*

— Probabil că sentimental cel mai legat mă simt de *Cheta la flegmă*. Pe măsură ce trece timpul, îmi dau seama că în acest volum de proză scurtă se află rădăcinile romanelor mele de mai târziu... aici se găsește mare parte din colecția mea de obsesii literare... Apoi, are un nume la care atît de mulți

strîmbă din nas, încît mi-l fac și mai drag... *Cheta la flegmă* e rățușca mea cea urîtă.

— *Am citit volumul lui Mircea Cărtărescu Frumosașele străine, în care povestește perioada petrecută în Franța în cadrul programului Les belles étrangères – din 2005, dacă nu mă înșel. Ai fost unul dintre scriitorii participanți la acel program și ai luat atunci contact – pentru prima oară? – cu un public străin. Ție cum ți s-a părut? Fiindcă știu că, ulterior, pentru tine Franța a devenit un loc privilegiat.*

— Primul meu contact cu publicul străin s-a petrecut în 2001 în Austria. La inițiativa lui Johannes Gelich, pe atunci lector austriac la Universitatea "A.I. Cuza" din Iași, un grup de șase scriitori români (Constantin Acosmei, Radu Andriescu, Michael Astner, Mariana Codruț, Ovidiu Nimigean și subsemnatul) din Club 8 am susținut mai multe lecturi publice: la Alteschmide și la redacția revistei *Wienzeile* în Viena, apoi la Literaturhaus în Salzburg. Desigur, *Les belles étrangères* a fost de amploare mult mai mare... Cu ocazia acestor întâlniri am înțeles că definiția literaturii e mult mai largă decît așa cum am învățat în România, că unii autori-cult pentru noi nu le spun absolut nimic celor din afară, că dacă ne contemplăm la infinit buricul estetic și nu comunicăm cu cei din jurul nostru, riscăm o acră și păguboasă izolare.

— *Majoritatea volumelor publicate de tine în România au avut două sau trei ediții și au fost apoi traduse în diverse țări: în Franța, Germania, Italia, Ungaria etc. Care e traducerea care ți-a fost mai dragă? Nu îmi zice că prima.*

— Bineee, n-o să zic... Traducerile în franceză sînt privilegiate, pentru că le și pot citi. În turcă, slovenă, maghiară sau poloneză e ceva mai greu. Ediția turcă mi-e dragă pentru coperta trăsniță – un Che Guevara feminizat și îmbătrînit (pentru *Sînt o babă comunistă*, evident!), iar cea poloneză, tot la *Baba...*, mi-e dragă pentru dezbaterile aprinse pe care le-a stîrnit pe forumuri și în presă. Fiecare traducere are ceva al ei – problemele ei de trecere dintr-un spațiu

INTERVIU

cultural în altul, o istorie particulară, un alt public, un context proaspăt, o nouă lumină... Îmi imaginez că orice traducere e ca o reîncarnare a cărții într-un alt timp, într-o altă lume.

— *Mi-a plăcut întotdeauna felul în care ai știut să alegi titlurile cărților: percutante, cu impact și, în același timp, relevante pentru conținut, ca un fel de rezumat sau ca o promisiune adresată cititorului. Ți vine greu să alegi un titlu? Cum s-a întâmplat, de exemplu, când te-ai decis pentru un titlu ca Raiul găinilor? Sau Sînt o babă comunistă!?*

— Nu există o rețetă în alegerea titlurilor, de fiecare dată se întâmplă altfel. La *Raiul...* aveam alt titlu, pe care l-am crezut definitiv pînă aproape am terminat romanul, numai că la final mi-am venit altă idee. La *Sînt o babă...* aveam vreo trei variante. La *Cum să uiți o femeie* i-am găsit titlul mai întâi în franceză, pentru că eram la Villa Marguerite Yourcenar și vorbeam toată ziua franțuzește, iar când l-am tradus, am văzut că suna foarte bine și în românește. Pentru *În iad toate becurile sînt arse* terminasem romanul și încă nu aveam un titlu. Am rulat vreo douăzeci de variante și am rugat prietenii să mă ajute... printre preferatele mele se număra și *Spart, rupt, îndoit*, care și acum îmi sună bine... Mereu am sentimentul că orice titlu simplifică prea mult cartea. Mi-ar plăcea ca un roman să poată avea două sau trei titluri...

— *Cum scrii când scrii: pe hîrtie, direct pe computer sau și una, și alta?*

— În general, lucrez cu foarte multe note, pe care le scriu de mîină. Apoi scriu pe computer, folosindu-le intens, iar corecturile, intervențiile și schimbările mari le fac din nou pe hîrtie, lucrînd pe printuri.

— *De cîtiva ani buni mergi sistematic la lecturi publice sau întâlniri cu cititorii în străinătate – poate chiar mai des decît în România. Cum ți se pare publicul cititor de acolo (în afară de faptul că e sau pare să fie mai numeros)? Există vreo diferență de valorizare între un scriitor român și unul autohton (francez, german)? Sau, în decursul anilor, ai perceput vreo modificare în felul în care e perceput un autor român ori literatura română în general? S-a schimbat ceva, așa cum s-a schimbat atitudinea față de cinematograful românesc?*

— Ar fi multe de discutat pe această temă, însă mă voi rezuma la cîteva observații. Eu cunosc cel mai bine publicul francez și pe cel german, în sensul că am avut întâlniri frecvente în aceste două țări. Publicul francez mi s-a părut dispus să iasă mai degrabă la festivaluri literare și dialoguri cu autorul, sensibil la ideea de sărbătoare, în timp ce cel german agreează deopotrivă lecturile publice și festivalurile. De fapt e impropriu spus public, fiindcă e vorba de publicuri. Există un public foarte rafinat, dornic de literatură bună, indiferent de unde vine aceasta, gata să experimenteze spații culturale exotice; apoi există un public căruia i-aș spune profesional (unde intră bibliotecarii, librarii, profesorii de literatură, mediatorii culturali, editorii, agenții și tot felul de alte meserii legate de carte sau de lectură), care în aceste țări e foarte numeros, iar la noi e destul de subțire, și mai există un public "larg", care se orientează în lectură după genuri preferate, recomandări TV,

viitoarele destinații de călătorie etc. În general, aceștia din urmă fac diferențe, de pildă, între un autor român și unul occidental și adesea deturneză discuția literară către chestiuni politice, sociale sau turistice. Cred că autorii români au început să fie tot mai cunoscuți, mai ales în rîndul publicului profesional. Pentru publicul rafinat percepția rămîne la Tzara, Cioran sau Ionescu, negăsind după ei un autor român contemporan care să fi schimbat paradigme, iar în rîndul "marelui public" nu e cunoscut nici un autor de bestseller român, astfel încît România rămîne neatractivă pentru marea piață de carte.

— *Știu că s-a încercat și la noi introducerea obiceiului lecturilor publice, dar, din cîte știu eu, nu a prins foarte tare, în vreme ce în alte țări – cum ar fi Germania – ele constituie o componentă esențială a contactului autorului cu cititorii. Ai vreo explicație pentru această inapetență a publicului românesc pentru lecturi?*

— Lecturile publice la care spectatorii plătesc intrarea sînt o specialitate germană, nu știu dacă le găsim în altă parte. În Franța, în urma politicilor culturale de răspîndire geografică și penetrare socială a culturii, oamenii s-au obișnuit cu multe gratuități. La noi pentru lecturi publice nu se vine nici cu bani, nici gratis. Pe model francez, la noi prinde mai degrabă ideea de sărbătoare și de dialog cu autorul, eventual combinat cu muzică, nu de lectură compactă. Atunci când dimensiunea de divertisment și de *loisir* este scoasă în evidență, am văzut întâlniri reușite chiar și în România. Sînt convins că și publicul românesc poate fi scos din casă, dar nu trebuie să aplicăm aceleași metode ca în cazul celui german, fiindcă are altă educație și altă cultură.

— *Fiecare scriitor are cîteva amintiri favorite legate de întîlnirile cu cititorii. Ai și tu vreuna care ți e mai dragă – sau mai simpatcă? Cu ce fel de întrebări te surprind cititorii din străinătate?*

— Am avut mai multe întîlniri simpatice, dar una, în Franța, cu elevi din ciclul primar, mi-a rămas în mod special în minte. Eram panicat, nu-mi dădeam deloc seama ce pot vorbi cu niște copii care de-abia se împrieteniseră cu literele alfabetului. Le-a explicat învățătoarea cu ce mă ocup și i-a invitat să-mi pună întrebări. Mă așteptam la o tăcere sfînjitoare, dar, ei bine, nu a fost deloc așa, s-a ridicat o pădure de degete. Toată lumea voia să afle cîte ceva: aveți copii? le place să citească? cîte romane scrieți pe zi? cîte greșeli de gramatică faceți pe pagină? ș.a.m.d.

— *Pe lîngă cărțile personale, ai coordonat și cîteva volume colective – Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism și Strada Revoluției nr. 89. De unde ți-a venit impulsul să faci așa ceva? Și care e satisfacția personală, auctorială, pe care ți-o oferă un volum pe care l-ai coordonat?*

— Îmi plac proiectele colective. Cred că unele întreprinderi sînt interesante doar dacă sînt pe mai multe voci, așa cum e cazul corurilor, de pildă. Satisfacția de a aduna oamenii în jurul unei idei și de a-l pune în valoare pe fiecare în parte poate fi foarte mare. Din păcate, la noi construcțiile comune în zona literară sînt privite cu reticență și prea puțin frecventate. Apoi cred că e un

obicei cu care am rămas de pe vremea Clubului 8. Îți amintești, desigur, de *Cartea roz a comunismului*, coordonată de Gabriel H. Decuble. E o carte care ar merita reeditată. Întreb public: e vreo editură serioasă care se oferă?

— *Nu te întreb despre proiectele literare viitoare (decît dacă vrei să spui tu ceva). Mi-a stîrnit însă curiozitatea un proiect legat de românii din Italia, pe care l-ai început, dacă nu mă înșel, de puțină vreme și care nu e unul literar. Ai putea să povestești un pic despre el?*

— Împreună cu Didier Ruef, un excelent fotograf elvețian, merg în comunitățile românești din Italia, unde fac observații și interviuri, pe baza cărora vreau să scriu o carte despre emigrația românească, ceva între jurnal de călătorie și reportaj. O să văd ce-mi iese... Deja am fost într-un prim stagiul de documentare la Roma și în împrejurimi și rezultatele sînt foarte promițătoare. Mi-am dat seama că de fapt știm foarte puține

despre românii plecați în Italia. Mai urmează Torino și apoi sudul, Napoli sau Catania, mai vedem... Apoi mă pun pe scris.

— *Cum mai avansează construcția casei tale din Copou? Știu că e vorba de o casă pe care încerci să ți-o clădești folosind doar veniturile tale de scriitor. Sau exagerez? Fiindcă, evident, asta e o altă formă de a întreba cum se poate trăi din scris în România.*

— De fapt nu mi-am propus, nu a fost un soi de pariu, ci pur și simplu așa s-a întîmplat, să construiesc cu bani ce vin din scris, fiindcă alții nu aveam. Când am realizat ce se întîmplă, mi-a plăcut ideea. Am început construcția în 2007, anul cînd s-a născut Filip, băiețelul meu. El are patru ani și casa este departe de a fi gata. Anul acesta am mai făcut cîte ceva în primăvară, dar apoi ne-am oprit. Nu e greu de ghicit de ce.

interviu realizat de
RADU PAVEL GHEO

NOU la CURTEA VECHE

NOTE DESPRE FILOZOFIA LUI MIHAI ȘORA: DIALOGUL CU SINE ȘI CU CELALALT, VICTOR NEUMANN

Crizele economico-financiare și de conștiință ale omului contemporan sînt îndatorate neajunsurilor generate de ineficienta gestionare a treburilor publice de către guverne și instituții diriguibile, dar mai ales ignorării valorilor intelectuale și morale. Absența transparenței și a onestității în deciziile elitelor, dispariția ideologiilor și creșterea discrepanțelor dintre diferitele structuri sociale, revoltele spontane, terorismul și războaiele civile care au loc sub ochii noștri, bulversează valorile pe care s-au întemeiat organismele administrativ-politice ale lumii moderne. În condițiile în care dorința de schimbare se face resimțită peste tot în lume, este firesc ca intelectualitatea umanistă să-și asume rolul de căutător al soluțiilor. Uneori, în momentele dramatice ale istoriei, revenirea la starea de echilibru a depins de resemantizarea noțiunilor și a conceptelor fundamentale, de identificarea gîndului profund, de înțelepciune și inovație.

Opera filozofică a lui Mihai Șora este o continuă și provocatoare reflecție asupra problemelor care ne frămîntă. Dedicată cunoașterii omului din multiple perspective, ea se lasă citită în diversitatea întrebărilor și răspunsurilor formulate, în unitatea lor ca produs al uneia și aceleiași reflexivități. Experiențele filozofului au stimulat atît descoperirea existențialului, cît și a operaționalului. Decodarea sensurilor lui "a fi", "a face", "a avea" a favorizat translatarea condiției ontologice a omului, explorarea gîndului neexprimat, precum și "mersul cu picioarele pe pămînt" (Mihai Șora, *A fi, a face, a avea*, București, 2006. Vezi și Cuvînt după jumătate de secol, în Mihai Șora, *Despre dialogul interior. Fragment dintr-o antropologie metafizică*, Traducere din franceză de Mona Antohi și Sorin Antohi, București, 1995, p.214).

Refuzul ideologiilor și al comportamentelor generate de ele, dominînd trecutul imediat sau acela mai îndepărtat au făcut posibilă o reflecție de substanță, una ce nu zboară pe deasupra lucrurilor, onestă, credibilă. Cît privește atenția duală, aceasta a contribuit la înțelegerea sinelui și la aplecarea spre cunoașterea celuilalt. În genere, putem spune că în cazul lui Mihai Șora avem de-a face cu o perpetuă căutare a normalității, cu încercarea de a afla a locului și rostului individului și comunității în context universal, cu aspirația de a defini concretețea actului uman.

Filozoful are interes pentru actul simplu de viață și pentru conceptualizarea lui. Deoarece structura de gîndire a fost influențată de-a lungul timpului de comportamente sociale, faptele istoriei devin un prilej de a problematiza moștenirile și de a sugera posibilele lor înțelesuri. În asemenea împrejurări, intenția este aceea de a afla o mai bună orientare spre viitor și, de ce nu, găsirea soluțiilor alternative la crizele actuale ale omenirii. Atunci cînd discută cazul concret al României, Mihai Șora nu ezită să explice un atare demers intelectual, preferînd, în interviuri ori dialoguri, să analizeze reflexele straturilor sociale și ale clasei politice așa cum s-au construit și autoconstruit și cum rezultă din "durata lungă" a istoriei:

"Nu mai există o memorie comportamentală, un automatism al reflexelor corecte

care să stabilească o continuitate între un trecut ce era, într-adevăr, pragmatic orientat spre viitor – orientat adică la modul pedestru și laborios, cotidian, de treabă bine făcută – și un prezent croit după criterii similare de corectitudine relațională. (...la cele două capete care interesează societatea românească din punctul de vedere al amenajării condițiilor de intrare corectă în viitor, adică: 1. la nivelul populației și 2. la acela al reprezentanților politici ai acestei populații, nu există o memorie corectă a trecutului ca vector spre viitor" (Mihai Șora în dialog cu Sorin Antohi, *Mai avem un viitor? România la început de mileniu*. Iași, 2001, p. 79).

E aici o aplecare firească, rațională și sentimentală deopotrivă spre realitățile universului uman din care filozoful face parte. Observația este fundamentală, căci ea are în vedere rostul emancipării de sub servituțile ideologico-politice, importanța libertății de gîndire în diagnosticarea corectă a trecutului nu doar de istorici, dar mai ales de oamenii politici și de societate. În absența unei cunoașteri obiective a istoriei, riscul este nu doar al prelungirii și acutizării contradicțiilor, al supraestimării ori fasicării prezentului, dar și al imposibilității construcției viitorului. Prin recursul la memorie, Mihai Șora readuce în actualitate oameni și idei, locuri și fapte, bogate stări de spirit creionînd străfundul ființei. Niciînd nu uită însă tragediile născute din perversitatea minții și sufletului sau din ignoranță. El are în vedere nu numai un cumul de informații despre predecesori, dar, îndeosebi, înțelegerea pluralității manifestărilor lor. Rememorează și problematizează originile intelectuale, socotindu-le totodată mijloc de recunoaștere a moștenirilor și posibilitate de decodare a canoanelor identitare.

Dialogul este un dar natural al filozofului, unul ce conferă autenticitate interogațiilor, mișcarea de idei avînd de cîștigat din profesionalizarea dezbaterii publice. În contextul creației filozofice românești, scrierile lui Mihai Șora au accente particulare, situîndu-se la o apreciazabilă distanță de predecesori (Virgil Nemoianu, Mihai Șora și tradițiile filozofiei românești, în Mihai Șora, *Despre dialogul interior. Fragment dintr-o antropologie metafizică*, Traducere din franceză de Mona Antohi și Sorin Antohi, București, 1995, p. 219-237).

Cred că două sunt cauzele acestei situații: pe de-o parte, atracția față de discursul și valorile universale, față de acelea occidentale cu precădere; pe de alta, privirea senină îndreptată spre reușitele ori nereușitele semenilor, respectiv ale propriei comunități, recunoscînd în acestea trăsăturile bizantino-orientale ale lumii ce populează jumătatea de răsărit a Europei. Filozoful scrie altfel decât congenerii săi ori decît profesorii ce i-au îndrumat studiile ori stimulat curiozitatea în anii studenției. Cu toate că este vorba de mentori adesea invocați cu ocazia rememorării biografiei intelectuale, de exemple oferite de atmosfera universitară interbelică din România sau din Franța, în cazul lui Mihai Șora nu e vorba doar de o continuitate a preocupărilor, ci și de o discontinuitate în raport cu acelea ale generațiilor anterioare. E o adaptare la timpul trăit și o reluare din alte unghiuri a discursului filozofic existențialist, o aducere în față a

unor reflecții marginalizate și o îndrăzneală de a considera viitorul deschis, susceptibil a fi reprojecțat prin luminile și umbrele trecutului. De la identificarea sensurilor celor două verbe, "a fi" și "a avea", prin care se exprimă "acțiunea și pasiunea" "ființelor și lucrurilor lumii", la bucuria înfîlîrîrii și descoperirii celuilalt, Mihai Șora atrage atenția asupra normelor care contribuie la adevărata integrare a omului într-o "linie de univers" (Mihai Șora, *A fi, a face, a avea*, p. 141).

Mă opresc la unul dintre aspectele ce și-au pus amprenta asupra gîndirii lui Mihai Șora: deschiderea spre celălalt. Cred că aceasta e îndatorată nu numai bagajului intelectual, ci și unei experiențe de viață, particularităților unui oraș al României situat într-o regiune transfrontalieră, distingîndu-se îndeosebi prin multi- și transculturalitate. În ceea ce gîndește și spune, în felul în care se raportează la un altul, la o limbă, cultură și religie diferite de a sa proprie, filozoful probează un mod de a gîndi și de a fi care trimite la reflexele dobîndite în vremea copilăriei și a studiilor urmate la Timișoara.

Spiritul orașului din vestul țării, invocat adesea în timpul revoltelor din 1989 și după, fusese de-a dreptul remarcabil în deceniile trei și patru ale secolului trecut, atunci cînd Mihai Șora urma cursurile liceului C.D. Loga. Banatul ca identitate regională și Timișoara ca urbe reprezentativă a regiunii se născuseră dintr-o istorie abia încheiată în 1919; din interferențele petrecute în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea la granița a două mari imperii, cel austriac și cel otoman; din convergențele a două mari religii creștine, ortodoxă și romano-catolică; din înfîlînirea mai multor grupuri lingvistice, social-culturale și confesionale. S-a construit și autodefinit astfel o societate purtînd un cod cultural multiplu, o populație ale cărei însușiri comportamentale rezultaseră în primul rînd din normele coabitării și din libera alegere a practicării lor.

Acest fenomen de civilizație și cultură, singular nu doar la scara României, dar și a întregii Europe Centrale și de Sud-Est, l-a marcat profund pe Mihai Șora atît ca cetățean, cît și ca filozof:

"Ne înțelegeam foarte bine, toți. Și, cum se vorbeau toate limbile, nu era o problemă să treci de la o limbă la alta sau eventual să vorbești în propria ta limbă, dacă o înțelegeai pe a celuilalt, dar nu o puteai vorbi, și să intri astfel în comunicare. Spus cu alte cuvinte, momentul timișorean a fost un moment de deschidere, care mergea mai departe decît această strictă prietenie de la distanță, pentru că zona Timișoarei a fost și una cu foarte multe căsătorii mixte" (*Mai avem un viitor? România la început de mileniu*. Mihai Șora în dialog cu Sorin Antohi, p.122).

Comparativ cu alte regiuni cucerite, integrate și administrate de imperiali, Banatul avusese un statut aparte. Din pricina dominației otomane, nu conservase vechile forme medievale de organizare socială și profesională (a nobililor, a breslelor, a congregațiilor religioase), instituții administrative și legislații princiare – așa cum s-a întîmplat în cazul Transilvaniei –, de unde și oportunitatea experimentelor concretizate în formarea reflexelor mentale deschise dialogului, favorizînd coabitarea mai multor grupuri umane, cu limbi și culturi diverse, împrumuturile de tot felul, competiția și pragmatica dezvoltare economico-financiară. După cucerirea de la turci în anul 1718 și intrarea sub directă administrație a Vienei, Banatul a fost influențat de reorganizarea administrativă, de experimentele social-culturale ale Habsburgilor, respectiv de colonizările cu diverse populații, șvabi, bulgari, spanioli, italieni, francezi, cehi, slovaci, țigani, coabitînd cu populația majoritară românească și cu sîrbii. Acestui conglomerat, li s-au alăturat, admise fiind de autorități, populațiile evreiești de rit sepharadim și ashkenazim.

În locul unor comunități trăind cu spatele una la cealaltă, regiunea din vestul României se remarcase printr-un proces de amalgamare a valorilor social-culturale, corect identificat de Mihai Șora în plurilingvismul protejat și stimulat de relațiile interumane, în construirea familiilor mixte.

"Trebuie să spun că în Timișoara exista o revistă, Banatul, pe care, la un moment

MIHAI ȘORA - 95

dat, o conducea Camil Petrescu, care era o revistă trilingvă. Nu cu anexe în limba maghiară, cu traduceri din articolele românești publicate în prima parte, ci alternînd cu aceste trei limbi, pur și simplu: română, maghiară, germană... creșterea Timișoarei s-a făcut printr-un aflux masiv de rurali. Ruralii maghiarofoni deveniți timișoreni rămîneau maghiarofoni și aici, dar în general erau poligloți. Spun mai mult decît bilingvi, pentru că unii dintre ei știau și maghiara, și germana. Era și o populație sîrbă, indistinctă în masa populației românești, pentru că era românofonă în întregime și avea aceeași credință..." (Mihai Șora în dialog cu Sorin Antohi, *Mai avem un viitor?* *România la început de mileniu*, p.124).

În fapt, asemenea elemente de viață culturală favorizaseră multiplele translări și adaptări de noțiuni și concepte formatoare ale limbajelor și ale structurii de gîndire la care trimite filozoful atunci cînd discută reperele însușite în Banatul natal. Din istoria a două secole a rezultat o orientare cosmo-polită, ignorînd tribalismele, naționalismele și totalitarismele, una ce și-a probat foarte bine roadele în deceniile postimperiale, atunci cînd Mihai Șora frecventa renumitul liceu din Timișoara. Modelul cultural și so-cial al Banatului ar fi fost potrivit entităților naționale și statale născute după primul război, mai ales că acestea fuseseră înclinate spre negarea și mai puțin spre integrarea celuilalt. Semnificațiile adînci și deschiderile de orizonturi ale societății multi-și transculturale, multi- și transconfesionale i-au dat lui Mihai Șora o admirabilă zestre care, adesea, i-a stimulat întrebările-cer-cetările.

"Voiam să spun că am venit dintr-o lume extrem de complexă, care era o lume a deschiderii, iar dovada că această mentalitate a perdurat nu doar de-a lungul întregii perioade bolșevico-dejiste, ci chiar și de-a lungul celei național-comuniste a lui Ceaușescu, este ziua de 16 decembrie 1989 la Timișoara și mulțimea de români care au făcut atunci zid în jurul locuinței lui Tőkés László" (Mihai Șora în dialog cu Sorin Antohi, *Mai avem un viitor? România la început de mileniu*, p. 125).

Format în mediul social al unei urbe cosmopolite, nu e surprinzător că fusese șocat atunci cînd, la sfîrșitul anilor 1930, descoperea în capitala României obsesia identității (*Mai avem un viitor? România la început de mileniu*. Mihai Șora în dialog cu Sorin Antohi, p. 122-123).

Sînt puțini intelectuali ai României care să fi vorbit atît de elegant și de nonpartizan despre locul de origine, dezvăluind astfel argumentele ce stau la baza unui fel de a fi și de a se raporta la lume. În dialogurile lui Mihai Șora cu celălalt se ascunde un crez intim ce dă seamă asupra bogăției de valori. O dată prelucrate, rafinate, acestea devin principii călăuzitoare ale gîndirii și ale vieții. În ceea ce scrie filozoful nu sunt doar exigențe culturale autoimpuse. Există o dorință de clarificări conceptuale, de analiză a unor locuri și fapte comune, un îndemn la atenția față de limbaj, față de controlul ideilor și mesajelor pe care intelectualul le produce și le așază în public.

* * *

Dialogul cu sine și cu celălalt izvorăște dintr-o disponibilitate mentală de a descifra inconfundabilele trăsături ale fiecărei ființe

umane, respectiv ceea ce le apropie grație urmării unui *sensus communis* și a unui *modus vivendi*. Autorul *Dialogului interior* și al *Sării pămîntului* se revendică de la înțelesul filozofic al iluminismului occidental, așa încît nu e de mirare știința argumentării raționale. Înțelesul conferit relației dintre eu, tu, el, ea, verbelor "a fi", "a face", "a avea", importanța acordată "dialogului generalizat", punerea în balanță a atenției "pur existențiale", profunde, de "fin discernămînt", cu "atenția operațională" generînd "reguli de conduită", sînt rezultatul marii curiozități intelectuale și sufletești, al jocului deschis și permanent al comunicării, al opoziției bine fundamentate față de cultura monologală și față de perspectivele ei totalitare. Prin novatoarele înțelesuri ideatice și comportamentale dezvăluite, Mihai Șora este și va rămîne un model de gîndire, o personalitate construind autentica punte de legătură între creația intelectuală est și vest europeană.

La Mulți Mulți Ani, Domnule Șora!

Timișoara/Nicosia, 24 august 2011

LECTIILE LUI MIHAI ȘORA

"Într-o lume în care se vorbește dezlănțuit, în care "comunicarea" (înțeleasă ca "socializare" incontinentă) a devenit un idol, Mihail Șora face figură de anahoret. E un campion al prezenței tăcute. Al surâsului, al răspunsului amânat, al vocației de a asculta, eliberate de protocolul subînțeles al obligației (sau al pripei) de a răspunde neîntârziat. Poate că e o chestie de fire, un soi de misterios filon tibetan răsărit, pe neașteptate în sobrietatea Banatului. Poate că e rezultatul trăit al unui traseu filozofic care merge de la "dialogul interior" spre dialogul "generalizat", răsturnând uneori raporturile: dialogul cu ceilalți e, până la urmă, lămurire de sine, iar dialogul cu sine trimite spre tot restul lumii. Dar tăcerea lui Mihai Șora e mai mult decît se poate imagina la prima vedere. Și sunt sigur că el ar putea fi mult mai eficient "fenomenolog" al ei. [...]

N-aș vrea să omagiez tăcerile germinative ale lui Mihai Șora prin exces de solemnitate. Prefer să mă refugiez în anecdotic. I-am cerut cândva părerea cu privire la eventualele crize care pot surveni între părinți și copii, mai ales când cei din urmă se apropie de maturitate. "Nu poți fi de folos decăt într-un singur fel" – a sunat răspunsul. "Printr-o indiferență binevoitoare". Așadar *tăcerea atentă* ca o soluție prelungită. Altădată l-am întrebat cum își explică succesul pe care îl are printre tineri. "Nu le dau sfaturi!". Încă un beneficiu al tăcerii simpatetice, infinit mai eficientă decăt logoreea omilecicii familiei curente.

Maestrii mei, Ion Frunzetti, Constantin Noica, Alexandru Dragomir m-au format mai curând prin comuniunea născută din exercițiul vorbirii. Nu asta este "metoda" lui Mihai Șora. Am beneficiat, în mai multe rînduri, de conversația lui. Dar am învățat multe de la tăcerea lui și simt că de tăcerea aceasta nu mă voi sătura niciodată...." (Andrei Pleșu, *Tăcerile domnului Șora*)

"Atenția sa s-a oprit întotdeauna asupra momentelor aurorale, de întemeiere, de urgență a marilor elanuri ale aventurilor spirituale ale ființei umane. În astfel de momente a căutat să deslușească natura specifică a diferitelor forme ale creației: științe, arte, filosofie. Și-a dat seama că interogația sa nu poate aspira decăt la o "cunoaștere cu rest", că este obligat să se întoarcă mereu la gîndul său anterior, să-l reia și să-l supună unei analize necruțătoare. Așa se face că a simțit nevoia, de multe ori, să se prevaleze de un scenariu teatral care să scoată în evidență natura conflictuală a propriei sale reflecții, concomitența cu dialogul său real cu cei mai tineri....Este plăcut să vezi cum în aceste zile a fost primit la clubul septuagenarilor un partener al său de dialog a cărui lecție inaugurală la Collège de France [...] regăsește ceva din tensiunea spirituală a cărții lui Mihai Șora – *A fi, a face, a avea*.

Tăcerile lui Mihai Șora sunt, pentru mine, la fel de odihnitoare ca și spusele sale. Există o puternică solidaritate între diferitele sale scrieri, pe de o parte, și între aceste scrieri și comportamentul său ca ființă umană, pe de altă parte". (Solomon Marcus, *La rădăcina modului uman de a fi*)

"M.Ș. Singurul înțelept din generația mea. Înțelepciunea lui îi vine neîndoios din naștere, însă evenimentele au contribuit la ea în bună măsură. Dacă ar fi rămas la Paris, ar fi scris cărți, ar fi făcut o carieră universitară, de fapt ar fi avut o existență oarecare, acolo, vreme de douăzeci de ani de tăcere, și ce tăcere!, a înțeles lucruri pe care nici măcar nu le-ar fi putut ghici, dacă ar fi rămas aici. Când se spune că și-a ratat viața, se spune o tâmpenie. E foarte adevărat că noi ceilalți, în raport cu el, suntem niște decăzuți" (Emil Cioran, *Caiete*)

"Totuși, nu sunt sigură că el este acela care mi-a atras atenția asupra statutului aparte al bătrânului în lumea modernă. În societățile tradiționale de tip oral, bătrânul deținea înțelepciunea și știința colectivității. Ca atare, îi domina pe ceilalți, era respectat, înconjurat, temut. În noile structuri ale modernității, cultura nu numai că este scrisă, dar schimbările pe orizontul științei și tehnicii sunt atît de rapide, încât orice generație postșcolară este repede depășită. După ce a trecut real pragul bătrâneții, un om modern devine chiar inutilizabil: un rebut.

Cum progresul cunoștințelor nu înseamnă însă și un progres al cunoașterii, există și excepții. Ajunge să-l cunoști pe Mihai Șora ca să te convingi că, într-un fel, ea poate fi ca un basm ... "fără bătrânețe". (Monica Lovinescu, *Mihai Șora nu cădea în capcana niciunui stereotip*)

"[...] ce-i rămâne de făcut filosofului în Cetate? Lăsând la o parte toate înaltele speculații care îi sunt proprii și încercând să opereze cu noțiunile familiare semenilor săi, începând cu noțiunea curentă de *interes*, atît de ambiguă desigur, și de impură, dar atît de general prizată în ziua de azi, el poate arăta oricui vrea să-l asculte că, stînd și cîntărind bine lucrurile, *adevăratul interes, repet: interes*, al fiecărui individ în parte (al lui propriu, bineînțeles, și nu al prezumtivului "vecin" de care s-ar putea să nici nu-i pese) *nu este interesul cu bătaie scurtă*, consumându-și efectele pe măsură ce acestea se produc, ci interesul lui pe termen lung, care – acumulând anticipat și preventiv toate *feed-back*-urile succesive ale evoluției lui ulterioare (în măsura în care aceasta se lasă a fi prevăzută) – își croiește albia în așa fel încât, vrînd-nevrînd, ajunge până la urmă să se armonizeze cu interesele – și ele concepute pe termen lung – ale semenilor săi, cu care va izbuti în felul acesta să înjghebeze o societate viabilă, asigurând corecta conviețuire a tuturor, în respectul general al legilor, adaptate la nevoile de ființare ale membrilor Cetății.

Dar poate că cel mai potrivit ar fi ca filosoful în Cetate să fie doar acel tăun neliniștitor care, după un ilustru model, să-și incite concetățenii la o întoarcere salutară înspre considerare, cu îngrijorarea vitală, dar și cu lucidă detașare a temeiurilor propriei lor ființe, care să-i pună în sfârșit în postura de cîntăritori ei înșiși pentru ei înșiși ai propriilor lor adevărate interese". (Mihai Șora, Conferință rostită la "Institutul francez", 21 octombrie 1996)

CE N-AR FI FĂCUT PINOCCHIO

ALEXANDRU BUDAC

Am auzit nenumărate povești în primii ani ai copilăriei. Periculos de multe, aș spune. Când nu mi se citeau, le ascultam pe discuri din vinil rotite de pick-upuri rusești ori poloneze până se zgâriau și trebuia să ajut brațul cu ac să-și facă treaba – niște aparate la care puștii supercablați de azi cred că s-ar uita așa cum l-am privit eu, acum vreun sfert de veac, pe *Deinotherium gigantissimum*, vedeta muzeului Antipa, nepricupând de ce are colții invers. Am fost un cititor fanatic de literatură pentru copii și tineret, ca să mă exprim lemnos, și am rămas un supraveghetor atent al pieței de carte dedicate celor mici. Urmăresc noutățile, iscodesc câte dintre volumele mele preferate se mai reeditează și în ce condiții. Vreau să știu dacă se umblă la texte. Urăsc prescurtările puritane, schematismul terapeutic, adaptările vicioase, cenzura corectă politic, lupul marxist ce mi-a bântuit cartea de citire cu oameni ai muncii în salopete și harnici țărani cooperatori, de am chinuit-o pe mama să rescrie manualele după gustul meu, ca să pot trece clasa fără să-mi bag familia în pușcărie întrebând la școală ce nu trebuia. Mă lasă perplex variantele *happy ending* ale "Micii sirene", resping ilustrațiile vulgare (și ne mirăm că elevii au ajuns să se dea de-a berbeleacul, în brațe cu profu' de educație fizică), nu uit să-mi întreb studenții, promoție după promoție, despre lecturile juvenile, ca să aflu dacă Dumas și Karl May sunt sau nu complet vampirizați. Alteori mă copleșesc amintirile, așa că mă pun pe căutat. Și am succes, aș fi un bun detectiv. Bunăoară, mi-a luat multă vreme până am găsit o ediție Andersen ilustrată de Vilhelm Pedersen și Lorenz Frolich, întrucât *acelea* erau imaginile cărții pierdute laolaltă cu multe alte lucruri din apartamentul bunicilor. Nu m-am dat niciodată în vânt după Salinger, însă recunosc că mi-ar plăcea să fiu un Holden Caulfield, de veghe nu în lanul de secară, ci la rafturile cu povești.

Ca mulți băieți ai generației mele, mi-am cultivat ethosul alături de Jim Hawkins (eroul din *Treasure Island*, pentru mireni), capetenia Hiawatha, Mowgli, Uncas (cunoscut drept ultimul mohican), Old Shatterhand și Gren, rebel verde dintr-un timp când Terra va încremeni pe axă, jumătate ghetar, jumătate pădure tropicală, și va fi legată de lună printr-o rețea colosală de pânze de păianjen (dacă n-ați citit *Sera* lui Brian Aldiss la vârsta potrivită, vă compătimentsc). Nică al lui Creangă mi-a fost drag, dar pătaniile lui, strecurate mereu în lista lecturilor obligatorii, i-au creat un oarecare dezavantaj. În schimb, priveam disprețuitor spre cei care-și pierdeau vremea rumegând *La Medeleni* sau *Cireșarii*. Îi băteam măr.

Dintre puști, favoritul meu rămâne Tom Sawyer. Neascultător imaginativ, răutate pur-sânge și, nu în ultimul rând, prietenul lui Huck, Tom se remarcă printr-o capacitate fabuloasă de a minți, doar că, la vârsta lui, între minciună și fantezie nu există granițe. A-i preținde unui copil sinceritate deplină e ca și cum i-ai cere să lase joaca (Pinocchio suferă tocmai pentru că nu i se îngăduie să mintă și are alături un greier pisălog, matur, bun să-l storci sub șlap). Inventivitatea băiatului din Missouri dă pe-afară. Pedepsit să vopsească gardul, preface umilinta în succes, iar amicii mor de invidie, dornici să-i preia treaba. Întreprinzător, obține biletele tociarilor la școala de duminică, merge în fața reverendului și îi spune candid că primii doi apostoli se numeau David și Goliat. Și așa mai departe. Norocoșii cărora li se păstrează intactă până la maturitate facultatea de a minți grațios, natural, în ritmul respirației, trișorii care știu să se ascundă îndărătul minciunilor lor ca niște jivine camuflete mimetic în mediu, devin artiști. Ceilalți, simpli mito-

mani, ajung politicieni, meteorologi, administratori de bloc.

Am făcut această lungă introducere ca să explic limpede cât m-a surprins romanul entuziasmant al lui T.O. Bobe, și de ce prozatorului i se pot trece mai ușor cu vederea paginile redundante și puseurile de urticarie narativă. *Cum mi-am petrecut vacanța de vară* își datorează farmecul unei admirații profunde față de tradiția literară descrisă mai sus. Fără îndoială, autorul unei asemenea cărți nu aparține tagmei nostalgicilor după *Fram*, *ursul polar* și *Fefelega*. Povestea lui Luca, un Tom Sawyer bucureștean, ergo, mai morbid decât strămoșul american, poate fi citită și ca un elogiu adus poveștilor și romanelor de aventuri adresate băieților, deși acumularea halucinantă a peripețiilor din ultima parte mi-a amintit de filmul *Le magnifique* (1973), unde scriitorul unor romane de spionaj, interpretat de Jean-Paul Belmondo, găsește loc în frenezia lui creatoare tuturor persoanelor din jur, ucigând ficțiunea prin gonflare.

Luca a terminat clasa a patra, cu coroniță, și intră voios în vacanța de vară. La toamnă însă, domnișoara învățătoare, vizitată, înțelegem noi, de tatăl băiețelului, și în afara ședințelor cu părinții, le va cere elevilor compunerea intitulată "Cum mi-am petrecut vacanța de vară". Luca are acea vârstă binecuvântată când curgerea timpului nu constituie temă de meditație iar fetele nu-i pot crea probleme. Ele sunt, cel mult, niște ciudățenii săcătore preocupate să facă impresie turnând note maxime în rubricile catalogului. Miruna Nahabetian, fiica unui deputat însoțită pretutindeni de body-guard, un fel de agent Smith tăcut, amenințator, respectă tiparul. Robert, dispus să susțină poznele în schimbul câtorva ture cu bicicleta, dar și să-și vândă prietenul pe un meci de fotbal cu "japițele ordinare" Vili, Nelu și Bebe, e partenerul de joacă docil, sărac imaginativ, dar inofensiv. Mamaia, colerica bunică din partea mamei, se încăpățânează să-i acorde nepotului tratamente de sugar, umilindu-l fără voie. Încuiat în curte, unde doi muncitori repară acoperișul casei și încurcă pe toată lumea (sunt meșterii români genuini, îi cunoaștem prea bine), Luca ticluiește planuri de evadare cocoțat printre ramurile caisului. Odată ce mamaia moare în împrejurări stranii, copilul găsește subiectul palpitant menit să spulbere definitiv succesul aproape cert al compunerii Mirunei. Deoarece tata, agent de asigurări, și mama, angajata departamentului de știri al unei televiziuni, au mai multe responsabilități decât pot duce, Luca ajunge în grija verișoarei Kiti și a unei faune de unde-i reținem pe inventiva Mimi și pe nesuferitul Adi. Adolescență materialistă, vicleană, despuată, gălăgioasă, narcomană, indolentă, Kiti se dovedește o pacoste mai mare decât mamaia, ba chiar are legături cu principalii suspecti de crimă, cei doi muncitori. Îți dorești să amuțească, însă nu chiar spânzurată de piercing-ul din buric și fiartă în cazanul cu smoolă. Așadar, două cadavre. Aventura abia începe.

T.O. Bobe scrie aproape trei sute de pagini fără să uite, nici măcar preț de o silabă, vârsta protagonistului. Limbajul compunerii captivează prin naturalețe. În absența ei, vocabularul ar fi fost colorat, autentic și cam atât. Toate stau la locul lor: argoul, etimologiile fanteziste, exprimările adulților preluate fără discernământ, naivitatea pătrunzătoare, clișeele inoculate la școală, incapacitatea de autocenzură, maimuțărirea atitudinilor părintești, greșelile de ortografie. Luca a auzit probabil la ora de istorie că pământul românesc a fost stropit cu sângele strămoșilor. La așa premisă, așa concluzie: de aceea țara noastră are multe resurse naturale, grâne și câte și mai câte. Dezmățul adolescentin arată cel puțin bizar dacă-l privești de la înălțimea celor zece ani:

"Și [Adi] a scos o țigare și că:
- Hai s-o punem la poștă.

Însă nu au pus-o căci mă și miram eu cui puteau să-i trimită ei o țigare, ce nu putea să-și cumpere și singur? Au aprins-o și au început să o fumeze de la 1 la altul ca niște japițe împuțite dându-i microbii. Eu dacă se întâmplă să muște cineva dintr-un corn sau dintr-o plăcintă și vrea să îmi dea și mie nu iau nici să mă împuști, nici măcar de la Robert sau de la tata. De la mama mai iau. De unde să știu eu că nu e bolnav și că nu îmi dă și mie boala lui? Pe urmă după ce au fumat iar au început să rădă ca proștii și Mimi a venit la mine și a început să mă pupe zicându-mi:

- Ce frumos ești împăratule !"

Ca între orice rude normale, trebuie păstrate nuanțele. Mătușa, tanti Nela, "totuși este din familie de la Tata nu de la noi", iar Kiti face plajă "în curte [...]" cu burta și cu coastele ei slăbănoage la soare să o vadă toți vecinii ca o panaramă", deși, ceva mai târziu, "s-a îmbrăcat puțin cu perechea ei de pantaloni și cu niște șlapi între degetul mare de la picior." Înutil, cred, să mai precizez că umorul, negru catran în unele momente, te ține lipit de carte. Citești mustăcînd în expectativă, ca și cum ai pândi clipa când copilul căruia i-ai susurat o porcărie la ureche o va lansa în plen, sub ochii bulbucați ai socrilor ori la serbarea școlară. Prizonieratul efemer al lui Luca în ghearele muncitorilor capătă umbre sângerii, de *slasher*, dar mie îmi place să-l înțeleg drept varianta autohtonă a situației din *The Ransom of Red Chief*, povestirea lui O. Henry (doi bandiți ageamii ajung să plătească o sumă considerabilă tatălui unei pramatii insuportabile, doar ca să-i scape de belea după ce au comis imprudența s-o răpească).

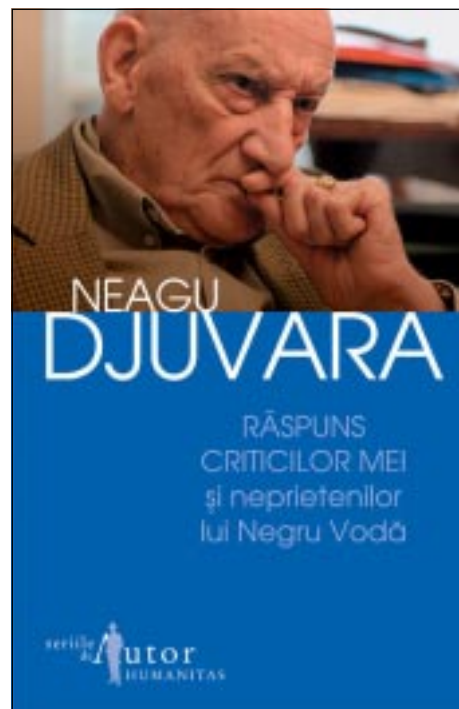
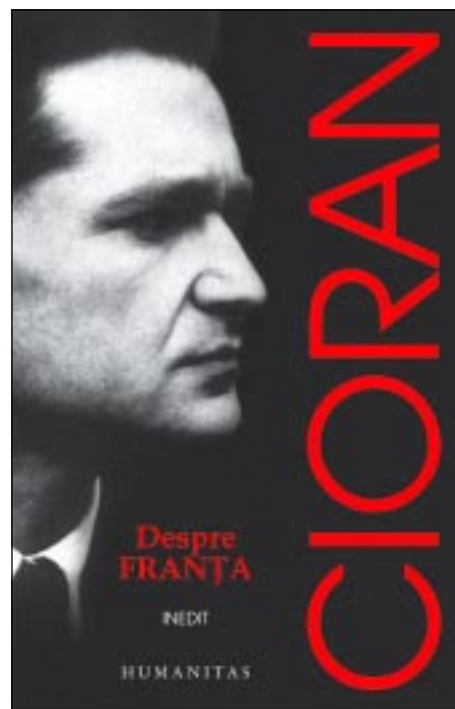
Cât credit acorzi cuvintelor lui Luca? Cum distingi între realitate și tromboneală? Cine sunt toate acele personaje de desen animat? Compunerea se construiește pe minciună (condiția oricărei ficțiuni veritabile), iar Luca îndrăznește mai mult decât Pinocchio, totdeauna prudent să nu-i ia foc rumegușul. El nu este Bastian Balthazar Bux, băiatul din *Povestea fără sfârșit* refugiat într-un regat fantastic, unde există reguli, coduri ale onoarei, ajutoare de nădăjde și ghicitori menite să-l lumineze dacă știe cum să le

dezghioace tâlcul. Luca locuiește în București, România, drept urmare, mintea lui reflectă înspre cititori paranoia generală. Rămâi pe cont propriu, la fel ca naratorul abia trecut peste pragul școlii primare. Dacă ai ochelarii potriviți, vei desluși până la urmă trăsăturile ucigașului. Dă târcoale constant. Ca să ajungi însă la finalul uimitor, trebuie să străbați luna august, iar aici T.O. Bobe a mers pe principiul mai mult înseamnă mai bine. Acumularea excesivă de personaje și deliruri pregătește revelația din încheiere, dar episodul conflictului dintre Teroriști și Pirați conține lungimi nejustificate și tentează incoerența. Simplu spus, obosește. Sunt singurele pagini lipsite de grație. Le ierți ușor.

T.O. Bobe nu a scris o carte pentru copii. Îmi dau seama acum că asta s-ar putea înțelege din cele spuse de mine. A scris o carte pentru aceia dintre noi care ne încăpățânăm să nu acceptăm că s-a dus vremea când trăgeam cu praștia (fix în parbrizul mașinii lui tata, recunosc) și hăituiam pisicile. Închizând *Cum mi-am petrecut vacanța de vară* am realizat, vorba puștiului adorabil, că n-am mai citit o poveste așa grozavă "de hăhă".

NOU la HUMANITAS

RECUPERĂRI ȘI DEBUTURI

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) O elegantă și pioasă reconstituire culturală ne oferă eruditul preot reșițean **Vasile Petrica, Savantul Traian Lalescu (1882-1929) și cultura Banatului**, Editura Eftimie Murgu, Reșița, 2010, 216 p. Prefațată de Doina Frunzăverde și Solomon Marcus, postfațată de Smaranda Ecaterina Lalescu și încheiată de anexe documentare, lucrarea conține un florilegiu de micro-monografii dedicate unor as-

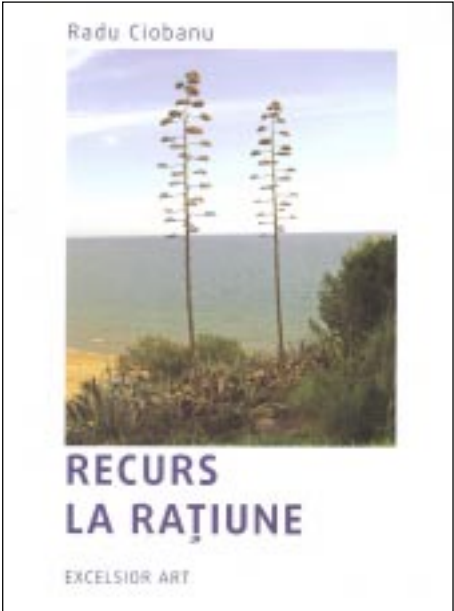
pecte din viața, opera și înfăptuirile ilustrului matematician și om de știință patriot, cu rădăcini clare și niciodată contestate în arealul bănățean. Familia, studiile, cercetările și activitatea didactică, asociațiile culturale întemeiate și domeniile de competență sau interes sunt evocate pe baza unui teanc de documente și a unei întregi serii de articole, studii sau volume. Imaginea clar conturată a marcantei sale personalități impresionează și reliefează un cadru istoric de referință al civilizației autohtone, când atare protagoniști puteau să acceadă la culmile unei societăți unde meritocrația nu era doar un cuvânt calp și sterp ca și astăzi, ci o realitate pe baza căreia se construia temeinic. Un cuvânt de laudă și pentru fotografiile de epocă reunite armonic la finalul unui volum ce ar merita să fie distribuit tuturor bibliotecilor din Banat și din marile orașe ale țării.

(II) Promițătoarea colecție de "Filosofie contemporană" debutează sub coordonarea lui Mircea Dumitru cu volumul lui **Simon Blackburn, Adevărul. Călăuza rătăciților**, trad. Gabriel Nagât, Editura Polirom, Iași, 2011, 304 p. Profesor de filosofie la Cambridge University și autor al notoriului *Oxford Dictionary of Philosophy* (ediția din 1994), Blackburn este socotit un talent genuin și inegalabil în domeniu, capabil de a teoretiza lucid însă și de a dramatiza polemici intelectuale, ba chiar de a zugrăvi cu pana unui scriitor autentic bătălii ideatice care au marcat istoria gândirii mondiale. Răspunsul la clasică întrebare ce este adevărul este căutat în capitole distincte precum "Credință, opinie și rațiune", "Omul ca măsură", "Istoricii și ceilalți" sau în studii de caz dedicate unor franctiri ori de talie ca Nietzsche, John Locke, Richard Rorty, Wittgenstein, Colingwood sau David Hume. Concluzia lui este că "putem să eliminăm ghilimelele între care au fost puse de post-modernism lucrurile care trebuie să conteze pentru noi: adevăr, rațiune, obiectivitate și încredere". Conceput până la urmă ca un ghid spiritual întru căutarea adevărului pentru cei ce cred în existența sa dar nu știu unde să îl caute, demersul de față rămâne un excelent debut

al unei serii, sperăm, de referință. Mai ales că următoarea apariție promisă ar fi tratatul despre *Cuvânt și obiect* al lui Willard Van Orman Quine.

(III) Literatura pentru copii este un compartiment aparte al beletristicii personale, unde publicul țintă este mereu dintre cele mai exigente iar criticii specializați în aceasta au funcții mai degrabă descriptiv-analitice decât normative sau orientative. Ne-a parvenit astfel un frumos volum intitulat ***Cu ochii spre cer***, povești de Alina Duma, ilustrații de Iulia Balanca, Editura Accent Print, Suceava, 2011, 79 p. Inspirata naratoare este profesoară la Școala Generală nr. 30 din Timișoara și a conceput întreprinderea de față ca adresându-se nu doar celor mai mărunți cititori ci și "copilului din fiecare, indiferent de vârstă, curios să privească în jur, dornic să cunoască și să înțeleagă, să se definească în raport cu lumea și cu sine, să descopere adevăruri ascunse în zone incredibil de simple", cum susține prefațatoarea Emilia Tănase. Titlurile povestioarelor (Buburuza și marea, Albina și trandafirul, Ciobul și veverița, Tulburările unui pârâias, Un cățel al nimănu) dau măsura naivității blânde și asumate duhovnicește de scriitoare iar ilustrațiile delicate complinesc ideal un dar cultural numai potrivit pentru sărbătoarea eternă din ochii copiilor noștri.

(IV) Prolificul romancier și minunatul om de cultură **Radu Ciobanu** a adunat în volumul ***Recurs la rațiune*** (Editura Excelsior Art, Timișoara, 2011, 212 p.) câteva interviuri și mai multe "Opinii și atitudini" publicate anterior în presa literară din țară ("Orizont", "Arhipelag", "România literară", "Reflex", "Dilemateca" etc.). Alergia la elite, abolirea pudorii, evadarea din turmă, nostalgia toxică sunt subiecte la ordinea zilei pentru mulți partași ai inteligenței locului. Radu Ciobanu (re)formulează competent și coerent destule angoase, nemulțumiri, spaime și speranțe care bântuie majoritatea formatorilor de opinie

de pe meleagurile tot mai sporadic mioritice și frecvent manelizate, kitchoase, derizorii ori măcar dubioase prin cei ce le populează zgomotos ori mult prea ostentativ. Bunul simț o fi fost un paradox prin vremurile Paleolilor dar acum a rămas mai degrabă o amintire dintr-un muzeu afectiv și o raritate de mare preț pentru fiecă ins responsabil față de sine și circumvecini. E tonic așadar orice demers de reabilitare a comportamentelor firești, normative și decente mai ales în marea lume a civilizației moderne din care (unii) ne vrem parte.

UN MARE PREMIU PENTRU CĂTĂLIN DORIAN FLORESCU

Romanul *Jacob se hotărăște să iubească* (Jacob beschliesst zu lieben), al scriitorului elvețian de origine română Cătălin Dorian Florescu, a câștigat **Premiul pentru cea mai bună carte a anului în Elveția**, distincție acordată de Uniunea Editorilor și Librarilor din țara Cantoanelor. Premiul, în valoare de 40.000 de franci, a fost acordat duminică, 20 noiembrie, în cadrul Târgului de carte de la Basel. Anul acesta, în cursa pentru cel mai important premiu literar acordat în Eveția s-au aflat 60 de opere, apărute la 20 de edituri, dintre care cinci au fost nominalizate. Volumul lui Cătălin Dorian Florescu a fost preferat de juriu pentru "valoarea sa remarcabilă", impunându-se astfel în fața cărților celorlalți patru finaliști.

Cu doar două săptămâni în urmă, Florescu a câștigat alte două prestigioase premii literare: "Un an plătit" – premiu acordat de Primăria orașului Zurich pentru cel mai bun scriitor din 2011, în valoare de 40.000 de franci elvețieni, și Premiul literar Josef von Eichendorff 2012, în valoare de 5000 de euro, pentru întreaga sa operă literară, "scrisă într-un spirit umanist și de înțelegere între popoare".

Scriitorul, născut la Timișoara în 1967, a câștigat pentru a doua oară valorosul premiu acordat de către municipalitatea Zurichului, oraș în care trăiește de la jumătatea anilor 80, prima dată fiind chiar la debut, pentru romanul autobiografic *Vremea minunilor*. În timpul festivității acordării premiului "Cartea anului", poliția orașului i-a ridicat scriitorului mașina, întrucât n-a parcat-o

corespunzător. *După ce am mulțumit pentru premiu, le-am spus celor prezenți la festivitate că, în timp ce noi sărbătorim literatura, poliția mi-a săltat autoturismul. Și le-am spus că, într-un astfel de context, în România lucrurile s-ar fi rezolvat simplu. N-am terminat bine de vorbit și șeful târgului de carte m-a invitat în mașina lui ca să mergem la poliție și să mi-o recuperez pe a mea. Echipa de televiziune care ne-a însoțit a filmat momentul în care i-am dăruit polițistului zelos romanul premiat. Iar el mi-a dat voie să plec cu propria-mi mașină. Dar asta după ce mai marele târgului a plătit amenda de 400 de franci, ne-a declarat, în exclusivitate, Cătălin Dorian Florescu.*

Apărut în acest an la editura C.H. Beck, *Jacob se hotărăște să iubească* este cel de-al cincilea roman (după *Vremea minunilor*, *Drumul scurt spre casă*, *Maseurul orb* și *Zaira*, toate apărute, în traducere la editura Polirom) al lui Cătălin Dorian Florescu. Ca și în celelalte cărți ale sale, o bună parte a acțiunii din romanul câștigător al prestigiosului premiu elvețian are loc în România, mai exact în satul Tomnatic din județul Timiș. Este o poveste despre dragoste și prietenie, fugă și trădare – care debutează la sfârșitul secolului 18, când o parte dintre locuitorii provinciei Lorena pornesc în căutarea unei vieți mai bune și ajung, după un drum primejdios, în Banat. Romanul lui Florescu îl are ca personaj principal pe Jacob Obertin. *Jacob se hotărăște să iubească* va apărea anul viitor în limba română, la editura Polirom. **(Robert Șerban)**

POEZIE TIMISOREANĂ LA ATENEUL ROMÂN

Robert Șerban a participat, în 19 noiembrie a.c., la prima ediție a *Galei poeziei române contemporane*, care a avut loc la Ateneul Român din București. Selectionerul celor 26 de poeți invitați – Ana Blandiana, Mihail Gălățanu, Teodor Dună, Ion Mureșan, Horia Gârbea, Liviu Ioan Stoiciu, Ioana Nicolaie, Dinu Flămând, Nora Iuga, Leo Butnaru, Daniel Bănulescu, Emil Brumaru, Mircea Dinescu, Adrian Popescu, Traian T. Coșovei, Nichita Danilov, Vasile Dan, Varujan Vosganian, Florin Iaru, Ioan Es. Pop, Aurel Pantea, Nicolae Prelipceanu, Adrian Alui Gheorghe, Marta Petreu , Gabriel Chifu – să citească din creația lor a fost criticul Nicolae Manolescu. În debutul și la finalul evenimentului, care a strâns peste 800 de spectatori, actorul Ion Caramitru a recitat din poezia lui Nichita Stănescu, respectiv Marin Sorescu.

TIMISOARA ÎN CĂRȚI LITERATURĂ ȘI CERCETARE

În parteneriat cu Școala Doctorală a Facultății de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara, Fundația "A Treia Europă" a organizat vineri, 18 noiembrie, primul din suita seminariilor deschise adresate tinerilor doctoranzi și masteranzi, dar și cercetătorilor fenomenului literar. Tema dezbaterii: ***La zi, despre teorii și metode în cercetarea literară***. Au participat: prof. univ. dr. Ștefan Borbely, Universitatea Babeș Bolyai din Cluj, prof. univ. dr. Ion Simuț, Universitatea din Oradea, prof. univ. dr. Andrei Bodiu și conf. univ. dr. Adrian Lăcătuș, Universitatea Transilvania din Brașov. Discuțiile au fost moderate de prof. univ. dr. Adriana Babeți, UVT.

UNDE SE ÎNTÂLNESC, CE BÂRFESC CE BEAU ȘI CE MANÂNCĂ SRIITORII?

VASILE BOGDAN

În urmă cu câteva zile am participat la festivitățile dedicate aniversării a 55 de ani de existență continuă a Facultății de Filologie din Timișoara, îi voi spune astfel pentru că nu sunt obișnuit cu titulatura stufoasă de astăzi. Cu acest prilej, într-un inspirat montaj au fost prezentate o sumedenie de fotografii din anii trecuți, în care mi-am revăzut dascălii și...amintirile. Poate că atunci am trăit anii boemei adevărate, prin 1965 – 1970, când îmi frecau coatele de băncile încă noi ale facultății. Atunci timpul nu avea măsură și, în lipsa calculatorului și internetului, a programelor de televiziune multe și majoritatea insipide de astăzi, făceam ce ne plăcea, în cazul meu, teatru, în trupa lui Costică Bocereanu, avându-l primaș pe Lelu Bihoi și colegi pe măsură de entuziaști, cum erau Liubița Stanimirovici, Dan Manolescu, Ildiko Jarcsek-Zamfirescu, Emilia Buzescu, ca să dau numai câteva nume. Din anii aceia în care nopțile erau mai scurte datorită repetițiilor ce deveneau din ce în ce mai lungi, țin minte două momente cu adevărat deosebite și care vorbesc despre boema aceluia timp. De pildă, aveam premiera cu piesa "Frederic cel Mare" de Dürrenmatt, printr-o coincidență la numai o săptămână după ce piesa fusese pusă în scenă de Teatrul Național din Timișoara, în rolul principal artistul emerit Gheorghe Leahu. Succesul nostru a fost mare, apreciați fiind de însuși maestrul Leahu, prezent la eveniment. După spectacol ne-am scobit prin buzunare și am pornit voinicește spre "Lloyd" pentru paranghelie de final. Ne-au însoțit, într-o colegială frăție și profesorii noștri dragi Gheorghe Tohăneanu și Deliu Petroiu, care nu se dădeau în lături de la asemenea întâmplări. Și cum ne-am simțit peste măsură de bine acolo, deși băutura fusese mai degrabă pe o măsă, pentru că nu prea aveam de unde, cheful s-a spart în zori.

Dar grija mea era alta: chiar peste trei ore urma să mă prezint la un colocviu cu... domnul profesor Petroiu cu care ciocnisem multe idei peste noapte. Fug acasă, mă schimb, dau niște apă pe ochi și merg la examen. Profesorul era deja prezent, proaspăt, bine dispus și pus pe fapte mari, n-ai fi zis că... M-a întâmpinat cu un aer marțialo-bonom, de parcă știa dumnealui ceva... și s-a amuzat când am luat biletul pe care scria: "Elementele templului antic", că ceva mai afurisit nici că putea să-mi cadă. Numai că întâmplarea e și ea bună la ceva, denumirile acelea mi se păruseră atât de idioate și de curioase încât le învățasem apă, precum scandările la latină la moșul Benea. Și când i-am dat drumul la recitare nu am putut să nu observ cum i se măreau ochii dragului domn profesor. A oftat și mi-a dat 10. I se confirmase încă o dată, probabil, că bine una creierul omenesc funcționează mai cu spor.

A doua întâmplare se leagă de aceeași formație de teatru și reprezintă unul din momentele astrale ale existenței mele. Se punea de realizarea unui recital de versuri din creația lui Blaga. La un moment dat cei doi numiți profesori, la care s-a adăugat și profesorul Eugen Todoran, s-au înfățișat în sala de repetiții, noi repetam în special în Aula Magna, pe când nu arăta a intrare într-un cavou ca astăzi, ci avea acele aripi semănând cu o carte deschisă care mi se păreau mai...academice, pentru a ne solicita să ne dea o mână de ajutor. De fapt doreau

să recite și ei din Blaga, mai cu seamă că preconizam și o deplasare la colegii filologi de la Cluj, pe atunci doar Cluj. Zilele trăite alături de ei aveau să fie dintre cele mai instructive, pentru că aflam în rostirea lor patos, trăire, fior. Rosteau versurile venerând, amintindu-și figura poetului, propria lor trăire în preajma acestuia. Firește că la Cluj am fost primiți cu ovații, întâlnirea sub semnul lui Blaga a profesorilor și a învățăcelilor lor avea ulterior să disemineze în alte asemenea inițiative. Desigur că toate repetițiile se încheiau cu o întâlnire la terasa "Eminescu", la care bancurile, spuse cu curaj, descreteau frunțile, iar licorile chihlimbarii descătușau orizonturi, dar totul cu discreție și respect, pentru că, nu-i așa?, generoasa Alma Mater ne veghea cu îngăduință, dar fără ostentare.

CRISTIAN GHINEA

La o privire mai atentă, cele patru întrebări se leagă între ele și mi-aș permite să le concentrez într-una singură: *în ce măsură mai socializează scriitorii în ziua de azi?* Iar interogația este una de substanță, într-o vreme când cenaclurile tradiționale au început să dispară, făcând loc instrăinării. Așa se face că unii scriitori preferă solitudinea camerei cu biblioteca până în tavan, ca ultim refugiu și templu al creației, în timp ce alții, mai tineri, se prind în păienjenisul site-urilor literare, unde devii instantaneu "vedetă" între două postări succesive. Criticile constructive, remarcile ironice ori acide, glumele și replicile lor imediate, născute adesea în formă rimată, toată savoarea reuniunilor literare unde petreceai o după amiază plăcută în compania confrăților, au dispărut parcă înghițite de hărmălaia acestor site-uri în care fiecare e geniu, nemuritor, dar și critic necruțător al operelor altuia. Nu că așa avea ceva împotriva literaturii virtuale, grație căreia am fost inclus într-o antologie națională de proză, apărută la Editura "Paralela 45", dar cenaclurile online au o mare hibă: aceea că nu te poți retrage alături de prietenii cu care abia ce ai combătut la cenaclu la o cană de vin fiert, unde bârfa își mai pierde din ascuțiș...

În altă ordine de idei, nu știu, rar am văzut scriitori adunați la ceea ce se numește, îndeobște, un chiolhan. Mănăncă? Mai degrabă ciugulesc, în grabă, pe holuri, după vreo lansare de carte, în timp ce se gratulează în pripă cu câte-un "maestre!", acompaniat de un zâmbet subțire. Privindu-i atent pe unii dintre ei, nu-mi puteam reprimă întrebarea: "și dacă asta e singura masă a maestrului pe ziua de astăzi, în afara cafelei de dimineață"? La astfel de întrebări, e bine ca răspunsul să rămână necunoscut, mai ales că interogația rămâne mereu nerostită.

Și-atunci prefer să mă retrag din prezent și să caut repere în istoria Lugoșului cultural de odinioară, care-mi vorbește prin glasul distinselor doamne Maia Dobrin - Bayer sau Lia Vidu - Benkoczi, descendente ale unor ilustre familii. Așa am aflat despre serile literare și (cum altfel?) muzicale ce aveau loc cu regularitate în casele lumii bune, cu respect pentru artă, ale urbei. Reședințele lui Coriolan Brediceanu, Ion Vidu, Traian Grozăvescu sau George Dobrin, întâiul prefect român al județului Caraș-Severin de după Unire, erau nu numai case de creație – așa cum a fost și celebra "casă de la vie" a lui Caius Brediceanu, unde Lucian Blaga scria în verile petrecute la Lugoj. Erau locuri de întâlnire a scriitorilor, locuri unde se schimbau idei și se nășteau viitoare opere

literare. La începutul secolului trecut, la Lugoj exista o Reuniune de lectură (Cassina Română), care funcționa la etajul clădirii "Concordia". Acolo se desfășura o activitate literară susținută, feroarea artistică fiind motivată și de "petrecerile, convenirile și concertele din Cassina Română, aranjate de soțietatea domnișoarelor române, cu colaborarea tinerimei și a cântăreților", așa cum nota Coriolan Brediceanu. La reuniunile Cassinei participau, pe lângă amatorii entuziaști, și scriitorii consacrați ai vremii, precum Ioan Popovici Bănăteanu, Victor Vlad Delamarina, George Gârda, Cassian R. Munteanu, George Popovici, Ion Sârbu, Aurel E. Peteanu etc. Tot acolo se nășteau revistele satirice "Vipera" sau "Scorpionul", care îi satirizau chiar pe sponsorii lor, celebrii poganii ai Lugoșului, oameni cu stare, dar și cu simț al umorului...

Astăzi, la Lugoj, există o cafenea numită "Poetic Club". Nu știu cât e de poetic locul, nu i-am pășit pragul, dar unii confrăți de litere au făcut-o și spun că și-ar merita numele. Mie personal mi-a plăcut locul de întâlnire al prietenilor de la cenaclu "H. G. Wells". Creatorii de literatură științifico-fantastică din Timișoara nu se puteau reuni decât pe o navă – o navă adevărată! – și anume vaporasul "Pelican", care făcea pe vremuri curse de agrement pe "Bega". Acolo, în prezența lui Laurențiu Nistorescu, Silviu și Antuza Genescu, Laurențiu Demetrovici și alți confrăți mi-am lansat în 2003 primul meu volum de proză fantastică, iar ambianța a fost chiar... fantastică. Acum, vaporasul "Pelican" a încetat să mai străbată apele canalului Bega, așa cum "Timișoreana" a renunțat la berea neagră pe care o savuram în acele vremuri.

Ca să închei, răspunsul la cele patru întrebări este unul paradoxal... *Da!* Da, e bine ca scriitorii să se întâlnească la un pahar de vorbă, să mai și bârfească, într-un cuvânt: să socializeze.

GHEORGHE MOCUȚA

În Arad, tinerii scriitori și fani lor merg la "Joy's", un bar modern, dar cam scump și cam snob. Aici au loc, din când în când, lansări de carte, între prieteni, îmi amintesc de domnul Ciocârlie, de Vișniec, de Simona Popescu, de Romulus Bucur, de V. Leac și prietenii lui de la "Celebrul animal". Mai sunt câteva taverne în jurul teatrului, unde se poate bea o cafea bună, simplă sau îmbunătățită, *pour les connaisseurs*. Pensionarii își duc veacul la "Pisica Albastră", chiar în buricul târgului, lângă prefectură, sub privirea doctrinară a statuii lui Goldiș, în costum de activist. Cu poetul Petru M. Haș mi-am dat întâlnire în parcul reconcilierii, printre pașoptiștii conduși de

Ana Ipătescu.

Dar cel mai interesant loc de întâlnire cu colegii mei de la revista "Arca" (Vasile Dan, Ioan Matiuț, Horia Ungureanu, Gheorghe Schwartz, Călin Chendea, sau pictorul Onisim Colta), este fără îndoială barul teatrului. Atmosfera e animată de actorii și actrițele care vin și pleacă la repetiții și se află într-o perpetuă emulație. Uneori apar în costume de epocă și servesc un ceai, o cafea, sau o bere, total dezbrăcați de poza vreunui rol. E locul cel mai încărcat de stilistica umilă a unei umanități ce-ți trezește tot interesul.

Personal, nu pot renunța la cafea, așa cum am renunțat, în urmă cu peste un deceniu, la țigări, forțat de împrejurări. Cafeaua o beau neapărat cu lapte și o lungesc cu bărfa evenimentelor zilei. Acasă, o îmbunătățesc cu miere sau cu o pudră de cereale. Berea o consum de obicei vara, dar o prefer înainte de masă, cu colegii mei de școală, la terasă.

După un sejur în Franța, am învățat să beau și vinul, mai ales *merlot*-ul și *cabernet-ul sauvignon*, în timpul mesei. Nu refuz nici câte o înghițitură de whisky, rar, la petreceri, în schimb nu mai suport țuica, "apa de foc", care adună oamenii sau îi împrăștie. În tinerețe credeam în puterea spirituală a spirtoaselor care te ajută să-ți îmbogățești vocabularul și să-ți sudezi sintaxa. Curgerea vinului înseamnă dezlegarea limbii, inspirația și curgerea poveștii. Nu mi-am plăcut niciodată amicii care beau mult (cu excepția lui Francisc Vinganu, care avea respect pentru țării; și a lui Florin Bănescu, cu nelipsita lui cafea și țigară), i-am preferat pe verii lui Pașadia, care știu să bea crăiește, nu ca bețivii, ci cu conștiința simbolică a vinului.

În schimb, sunt lacom la mâncare, e un reflex senzual, și, odată, drogat, cu medicamente, în timp ce mă trezeam dintr-o operație, am avut revelația bucatelor și-a poftelor ca salvare a sufletului. Tot în Franța am descoperit câteva bucate vechi, unele pierdute în copilărie, fasolea lui moș Julien (vestitul *cassoulet*), apoi linteia cu ciolan a lui tante Jeanine, făcută ca în Auvergne. Tot la această doamnă septuagenară am descoperit dulceața supei de dovleac, în care răzuia o bucată de Cantal cu gust de rășină, și vestitul "pain perdu de Grand' Mere".

Acasă, ne-am specializat în pui la rotisor cu legume, iar dintre prăjituri, inimitabilele pogăcele cu jumări, pateurile și haișele cu untură de porc. Evadarea în mâncare și băutură e pentru mine un ritual practicat rar, în familie sau cu puținii prieteni. Prefer intimitatea căminului, taina marilor lecturi, dar mai am nevoie și de câte-o ieșire cu amicii, de decăderea nocturnă în cotloane ascunse, de chefurile cu bărbați aproape

anoni­mi, de revărsarea fierii care nu mai este. Undeva în câmpia de vest.

DORIN MURARIU

După câte cărți vând, mulți dintre scriitorii contemporani sunt captivii unui consistent meniu semințier, alternând săratele inimi de cucurbitacee cu despuia­ta negreală a dinților de floarea-soarelui sau cu lingurițele de susan aruncate ploaie peste celuliticele aluaturi visând la auriul crocant al cojii. În rarele momente de boom mediatico-pecuniar, totul s-ar putea asezona cu mai împăunate creaturi, precum acaju, migdale, alune, fistic, arahide și chiar nuci, autohtone ori exotice, smulse din ciocul unor corbi creduli sau din al unor papagali retrași în propriul vis de culori. În fond, de ce s-ar expune scriitorii unor riscante bypassuri provocate de breakfasturile prea grase ori de reveriile sfârâinde ale popoarelor de grătare peste care trec, întru astâmpărare metodologică, viituri de bere și de vin? De ce atâta zdrobeală hermeneu­tică și schingiui­ri lirico-prozastice ale închipu­itei muze pentru o țandără de idee ori pentru un ciob de imagine? De ce nu s-ar găsi inspirația tocmai pe rafturile magazinelor naturiste (celelalte fiind chimicalo-futuriste, mezelo-naturaliste, lacto-paseiste), acolo unde stau cu respirația tăiată înaintea marelui salt în pagină Taraxi radix, Silybi marianae fructus, Chelidonii herba, Cynarae folium, Cynosbati fructus și chiar măria sa Ginkgo Biloba? Numai astfel, scriitoricescul ficat poate rezista multiplelor toxine din metrii cubi de maculatură abandonăți prin librării, împiedicând și colesterolul să blocheze livresca țevărie cu cine știe ce topoi. Evident, toate aceste înclinații sănătoase sunt strivite de odiosul nărav de a întinde mâna spre cele înșirate pe mese atunci când este lansată, aidoma sputnikului, vreo nouă carte, căci nu e mai plăcută zăbavă decât mixatul unui prețios combustibil făcut din covrigei mono-ton dimensionați, din foitaje zbătându-se în nimicnicia uleiurilor hidrogenate, din prăjiturele obligate la constanța gustului de plastic și din carbogazoase lichide, faimoase prin capacitatea de proliferare a misterului formulei constitutive. Oricum, se zice că numai zemurile din struguri sau din prune, intens distilate poematic sau ideatic, ar lumina potecile spre gloria dintre copertele istoriilor literare, drept pentru care mulți bat mătânii, doar-doar...

...În rest, rafala interogativă mă determină să-mi caut un locșor cât mai retras, undeva înspre dealurile lehamitei, mai ales după ce am putut constata că mulți dintre scriitorii români au practicat delațiunea cu mai multă pasiune decât cea consumată pentru scrierea propriilor cărți.

GHEORGHE SECHEȘAN

Într-un număr al unei reviste literare bucureștene un coleg spunea că, la Casa Scriitorilor (devenită azi Muzeul Literaturii Române și cam "nescriitoricească", actualmente), dacă nu vorbești despre afaceri (la care marea majoritate a scriitorilor din România au dovedit că nu se pricep deloc), discuția cam lân­cezește. Eu cred că dialogul chiar de aici ar trebui să pornească. Nu **ce** bârfesc scriitorii, ci **unde** o fac. Rarele descinderi la București de pe vremea revolu­­tă (adică dinaintea "revoluției") erau adevărate momente de sărbătoare, cel puțin pentru mine, dar sunt convins că pentru majoritatea "provincialilor", ca și a "localnicilor". În Timișoara a existat *Casa Universitarilor* (slăvit fie domnul Cornel Secu, directorul de atunci al instituției!), unde nu doar că ne adunam scriitorii din Timișoara, la o bere și la o "șezută", dar Domnul Director organizase chiar un cenaclu, urmat de

discuții, agape, bârfe, de. După 1989, ne cam *risipirăm*, vorba prietenului meu oltean, conferențiarul Dumitru Vlăduț. Dar rău de tot, astfel încât nu mai există un loc anume în Timișoara, unde să te întâlnești cu *confracții*. Să zicem la COȘ? Da, și nu, deoarece găștile (scriitoricești) s-au spart, iar altele noi nu s-au prea format. Dacă "înainte" puteai liniștit să mergi la *Casă* singur, pentru că era imposibil să nu te întâlnești cu cineva, astăzi, dacă nu ești însoțit de vreun prieten, ceva, ai cele mai multe șanse să bei o bere sau un vin bun, singur. De bârfit, literatură, ce să bârfească? Deși infinit mai puțin decât înainte. Politică, cine ce a mai făcut, cine a mai divorțat, cine nu, din astea. Și bancuri. La fel de multe bancuri ca înainte de 1989, semn că...

Iar de băut, că veni vorba, îmi aduc aminte de un episod absolut edificator. Eram la *Casa Universitară*, la o agapă organizată de **Măitre Cornel**, și m-am nimerit lângă regretatul nostru profesor și mentor, Domnul Profesor Todoran (Moș Poveste). Dumnealui bea vin (**Jupânul** scotea câte un vin din "acela"), eu, ca majoritatea de altfel, bere. *De ce bei bere, Gheorghe?* m-a întrebat Domnul Profesor. *Pentru că din asta se mai găsește. Dacă beau vin din acesta, mă obișnuiesc și nu îl mai găsesc decât peste două luni, dacă.* Acum toate s-au schimbat. Bere nu mai beau deloc, pentru că nu mai este niciuna bună. Toate au e-uri, alcool indus, tot felul de prostii. Vin, da. Din cel făcut de mine (căci am o mică vie pe terasa din fața locuinței), și din cel autentic, luat de la producător, atunci când al meu se sfârșește (și se sfârșește). Dacă se găsește. Dacă nu, nu. Dar de obicei îl poți afla. Alcooluri tari, mai puțin, căci după o vârstă apare tensiunea, și altele. Dar degust cu mare plăcere, oricând (dacă nu sunt la volan, firește), o răchie bună de Banat.

Ce mănâncă? Aici m-ai lovit rău, căci în prezent și predau o astfel de disciplină, care se numește **Etmologie culinară**. Așa că am devenit și bucătar. Îmi place să gătesc bucate tradiționale, care îmi aduc aminte de copilărie și mă fac să mă simt bine. Firește, împreună cu prietenii.

TITUS SUCIU

Câte doi-trei ne întâlnim pe stradă, la o cafea în vreun local, la unul dintre noi acasă ori la cenaclu, vineri, la orele 12; bîrfim, mai exact spus folosim cuvinte adecvate pentru exemplarele actuale ale lui Dinu Păturică, guvernânții și afaceriștii țării – primii fiind afaceriști **mascați**, ceilalți **guvernânți din umbră!** – care pur și simplu au tâlhărit avutul obștesc; în privința mîncării și băuturii ne-am păstrat însă respectul și considerația față de bucătăria tradițională românească. Adică nu dăm sarmalele pe un Big Mcdonalds, țuica, mai ales pălinca, pentru cine știe ce Johnny ori Jack.

Recunosc, răspunsul conține multă în-crîncenare – la care o să revenim – dar și un dram, de fapt mai mult de-atât, de nostalgie. Asta pentru că o dată, de mult, *ehei, dragii moșului, pe vremuri întâlnirile de marți de la cenaclu erau altfel decît acum, că ne întâlneam pe la șase și până seara târziu...*

Una peste alta – am spus-o de fapt în mai multe rânduri –, duc dorul ședințelor de cenaclu din urmă cu mai bine de 20 de ani. Eram atunci o familie unită, începeai să scrii o carte, aveai îndoieli, te programaî, citeai cîteva pagini în fața colegilor, se declanșau comentarii, discuții, în urma cărora ideile, sugestiile, te făceau să *vezi* substanța romanescă cu obiectivitate sporită, știai ce trebuia să elimini, pe ce să pui accentul. Firește, e posibil ca această nostalgie să nu-i încerce pe prea mulți dintre noi. Pentru mine însă e puternică, vie. La absolvirea facultății

părăsea orașul un tînăr profesor de matema-tică pentru care literatura nu prea exista – nu avea nici măcar lecturile obligatorii din liceu, pentru el scriitorii existau pe undeva prin București, Iași, prin Copou... –, la Bocșa s-a întîmplat... **ceva** și, la revenirea în Timi-șoara, Ion Arieșanu, Cornel Ungureanu... la revista *Orizont*, Ion Marin Almăjan, Ion Nicolae Anghel... la editura *Facla*, l-au pri-mit cu o sollicitudine ce a devenit una din cele mai reconfortante stări sufletești trăite atunci, de atunci în continuare.

E drept, la revista *Orizont* ne întâl­nim și acum săptămînal. Întrunirile au însă altă... *substanță*. Lansarea unei cărți, sărbătorirea unui coleg, prezentarea unei edituri. Altfel spus lucrăm singuri, ne întrunim cu ocazia

momentelor festive, *componenta de laborator* a acestor întruniri a dispărut. E bine? E rău? Greu de spus. Și, oricum, nostalgiile mele n-au cum să determine un răspuns inatacabil pentru chestiunea pusă în discuție.

Dar să revenim la subiect cu mai multă aplecare. De când am revenit în Timișoara, de când *știam*, în fine, că și în Timișoara trăiesc scriitori ca în București, Iași ori Cluj, de câte ori ne vedem *bîrfim* de-ale noastre. Ce citim, ce lucrăm, când urmează să ne apară o carte. Și, firește, ne spunem ofurile vizavi de stupefiantele ticăloșii ale celor ce continuă să hărtănească ce a mai rămas din avutul țării, ale miniștrilor... *caltaboși*, ale parlamentarilor ce moțăie în aulă ca în personalul de Poplaca.

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

esotera

Sărbătorile nu s-au încheiat!

Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!
ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?
ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!

Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

ZODIA RACULUI

ILUMINĂRILE LUI ALEXANDRU IVASIUC

VLADIMIR TISMĂNEANU

S-a născut la 12 iulie 1933, în zodia Racului (aveam acest lucru în comun, de unde poate și obsesia memoriei). Prin vene îi curgea argintul viu. L-am cunoscut bine pe Alexandru Ivasiuc, după 1974 ne-am văzut des, aproape săptămânal, până la dispariția sa în cutremurul din 4 martie 1977. Am serbat împreună Revelionul, atunci când intram în acel an fatidic. Erau acolo, ca oaspeți, Catinca Ralea și Emanoil Petruț. Ultima sa carte, despre dictatură, putere, revoluții, conspirații și trădări, se chema *Racul*. A fost arestat în toamna anului 1956, era student la Medicină, a făcut închisoare și a avut domiciliu forțat până în 1963, sub acuzația de "uneltire contra-revoluționară". Făcuse parte dintr-un grup care plănuia o demonstrație de solidaritate cu studenții maghiari în perioada Revoluției de la Budapesta. A murit sub ruinele blocului "Scala", cutremurul l-a prins vorbind de la un telefon public. Tita și Alec erau apropiați prieteni cu ambasadorul american Harry G. Barnes și cu soția acestuia. Mi-i amintesc la înmormântarea lui Ivasiuc la cimitirul Străulești. După ani de zile, ne-am amintit despre Alec într-o seară, la Philadelphia. Tita a locuit la ei câteva săptămâni după cutremur.

Eram, așadar, în relații de prietenie cu el și cu soția sa, regretata jurnalistă Tita Chiper, mergeam sâmbata seara la ei, locuiau în Cartierul Primăverii, o garsonieră dublă la ultimul etaj al unui luxos imobil, pe strada Pictor Iscovescu 44. La etajul I locuia generalul de securitate Aristotel Stamatoiu, ultimul director al Centralei Informațiilor Externe sub Ceaușescu. Erau vecini de palier cu Tamara Mureșan, cândva căsătorită cu Ladislau Ady, general de securitate mazil și arestat sub Dej. Ivasiuc mi-a împrumutat cărți, mi-a vorbit despre America (fusesse primul bursier român în programul internațional de la Universitatea Iowa, acolo terminase romanul *Păsările*), despre Ken Jowitt, Andrew Janos și Milovan Djilas, mi-a citit și unele povestiri "de sertar". Una dintre acestea se petrecea la Moscova, prin 1936, scena era o ambasadă occidentală, erau prezenți în poveste diplomați, comisari ai poporului, intelectuali celebri. Era un text koestlerian care culmina în ideea că veacul XX era unul al vânătorii de oameni. Împrumutasem de la N. Tertulian un volum din scrierile lui Adorno, i-l lăsasem pentru câteva zile lui Alec. N-a mai putut fi recuperat în vâlmășagul de după cutremur, spre disperarea discipolului român al lui Georg Lukács.

N-am discutat despre închisoare decât arareori, pomenea însă cu imens respect despre Corneliu Coposu, N. Carandino și despre prietenul său Florin Constantin Pavlovici. Îi detesta pe trâmbișaii de serviciu gen Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Paul Anghel, Dan Zamfirescu, Mihai Ungheanu, Artur Silvestri și compania. Când "Săptămâna" lui Barbu a declanșat campania împotriva Ilenei Vrancea, în realitate una împotriva tradiției lovinesciene, Ivasiuc a fost, alături de N. Manolescu, printre cei care au protestat, lăudând cartea acesteia despre confruntările din critica literară românească a deceniului al patrulea. Peste ani, am citit într-un articol aparut la Paris o frază atribuită lui Ivasiuc: "Suntem 22 de milioane de oameni care trăim în imaginația unui nebun". Se poate să o fi

spus în vreun cerc intim, eu nu l-am auzit spunând atât de ne-echivoc lucrurilor pe nume.

Prima oară mi-a vorbit despre Ivasiuc Andrei Coler, care îl cunoscuse prin sora sa, Luminița. Mi-a spus: "Trebuie neapărat să-l cunoști, este un tip genial". Alec era foarte bun prieten cu Nicolae Breban, cu N. Manolescu și cu Nichita Stănescu. Fusesse amic cu Ioan Alexandru, treptat se despărțiseră. Mi-a povestit și despre perioada, scurtă, când a fost student la Filosofie (1951-1952), despre colegii săi (între care Mircea Flonta și Alexandru Valentin), despre tatăl meu ("profesor tipic al unei perioade tipice" spunea el, făcând aluzie la faimoasa formulă "personaje tipice în împrejurări tipice", care însă părea să aibă unele îndoeli, se afla deci "pe drumul pierzaniei"). Citeam atent rubrica sa din "România Literară", intitulată "Pro Domo", exploram împreună multe din temele pe care le ataca, mi-a analizat minuțios, încurajator și tranșant cartea *Noua Stângă și Școala de la Frankfurt*, îmi cerea să fiu mai deschis spre tezele anarhiste, îl prețuia pe Herbert Marcuse, știa foarte bine tradițiile contraculturii americane. Era îndrăgostit de dialectică, scrisese lucruri interesante despre tânărul Marx și despre alienare, nu sunt convins însă că citise mult Hegel.

Era capricios și eclectic în lecturi. Mi-a împrumutat să citesc *Incognito*-ul lui Petru Dumitriu, o carte la care ținea foarte mult. Era un personaj fascinat de putere (ca și autorul *Cronicii de familie*), poate că așa se explică apropierea sa de regim, mai ales după 1968, deși fusesse deținut politic și fusesse cumplit bătut în anchetele Securității (între alții, de către bestialul Gh. Enoiu). A fost bun prieten cu Goma, apoi, o spune acesta, Ivasiuc a dat un referat editorial care putea fi interpretat ca o delatune. Ivasiuc a devenit campionul literaturii cu voie de la stăpânire pe tema "obsedantului deceniu", Goma nu a făcut concesii similare, ba chiar dimpotrivă. Sigur, lucrurile trebuie nuanțate, de intrat în partid au făcut-o împreună, în august 1968, alături de Nichita Stănescu, Cezar Baltă și alții, entuziasmați, seduși, înșelați de condamnarea de către Ceaușescu a invaziei Cehoslovaciei. N. Manolescu nu a făcut-o.

În plus, ajunsese să creadă într-un fel de marxism sui generis, o viziune a sa personală mai degrabă, extrem de speculativă, decât un marxism real (a se vedea volumul *Radicalitate și valoare*). Îl amuza să se considere singurul marxist veritabil dintre scriitorii români ai generației sale. Cheia abdicării sale se poate afla, cred, în literatura lui Ivasiuc, mai ales în ultimul său roman, *Racul*. Se amăgea că poate influența mersul lucrurilor, își făcea iluzii despre comisarii ideologici (Popescu-Dumnezeu, Burtică etc). Pe vipera stalinistă Tamara Dobrin o disprețuia, a transformat-o în personaj în romanul *Cunoaștere de noapte*, sub transparentul nume "Tatiana Dobrescu". În aceeași carte apare ca personaj malefic, insidios, gelatinos și versatil, Leonte Răutu, sub numele "Valeriu Trotușeanu".

Ivasiuc a fost urmărit neconștient de Securitate. I se dăduse numele de obiectiv "Iuda". Nu știu dacă a colaborat și el, rămâne oricum o enigmă cum un fost deținut a ajuns să fie angajat la puțin timp după liberare ca funcționar al Ambasadei SUA. Era de-

o inteligență scăpărătoare, capabil de asociații de idei absolut spectaculoase. În egală măsură, în cazul disidentei lui Paul Goma a jucat un rol dezolant. Nu știu cum ar fi evoluat în anii următori dacă viața nu i-ar fi fost nedrept de devreme și atât de absurd secerată. Intrase cu arme și bagaje în jocul puterii, devenise un scriitor oficial și oficializat. Dar cine știe, poate la un moment dat și-ar fi adus aminte de tânărul Sașa Ivasiuc, de refuzul acestuia de a pactiza cu minciuna, de discuțiile cu autorul *Noii clase* și ar fi îndrăznit să destrame mirajul unei complicități nefericite.

Avea toate datele să devină un marxist critic, îi citise pe Fromm, pe Adorno și pe Kolakowski. Nu a făcut-o, a ezitat, s-a abținut, și-a tăiat singur aripile. Liviu Malița a publicat acum câțiva ani o carte cu stenogramele întâlnirilor lui Ceaușescu cu scriitorii. La una dintre acestea, la Neptun, la Casa Scriitorilor, Ivasiuc i-a spus lui Ceaușescu că este marxist și că, în pofida acestui fapt, textele îi sunt cenzurate. Liderul partidului i-a răspuns: "Dacă ești marxist, luptă!". "Cu cine?", mi-a spus Ivasiuc că i-ar fi plăcut să-l întrebe. Nu a rostit acele cuvinte care ar fi putut declanșa apostazia. Când Goma, Dimov și Tepeneag sfidau regimul, Ivasiuc urca în ierarhiile culturale. Paradoxal și deconcertant, marxismul lui Ivasiuc era al unui fost deținut politic, victimă a comunismului, nu al unui fost instructor al CC al PMR, precum Ion Ianoși, al unui fost șef de sector precum Pavel Câmpeanu ori al unui fost redactor-șef adjunct al "Scânteii" în cea mai neagră perioadă a dictaturii, precum Silviu Brucan. Când Ianoși studia la Leningrad, Ivasiuc era exmatriculat de la Filosofie. Când Ianoși era angajat la Secția de Știință și Cultură a CC al PMR, Ivasiuc intra în închisoare. Marxști amândoi după 1965, Ianoși și Ivasiuc, dar cu ce biografii! Ca să nu mai vorbesc despre alți marxști ai acelor vremuri, precum informatorul Securității Pavel Apostol, denunțatorul lui Blaga în anii '50 și prefăcătorul lui Gramsci în anii '70. Afinitățile intelectuale ale lui Ivasiuc mergeau către Henri Wald. Cred că ar fi putut deveni apropiat de un Tudor Bugnariu, unul dintre atât de puținii marxști români care, în acei ani ai infamiei, și-a păstrat onoarea.

A spune despre Alexandru Ivasiuc că era seducător în conversație este un

understatement. Fluxul gândurilor sale se rostogolea în ritm de cascadă. Dar exact în punctul când putea numi Răul, se oprea. Frână interioară, blocaj exterior? Prin 1975 a apărut la Casa Scriitorilor de pe Calea Victoriei îmbrăcat în ținuta de doliu. L-au întrebat mai mulți oameni dacă a pierdut recent pe cineva. Cu o mină non-consolabilă a răspuns: "A murit unchiul Freddy". "Care Freddy?" "Regele Frederic al Danemarcei, unchiul meu". Se credea văr cu Andreas Rasumowsky, celebrul ziarist german, urmaș al familiei princiere care l-a patronat pe Beethoven. În excepționala sa lucrare *Literatura română sub comunism* (Editura Fundației PRO, 2002), profesorul Eugen Negrici îl include pe Ivasiuc în capitolul "Literatura aservită", subcapitolul "Dezvăluirea tarelor societății socialiste. Literatura înstrăinării. Problematika omului și a opțiunii morale în comunism". Scrie așadar dl Negrici: "Al. Ivasiuc este, fără îndoială, un intelectual de o extremă și splendidă inteligență, care, însă, nu-l ajută să atenueze ținuta oarecum tezistă (în sensul unei etici marxiste) a cărților sale, ce sunt vizibil defazate. Mai mult, prozatorul căuta rezolvările simplificatoare, elucidările și generalizările instructive cu o anumită insistență, ca și cum le-ar fi asumat voluntar și în contra curentului, exact cum a făcut-o cu tezele tânărului Marx pe care le-a citit cu pasiune în subterane, în timp ce confrății săi aflați la suprafață le ignorau, excedați de conspectele anoste din manualele de socialism științific" (p. 184).

Cred că se cuvine menționată și opinia lui N. Manolescu formulată anul acesta, la 78 de ani de la nașterea lui Ivasiuc: "Când am scris «Istoria critică», i-am recitat toate cărțile, inclusiv cele două de eseuri și nuvelele din *Corn de vânătoare*, nu fără oarecare teamă. Mai țineau? Nimeni nu le mai comentase în vremea din urmă, cu excepția lui Ion Bogdan Lefter, care scrisese și înainte de 1989, ca și colegul lui de generație, profesor în SUA, Cristian Moraru. Uitarea le închisese în scrin cu mâna ei cea dreaptă? Am fost plăcut surprins să constat că erau, deși inegale, foarte valoroase." Gânduri oneste despre un personaj cu o psihologie teribil de complicată. Iluminările lui Alexandru Ivasiuc au fost mute, s-au consumat în scânteietoare paradoxuri, derutante sofisme, infinite fabulații, nostalgii și himere.

O ANTOLOGIE NOSTALGICĂ

MARIUS ALDEA

Cornel Ungureanu prezintă, printr-o succintă prefață, câțiva din cei douăzeci și unu de poeți selectați pentru antologia *Bijuterii din Piața Abundenței*, apărută anul acesta la editura Brumar, sub ochiul critic al lui Marian Oprea. Cartea reprezintă o dovadă de istorie literară în zona Banatului din perioada anilor '90. Desigur că majoritatea poezilor antologați au dispărut de ani buni din peisajul literar românesc, unii dintre ei emigrând peste hotare, alții renunțând efectiv la scris sau cel puțin la publicare. Să îi luăm pe rând și să spunem câteva vorbe despre ei.

Andrei Bodiu face parte, într-un fel, din avangarda douămiistă, prin stilul său prozaic bine dozat cu priză la cotidian și este dovada vie a ideii de continuitate estetică în ceea ce privește evoluția poeziei românești din perioada optzecistă până hăt la cea actuală, numită douămiistă sau post-douămiistă: "m-am dus la/ universitate să cumpăr românic literar/ am/ coborât în bar am băut un suc am urcat/ la bibliotecă mi-am luat un Breban Ivasiuc și Goethe/ când am ieșit era soare./ Era o sâmbătă frumoasă. Un sfârșit de săptămână frumos". Operând sub impulsul poetic și transmițându-l într-o manieră congruentă cu spiritul epocii lui, Andrei Bodiu devine ludic: "lângă mine stă un bătrân./ Aerul e o limbă uscată./ Am uitat să-mi mai amintesc./ creierul meu are același ritm cu inima/ inima mea pulsează exact și rece"; "și sub plapuma asta capul iese tuns hainele/ călcare pantofii făcuți cu cremă. De/ sub plapuma asta iese sufletul./ Curat." Și asta este principalul merit al lui Bodiu, deghizarea până la confuzie dintre intelect și afect. O poezie deșteaptă, (auto)ironică, deloc plictisitoare scrie Andrei Bodiu și prin el antologia își face o *intrare* de luat în serios.

Adrian Bodnaru, format sub geniul lui Șerban Foartă, vine în cele din urmă cu un stil de neconfundat. Primul element care iese în evidență în ceea ce privește poezia lui Bodnaru este prezența până la obsesie a rimei. Este un lucru foarte important ca un poet contemporan să reușească folosirea rimei fără a cădea în desuet, pasișă sau lipsa vigoriei poetice. Iată un poet de o luciditate nemaipomenită, care aproape că inventează un alt limbaj poetic: "printre spițe și ochi de pisică/ verzi și goi ca stadioanele vara./ te privește iarba când se ridică/ de sub bărbații ce-au băut toată seara". Și construcții de acest fel împinăm la tot pasul în poezia lui Adrian Bodnaru, un ermetism și o joacă de-a mintea limpede bănuie textele lui. O poezie tare incomodă, deși cu un flux intelectualizat pornit și alimentat de o sensibilitate masochistă, care se biciuiește ca un călugăr cu *nimicul* în atmosfera de vis a versificației de tip melodic. Bodnaru scrie incantații din hăul sinelui și după un inventar istoric al poeziei, el va rămâne un nume de studiat și de analizat de către pasionații de literatură.

Mugur Ciumăgeanu este prezent și el cu poezie în rimă, care nu convinge. Desigur că izbutește versuri frumoase, unele atingând o mare profunzime, dar asta nu poate convinge lectorul să revină asupra poeziei lui. De cele mai multe ori, în ipostaza îndrăgostitului, Ciumăgeanu este tentat de vițiul poantelor, iar prezența rimei nu face decât să dăuneze textelor, dându-le un aer de construcții banale însoțite de o frumoasă beție de cuvinte. În schimb, în poemul "Revenirea bestiei sexuale" (aci poanta se instalează vers cu vers, dar este bine

motivată, reușind să distreze cititorul) avem de a face cu un poet pseudo-vizionar: "vreau două-trei partide explozive într-un bloc cu bulină roșie/ atunci când profetul hâncu anunță cutremurul bucureștiului". Poem de factură fracturistă, "Revenirea bestiei sexuale" îl face pe Mugur Ciumăgeanu unul dintre primii poeți douămiști aflați în afara curentului douămiist (din punct de vedere istoric).

Simona Constantinovici nu convinge nici ea prin poemele prezentate în Antologie; lucrează cu simboluri perimate și nu reușește să aibă forță poetică. Îngerii prezenți în mai toate poemele îmi par un fel de muze slabe, care nu aduc niciun folos scriiturii. Iată însă o strofă care mi-a atras atenția și care m-a făcut să mă gândesc că poate Marian Oprea nu a făcut o selecție reușită a textelor poetesei. "cu îngerii la masă am stat/ în salonul 47/ ei tăiau pâinea/ eu brânza și roșia/ ei se rușinau de cuvinte/ eu de moarte."

Tânărul **Francisc Doda** (poet, prozator, șahist, fotbalist și campion național la kick-boxing) a fost asasinat la 26 de ani și ne lasă mărturia existenței lui: poezia. O sensibilitate de poet "clasic" și un veșnic gust amar al nostalgiei urmăresc poezia lui Doda. Din păcate, destinul lui tragic ne poate face să spunem că poetul a dispărut chiar în momentul formării și creșterii lui literare, iar poezia lui nu a rămas decât o promisiune din nenumăratele promisiuni care bănuie orice generație literară.

Nicoleta Douca este cea care dă titlul acestei cărți de antologie nouăzecistă, *Bijuterii din piața abundenței* fiind un poem care îi poartă semnătura. Pentru Nicoleta Douca poezia are rol de catharsis, însă doar pentru ea, deoarece lectorul nu prea este convins de această poezie săracă. Sunt vagi încercări de ironie și meditație, dar nimic mai mult.

Rodica Draghinescu are sclipiri, îi reușesc poemele mai scurte, dar mai concentrate, cele lungi riscând să dea piept cu o suavă incoerență, oricât de postmodern ar fi acest obicei literar. Marele cusur al autoarei, mi se pare mie, este că nu își ia în serios talentul, pentru că îl are din plin, și face din propria-i scriitură un *one man show*, al cărui spectator este doar un Eu amărât și rătăcit prin sinele poetei: "de-acum fiecare lacrimă e un bălci/ în care a scăpat o leoaică" sau "(...) de vreo câteva zile./ privirile cioplesc îngerii/ din tot ce ating". Versuri precum cele de sus sunt doar câteva exemple ale unui talent neexplorat sau explorat într-un mod greșit.

Sorin Gârjan este un autor care poate plăcea oricărui cititor care ține cont de capacitatea energetică a unui poet. Iar poezia lui este o poezie plină de energie, o poezie sangvină, pornită dinlăuntrul ființei creatoare: "doar Dumnezeu știe măsura cămășii de forță/ căreia ei îi spun suflet!/- fericiți cei ce și-o poartă ca pe o ie ușoară/ ca pe o margaretă în părul negru al vieții". O poezie bazată pe memorie și sentiment, ambele autentice. Iar de aci totul este modelat de talentul poetului. Imagini viscereale și un urlat continuu, aceasta este poezia lui Sorin Gârjan: "doar duminica sângele meu se îmbrățișa cu-al lui/ și fericirea mi-o scoteam la vedere/ haină de duminică/ peste un suflet zidit". Iar acestui urlat nimic nu îi scapă, versul lui este ca o sugativă, metafizic, realul, sinele, totul este îmbibat în universul poetic al lui Gârjan, care mi se pare unul din cei mai lucizi poeți ai acestei antologii,

cu o atitudine analitică a tragicului uman. "și îmi aduce aminte că lacrima/ fratelui se întoarce/astăzi acasă/ că nu ne mai rămâne decât/ să ne vorbim ca de la frate la frate/ ca de la geamantan cu pământ la geamantan cu/ pământ". Mare păcat că auzim atât de rar despre acest poet demn de toată atenția.

Vasile Mitu și **Dinu Olărașu** își adună forțele și reușesc amândoi să scrie o poezie mediocră, mizând ba pe elemente și motive de tip clasic sau romantic, ba pe limpezimea mesajului poetic, într-o atmosferă de calm originar, de insuficiență cardiacă. O poezie lipsită de vlagă, totuși "hoață" (aruncă din când în când câte un artificiu) care are toate șansele să "păcălească" cititorul superficial.

Despre **Marian Oprea** am mai scris, iar poezia lui poate isca mereu controverse și oricât de pretențios este lectorul, nu are cum să nu suradă citindu-l pe Marian Oprea. Veșnic îndrăgostit, veșnic mistuit de o boare divină, Oprea se închină înaintea femeii ca înaintea unei catedrale și cele mai bune poeme ale lui aduc ofrande zeiței purtătoare de rochie și pantofi cu toc. Un derbedeu manierat, atent cu cititoarele de sex feminin, Marian Oprea apelează la un eros de tip naiv, gata-gata să sucească mințile zănaticele cititoare. Cu siguranță că Marian Oprea este singurul poet român care scrie o poezie exclusiv pentru femei.

Apoi facem cunoștință cu **Daniel-Silvian Petre**, poet și muzician, cel care scrie sub lumina perversă a narcisismului, nevrozei, scârbei, tristeții (și alte asemenea mutații moderniste și postmoderniste). Petre este genul de poet talentat, dar care nu revine asupra textelor lui, lăsându-i o libertate prea mare impulsului poetic, care uneori poate dăuna calității textului. Poezia lui "de moment" ar putea, asemenea lui Kurt Cobain sau Jim Morrison, ajuta la regăsirea de sine a multor adolescenți scârbiți de transformările pe toate planurile vieților lor.

Vladimir Petrescu este un suprarealist târziu. Un poet pe gustul meu, operând cu automatismul, îmblânzindu-l și explorând subconștientul așa cum doar Gellu Naum o face. De altfel, poezia lui Vladimir Petrescu devine pe alocuri naumiană prin atmosfera ei, nederanjând însă și nedând impresia unui exemplar fotocopiât. "Bunul obicei de-a acoperi oglinda după ce am scris un poem". Acest vers este credo-ul poetic al lui Petrescu. O continuă auto-cunoaștere este poezia pentru el. "o biserică trist mirosea a bărbat", versuri de o frumusețe aproape dureroasă. Sunt sigur că nu sunt singurul care s-a atașat de grozavele lui texte.

Despre **Daniela Rațiu** se poate spune că are poeme bune și mai puțin bune. Îmi displac cele cu iz de meditație pseudo-filosofică, cele ce poartă amprente *ars poetica*, dar îi reușesc poemele încercate cu o tensiune erotică; iar pe acestea critica le poate situa lejer în gașca douămiistă. La fel fac **Liana Sabău** și **Gabriela Savitsky**: poezia primei poete stând să explodeze din cauza unei puternice și violente tensiuni sexuale, iar a celei de-a doua respirând cu toți porii, la tot pasul, imagine după imagine, un cromatism supra-sexuat.

"Transcendentul constituie o obsesie aproape permanentă a lui **Costel Stancu**", spunea Ștefan Augustin Doinaș despre poezia poetului oltean, devenit reșitean prin adopție. "Acolo unde sângele atinge apa/ crește un trandafir". Spune Costel Stancu, poet aflat mereu într-o pendulare pământ-

cer, sacru-profan: "sufletul meu va mai sta/ o clipă aici apoi va coborî/ în fântână". Pentru Stancu divinul înconjoară totul, el se găsește în sus, dar și în "pântecel" pământului, iar materia poetică de aci își trage energia, din această dumnezeiască certitudine a unui Creator. "Bătea clopotul să reîntregească inima mea", "mă ascund în clopotniță, seara./ cum vinul în cel ce îl bea", "un greier cântă/ apropiind pământul de cer". Iată dovada unei revelații de ordin divin. "Doamne, eu nu mai înțeleg:/ cât din sine însuși poate pierde un om/ pentru a rămâne întreg". Iată unul din cei mai puternici poeți stabiliți în Banat, iar poezia lui este o experiență de neratat.

Viorel Suciu vine cu o poezie foarte relaxată, ai spune cu mâinile în buzunar, care nu își propune nimic nemaipomenit, dar nu de puține ori reușește să aibă un efect asupra cititorului. O poezie despre nimic, pe care o poți răsfoi într-un moment dedicat nihilismului de zi cu zi.

Robert Șerban este, poate, cel mai cunoscut poet din "Piața Abundenței". Poeziile lui sunt pilule numai bune de înghițit pentru a nu o lua razna. Personalitate multiplă: tată, soț, jurnalist și amfitrion la mai toate evenimentele culturale importante din Timișoara, poetul își face timp de *Cinema la el acasă* și de curând ne-a invitat pe toți la la vizionarea filmului *Moartea parafină*. Iar în filmele lui poezia este principalul personaj. Cu mediații deghizate-n poante (și invers) Robert Șerban reprezintă în literatura română contemporană, aidoma lui Marin Sorescu, un surăs dulce-amar.

La finalul cărții îi avem pe **Ana Ștefănescu**, care în prezent trăiește în Germania și **Gabriel Timoceanu**, directorul editurii Brumar. Dacă prima este o poetă mediocră, cel de al doilea are o poezie matură, pe alocuri auto-ironică, deci de o tristețe cumplită. "Apa să fie ca de pâine/ să putem spăla/ într-un spectru îndepărtat/ la viteză constantă și infinit/ gri/ morții ce încet, chiar de astăzi/ sau mâine./ vor începe a se ivi."

Și așa se încheie antologia concepută de Marian Oprea. O carte reușită care își propune, cu o oarecare nostalgie, să facă ordine într-o generație, dintr-o zonă în care literatura ultimelor decenii a dat nume grele pentru țara unde trăim, scriem și, din când în când, citim.

VICTOR IANCU – DESTINUL GENERAȚIEI

ALEXANDRU RUJA

Victor Iancu a condus, la Cluj, publicația "Țară Nouă" și a fost un asiduu colaborator la "Patria"; evident, și la alte reviste de cultură. Publicația "Țară Nouă", cu subtitlul *Îndreptar ardelenesc de gând și faptă românească*, a apărut la Cluj în 1939 (an 1, nr. 1, 21 mai 1939), avându-l ca fondator pe prof. Victor Jinga. Victor Iancu era *redactor responsabil*. Deoarece Victor Jinga era mult timp plecat, ocupat cu activitatea parlamentară, conducerea efectivă a publicației, în primul an, era realizată de Victor Iancu. De altfel, într-un articol de bilanț, la un an de la apariție, Victor Iancu face această precizare. Activitatea lui Victor Iancu la "Țară Nouă" este una intensă și prolifică, prin publicarea unor editoriale și susținând consecvent rubrica "Viața internațională". Articolele lui Victor Iancu sunt echilibrate, îi repugnă extremismul de orice fel.

Publicația dorea să fie una a tinerilor, a unei noi generații care să conștientizeze rolul ei în edificarea unei țări noi. În "Țară Nouă" găsim și semnăturile lui Radu Stanca (*Luna cărții*, nr. 1, 1939; *Prolegomene la un entuziasm*, nr. 2, 1939; *Liviu Rebreanu, academician*, nr. 3, 1939; *Un mare poet leton*, Rainis, nr. 32, 1939;), I. Negoieșcu (*De la Paul Claudel la L. Blaga*, nr. 52, 1940), Mihai Beniuc (cronică la volumul *Drumeț în anotimpuri* de Ștefan Baciuc, ne. 15, 1939) ș.a. În anul când apărea publicația "Țară Nouă", Victor Iancu nu împlinise încă treizeci și unu de ani, era, deci, tânăr și angrenat cu toate forțele tinereții într-un drum al generației. Istoria este, însă, dură, de multe ori nedreaptă, cu lovituri ucigătoare care fac imposibilă îndeplinirea năzuințelor, chiar dacă ele au fost susținute de energia tinereții. Și publicația "Țară Nouă" își va înceta apariția în 1940, când Ardealul de Nord va fi luat prin Diktatul de la Viena. Victor Iancu se va retrage cu Universitatea din Cluj la Sibiu.

Articolul de fond din numărul unu al publicației intitulat *Profilul unei generații* este semnat *Țară Nouă*, dar îi aparține lui Victor Iancu. În același număr, Victor Jinga publică articolul *Pornind la drum*. Amplul articol al lui Victor Iancu nu este doar o prezentare a profilului generației din care el însuși făcea parte, ci și o analiză culturală și socio-politică. Autorul încearcă o poziționare a generației în istorie și una a raportării la generația anterioară. Subliniază dificultatea de a pătrunde "tâlcul dezlănțuirii dinamice a timpului", dificultatea de a obiectiva observațiile asupra momentului istoric, dar apreciază că segmentul istoric interbelic este unul al prefacerilor adânci. Bine fixat pe un filon științific al interpretării, el nu confundă viziunea, proiecția în viitor a societății cu observația și aprecierea obiectivă. "Vremurile noastre sunt negreșit vremuri istorice; vremuri de epocală prefacere, în care se preschimbă, din temelii, întreg aspectul societății. Este greu de spus în ce stadiu al prefacerilor istorice ne găsim. Nimic mai anevoios decât a surprinde cu deplină exactitate ritmul istoriei. Îndeosebi așa zisele vremuri istorice dispun de conștiința semnificației lor particulare. Niciodată, însă, sensibilitatea aceasta nu este capabilă a cuprinde tot tâlcul dezlănțuirii dinamice a timpului. Ceea ce se poate constata fără controversă sunt semnele prefacerii, nu însă și durata ei. De asemeni, prezentarea exactă a fizionomiei societății viitoare, aparține mai degrabă viziunii decât constatărilor obiective. Tot ceea ce putem nota în acest sens, nu reprezintă decât impresiuni, mai mult sau mai puțin subiective,

al căror caracter de obiectivitate nu va fi confirmat decât de viitorime."

De fapt, Victor Iancu discută o problemă mai veche, aceea a diferențierii sau a conflictului dintre generații. Raportarea generației sale se face, prin contrast, la generația Marii Uniri. Așa numitul conflict între generații este unul normal în derularea istoriei, este de fapt un *fals conflict*, fiindcă mersul istoriei nu este decât un drum trasat de activitatea generațiilor succesive. "Generația tânără de astăzi a crescut între împrejurări deosebite. Cu ochi înfrigurați de copil sau adolescent dezamăgit a surprins panorama înfiorătoare a războiului. După aceasta au urmat anii de după război, care, pentru noi românii, au adus misiunea mândră, dar plină de povară a ridicării Statului Națiunii Întregite. Nici la munca aceasta, după cum nici la sacrificiile războiului, generația noastră n-a participat decât printr-un incidental rol de figuratie. Cu aceasta s-a definit și conflictul nou de generație, care astăzi nu se mai poate contesta. De fapt enunțarea aceasta nu trebuie să sperie pe nimeni: ea este firească! Istoria este opera generațiilor și nu a unor persoane izolate."

Victor Iancu are numeroase articole cu privire directă la Ardeal, în care analizează, discută, apreciază cultura/literatura de aici, situația social-politică etc. Problema generației este analizată cu precădere în relație cu situația din Ardeal. Reproșul făcut generației istorice este închiderea în pasivism, contrar atitudinii avute în tinerețea activității când activismul era un principiu ce dădea direcția acțiunii. "Ardealul a cunoscut și în trecut asemenea dureroase, dar legitime, ciocniri. Numai la începutul secolului nostru, bărbați eminente ai generației istorice de astăzi au cerut bătrânilor venerabili de atunci sau depunerea armelor sau atașarea categorică la ideea activismului, reclamată cu atâta dreptate și susținută cu perfectă izbândă. Activismul a însemnat preluatul Unirii și generația aceasta a prezidat, cu prestanță, evenimentul acesta unic al istoriei noastre naționale. Noi nu credem că menirea generației istorice s-a încheiat odată cu neuitatul an 1918. În ultimul timp înclinăm, însă, a crede tot mai mult că ea și-a atins apogeul în 1932. Cam din această vreme datează și începutul conflictului actual între generații, în Ardeal. Din acest an factorii până atunci hotărâtori ai vieții ardelenesti încep să se închidă într-un pasivism pe care nici tinerețea, nici dinamismul generației noi nu-l puteau împărtași. Au urmat ani de zbucium, cu puternice zguduirii morale, în care s-a revizuit la mistuitorul foc al examinărilor de conștiință toată scara valorilor vieții noastre."

Că articolul de fond, al primului număr, nesemnăat îi aparține lui Victor Iancu o dovedesc alte articole semnate și în care autorul face referire la editorialul din primul număr. Într-un editorial (semnat Victor Iancu) în care discută despre ASTRA (*Destinul Astei* (în) "Țară Nouă", nr. 15, 27 august 1939), Victor Iancu amintește de conflictul dintre generații: "Însă conflictul de generație, pe care l-am semnalat încă din primul număr al revistei noastre, e de natură să ne dezmeticească adesea crud mîntea de noianul motivelor sentimentale."

Problema generației, a rolului său în anumite momente istorice revine într-un articol de bilanț, la un an de la apariția revistei. Sub titlul *Agapă camaraderescă* (nr. 54/1940) se prezintă întâlnirea prilejuită de acest eveniment la care au participat: "Victor Jinga, directorul revistei; Liviu Rusu, Al. Philippide,

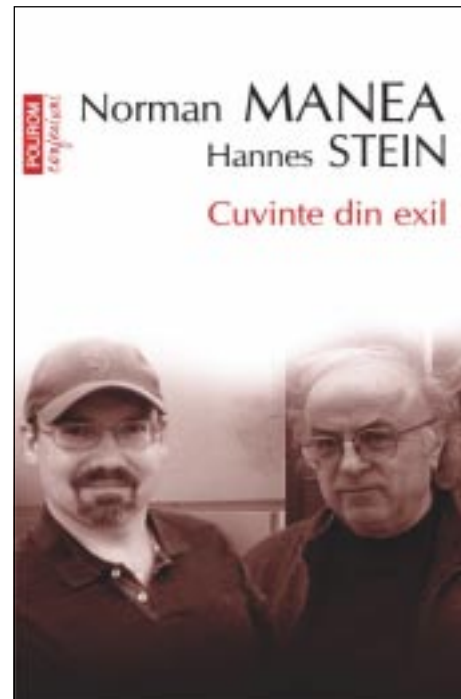
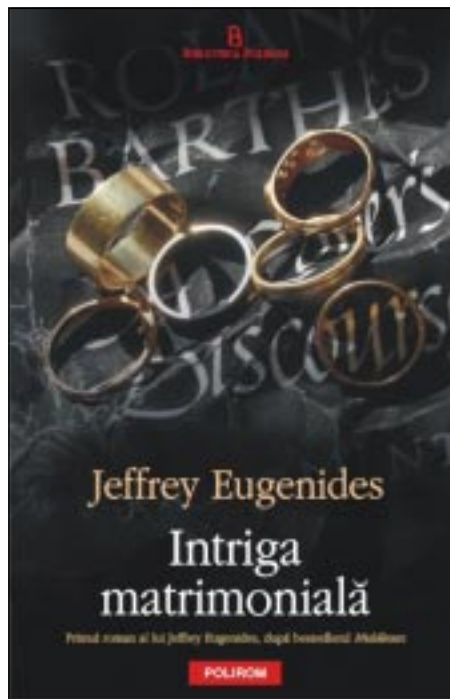
Victor Iancu cu doamna, Coriolan Drăgulescu cu doamna, Mihai Beniuc" ș.a. După un scurt cuvânt al lui Victor Jinga, a vorbit în numele redacției Victor Iancu. La început, ia atitudine împotriva invadării Franței, elogiind spiritul cultural al Franței și evidențiind sprijinul acordat României de-a lungul timpului. "Suntem înaintea de toate români și nu putem uita, tocmai în inima Ardealului, tot binele pe care l-a adus omenirii și îndeosebi țării noastre pe care a sprijinit-o de la întemeierea ei, Franța. Să sperăm că destinul ne va conduce spre țărături mai fericite, ferite de frământarea cumplită a zilei de azi."

Sunt reluate idei din articolul program din primul număr, cu explicații mai largi și cu aprecieri asupra parcursului de un an al revistei. Se insistă pe diferențierile față de generația istorică, dar se și evidențiază obiectivele noii generații, accentuându-se necesitatea respectării valorilor, a creării unei adevărate elite, a activității cu rezultat în plan social și pentru cei mulți. "Ceea ce urmărim

noi nu constituie satisfacții personale, ci interese colective. Criteriul personal nu duce decât la conflicte, pe când cele obștești au darul să mulțumească și individul și colectivitatea. Din acest motiv noi, de fapt, dorim o țară nouă, o Românie nouă în care principiile să nu rămână simple enunțuri solemne, ci să devină ideile călăuzitoare de practici de cum a celor norocoși. Înțelegem însă sociale. Dorim în adevăr o supremație a valorilor, dorim și noi crearea unor elite, care, însă, să fie a celor mai buni și nicidecum a celor norocoși. Înțelegem însă elita nu ca un temei de izolare, ci ca o îndatorire perpetuă de acțiune socială în obște și pentru obște."

Temele dezbătute de Victor Iancu în articolele sale sunt diverse. Chiar și atunci când se face referire la probleme sau evenimente contemporane, autorul ridică nivelul discuției pe un plan mai general, cu argumente sau exemple din spațiul istorico-cultural, ceea ce dovedește orizontul cultural larg al tânărului Victor Iancu.

NOU la POLIROM

O ROMÂNIE EXOTICĂ

RADU CIOBANU

Publicat în noua colecție, "Vintage", a editurii Humanitas, volumul *Călătorie în România* de Sir Sacheverell Sitwell, apărut la Londra în 1938, are pentru noi efectul unei oglinzi retrovizoare: ia te uită de unde venim, ce am fost și unde am ajuns! Sentimentele care însoțesc această revelație pot fi, desigur, diferite, ca în fața paharului pe jumătate plin/gol. La vremea aceea însă, Sir Sacheverell Sitwell aprecia cu precădere jumătatea plină. Era în 1937, avea 40 de ani, era plin de avânt și energie, interesat de priveristile lumii, se bucura deja de o redevabilă notorietate de autor, era cultivat, umblat, dispunea de un vast sistem referențial, avea umor și un optimism robust, care îl predispucea uneori la ușoare exaltări idealizante. După ce văzuse de acum o bună parte a lumii, ajunge și în România la sugestia și invitația prietenei Anne-Marie Calimachi și se bucură tot timpul de statutul de oaspete, cu toate facilitățile asigurate.

Drumul cu mașina de la Londra până în România dura pe vremea aceea 7-8 zile și Sir Sitwell îl parcurge cu sentimentul că se îndreaptă spre capătul Europei. Asta deoarece nu accepta ideea că Rusia ar face parte din Europa: "Majoritatea oamenilor sunt mulțumiți să știe că Europa sfârșește la Nistru și la Marea Neagră. Astfel România e la capătul Europei." În viziunea sa, așadar, o țară exotică. Cu atât mai mult cu cât, pentru a-și prezerva prospețimea și autenticitatea impresiilor, refuză să se documenteze în prealabil. "Nu aveam nici cea mai vagă idee despre ce mă așteaptă", mărturisește el. Știa însă foarte bine ce îl interesează. În 1937, România, îmbelșugată și prosperă, se afla în plină ebuliție economică, dar, pe de altă parte, și într-o efervescență politică tot mai toxică. Pe Sir Sitwell aspectele economice nu-l preocupă decât tangențial, iar cele politice deloc. În cartea pe care o proiectează își propune să se intereseze doar "de oamenii care trăiesc în țara aceasta și de trecutul lor așa cum este exprimat prin clădiri și opere de artă." Singurele reflecții cu caracter oarecum politic pe care și le îngăduie totuși sunt cele privitoare la Casa Regală: în viziunea sa "coeziunea și armonizarea" României din ultimii șaptezeci de ani se datorează "familiei domnitoare", România Mare este opera regelui Ferdinand, iar prosperitatea din momentul vizitei sale este rezultatul "domniei înțelepte" a lui Carol al II-lea. Opinii juste, în care se poate percepe însă și o anumită doză de curiozitate consecutivă audiențelor pe care i le-au acordat regele, la București, și regina Maria, la trecearea lui prin Bran. În rest, toate impresiile sale sunt spontane, evident sincere și de o anumită ingenuitate surprinzătoare la un călător versat.

Ceea ce îl uimește poate în primul rând sunt resursele și nivelul de trai: România e o țară în care se poate cultiva orice, hrana e din belșug, iar "viața e mai ieftină decât oriunde altundeva în Europa". Ca un călător care a văzut și cunoaște multe, propensiunea sa de a compara ceea ce vede aici cu ce a văzut prin alte părți e irezistibilă și rămâne o caracteristică a însemnărilor sale, iar comparațiile sunt de cele mai multe ori în favoarea României. Constatând, bunăoară, contradicțiile care o definesc, "profunde și fabuloase", i se impune comparația cu Spania. Următa însă imediat de precizarea că "în România nu există acea nefericire subiacentă, acea melancolie mută ce are un caracter endemic în viața spaniolilor." Românii, cărora le remarcă preeminența latină, au înfățișarea "civilizată sau uneori supercivilizată" a spa-

niolilor sau italienilor. Scara impunătoare de la mănăstirea Hurezi îi amintește "întrucâtva" de cea a Universității din Valladolid, iar turnurile de la intrare îi sugerează comparația cu elementele italienești care apar pe neașteptate în zidurile Kremlinului. În culele oltenesti vede, în schimb, corespondente ale turnurilor de hotar din țările de Jos. Îl amuză camilafca maicilor, "o pălărie mică, neagră și rotundă, cu un șarm unic și foarte atrăgătoare", care îi amintește de "pălăriile tinerilor filfizoni" din tablourile lui Carpaccio. Cofetăria Kalimzakis din Sinaia nu e cu nimic mai prejos de cofetăriile Gerbaud din Budapesta, Zauner din Ischl sau Hanselmann din St. Moritz, după cum, ajuns la București, găsește Capșa "aproape fără egal în Europa". La Brașov, s-ar putea crede la Graz, Klagenfurt sau Linz. La Curtea de Argeș îl indispune catedrala care i se pare sub toate aspectele "lucrului cel mai nereușit din România", iar Câmpulung Muscel este un oraș a cărui urâtenie e înviorată doar de frumusețea costumelor populare.

De o atenție specială se bucură Bucureștiul despre care precizează încă de la început că, exceptând câteva magazine de modă, n-are nimic de a face cu Parisul. Contrastele se impun și aici din prima clipă ca o caracteristică a locului și sunt explicate, pe de o parte, prin "fondul oriental sau chiar bizantin al capitalei", iar pe de alta prin faptul că mult timp "Moda și luxul erau franțuzești, muzica balurilor venea de la Viena, iar extravaganța și risipa erau rusești." Monumentele Bucureștiului sunt puține – Colțea, Stavropoleos, Antim, Văcărești – și deja sufocate de construcțiile contemporane. Interesante sunt considerațiile sale asupra muzicii pe care o aude pretutindeni în numeroasele grădini de vară și cârciumi: "Sunt cântecele populare ale unui mare oraș și nu au nimic din Moldova sau Valahia. Nu e muzică țărănească, e muzică de cârciumă și de grădină." Pe care, *mutatis mutandis*, o compară cu fado-ul portughez. Dar orchestrele țigănești i se par lipsite încă de rafinamentul cerut de restaurantele unei mari capitale.

Tigani, de altfel, îl preocupă în mod deosebit și consideră că merită să traverseze Europa ca să-i întâlnească. Îi ies în cale peste tot în drumul său, iar el îi observă cu interesul suscitât de populațiile exotice și îi descrie succint și fără ambiguități de complexitate: "[...] bărbații se purtau cu toată obrăznicia și șiretenia care îi caracterizează. Ciocăneau în geamurile automobilului sau își vârău mâinile înăuntru cerșind bani. Luau atitudini insolente când erau fotografiați și apoi cerșeau din nou [...] Par să fie păstori bărbos și regii-păstori din Vechiul Testament [...] Sunt hoți și mincinoși, cu chipurile lor de sihaștri căzuți în păcat [iar] instinctul de distrugere răutăcioasă nu-i lasă în pace." Dar, constată el ușor surprins, cu toate astea, România poate pretinde că e țara cea mai primitivă pentru țigani și are "o atitudine cu totul binevoitoare față de ei." Un interes la fel de susținut manifestă Sir Sitwell și față de secta scoțitorilor din București și Galați. Stă de vorbă cu ei, le vizitează cartierele, se minunează consternat de cutumele și rigorele străinii ale comunității lor și îi prăsește cu convingerea că i-a văzut "pe cei mai ciudați indivizi care trăiesc în Europa".

Chiar dacă drumurile sunt "cele mai cumplite din Europa", Sir Sitwell se simte bine în România și continuă să raporteze totul la Europa. Mizeria drumurilor este compensată prin bucătăria națională care "este cea mai bună din Europa." Îl încântă covoarele oltenesti și costumele "extraordi-

nare" pe care le vede pe unde trece, dar și în vechile portrete de familie din casele unde e invitat. În general, arta populară se bucură de superlativul său, fiind și ea "cea mai splendidă și strălucitoare din Europa". *Încântător* e cuvântul care revine cel mai des în relatările oaspetelui englez, fapt evident mai ales când ajunge la mănăstirile din Bucovina, unde întreaga regiune e percepută ca una cu totul aparte: "E un ținut pastoral ideal, nu prea vast ca peisaj, care pare să fie la adăpost cel puțin de marile probleme psihologice stărnite de câmpia rusă." Cum s-a putut vedea și din citatele de până acum, Sir Sitwell are un dinte împotriva rușilor, cu "incapacitatea [lor] fatală și eternă [...] de a atinge ordinea și stabilitatea, atât în arhitectură, cât și în arta guvernării." Dar aluzia de mai sus la câmpia rusă se referă la Basarabia, care i-a displicut cu totul, "cu monotonia ei fără sfârșit ce trece peste Nistru până în Rusia, cu orașele sărăcicioase și urâte, ca Hotin sau chiar Chișinău", unde "o mizerie incredibilă e regula locului". Ceea ce nu-i inhibă nici aici călătorului oripilat raportările la Europa și la arta ei: Hotinul este orașul cel mai mohorât și mai deprimant din toată Europa, având "o fantastică subtilitate a ororii", cum numai griurile și alburile lui Utrillo pot sugera.

Lucrul cu amplexare de fenomen care nu încetează să-l uimească este complexitatea demografică a României, unde mici grupuri obscure de populație și minorități bine conturate, cu identitate istorică clară, conviețuiesc cu românii, fără aspirații de asimilare și fără a produce turbulente interetnice. Explicația o află în faptul că "România este țara în care minoritățile sunt tratate cu cel mai mare respect și li se acordă toate libertățile cu putință." Alături de această calitate văzută ca o performanță demnă de a fi și ea raportată la Europa, cel mai important lucru pentru România, dar și pentru lume, i se pare a fi păstrarea caracterului autentic: "România e încă nealterată." Fenomenul, care era rar încă de pe atunci, este

datorat, după călătorul englez, universului rural. Față de țărâtime Sir Sitwell are o stimă și o admirație fără rezerve: "Puține la număr sunt țările care se pot mândri cu o populație rurală de o calitate atât de excepțională ca România. Aici se află adevărata bogăție a României, deoarece îi reprezintă viitorul." Un punct de vedere într-un tot plauzibil la data aceea, dar pe care, din păcate, l-a infirmat ireversibil viitura comunistă instalată peste câțiva ani, cu efecte dezastruoase și definitive (și) asupra țărânimii.

Interesul acestei cărți din altă vreme este sporit și de ilustrații – excepționale fotografii de epocă, preluate din ediția princeps – precum și din prefața substanțială a doamnei Maria Berza, care semnează și traducerea.

Sir Sacheverell Sitwell, *Călătorie în România*. Traducere, cuvânt înainte și note de Maria Berza. Fotografii de A. Costa, Richard Wyndham și alții. București. Humanitas [Vintage], 2011.

O EXPOZIȚIE LA ICR BUDAPESTA

Revoluția din Decembrie 1989 în imagini

Institutul Cultural Român din Budapesta și Asociația Memorialul Revoluției 16-22 decembrie 1989 Timișoara vă invită

miercuri 30 noiembrie 2011, ora 18:00

la vernisajul expoziției foto-documentare „Revoluția din Decembrie 1989 în imagini”

Vernisează: dr. Traian Orban președintele asociației Rado Gino, istoric, vicepreședinte al asociației

Expoziția poate fi vizitată până în data de 15 ianuarie 2012.

1146 Budapesta, str. Izso r. 5

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

Az 1989-es forradalom képekben

A Budapesti Román Kulturális Intézet és a Temesvár 1989. december 16-22. Forradalmi Emlékegyesület tisztelettel meghívja Önt

szerdán, 2011. november 30-án 18:00 órától

Az 1989-es forradalom képekben c. dokumentumfotó kiállítás megnyitójára

A kiállítást a Forradalmi Emlékegyesület elnöke dr. Traian Orban és alelnöke Rado Gino történész nyitja meg.

Megtekinthető 2012. január 15-ig.

1146 Budapest, Izso u. 5.

ROMÁN KULTURÁLIS INTÉZET

MIRCEA ELIADE: DOUĂ EXERCITII DE ADMIRAȚIE (VII)

BARBU BREZIANU ȘI ARȘAVIR ACTERIAN

UN DOCUMENTAR MALPUTIN CUNOSCUT -
MIRCEA ELIADE: HIS NAME, HIS DESTINY

Dan Petroi – Deci am putea să-ncepem!
Arșavir Acterian¹ – Gata oricând!

D.P.- Ați aparținut generației lui Eliade, chiar dacă ceva mai tineri, totuși, la atâția ani distanță – sînteți aproape de generația lui! M-ar interesa când ați auzit prima oară de numele lui Eliade, cu ce ocazie? Prima dată, înainte de a-l cunoaște!

A.A.- Da. Răspunsul. Pe Mircea Eliade l-am cunoscut de pe când eram în școală. Fratele meu a fost coleg de an cu el, la liceu, la "Spiru Haret".

D.P.- Care se numea?

A.A.- Fratele? Haig Acterian.

Barbu Brezianu² – Mare regizor și om de teatru.

A.A.- Regizor...

B.B.- Și poet!

A.A.- Om de teatru și poet, în același timp.

D.P.- Foarte bine!

A.A.- Dat fiind anumite tragedii care s-au produs în familie, el a trebuit să facă... să scrie despre teatru, în loc să facă regie de teatru. Și, într-adevăr, de pe urma lui au rămas scrieri pe care sper să le tipăresc în curând.

D.P.- Și cum ați aflat prima oară de Eliade?

A.A.- Prin el. Dat fiind că el a fost coleg de liceu la Liceul "Spiru Haret"... așa... din clasa întâi!

D.P.- Și care a fost părerea lui despre Eliade?

A.A.- Au fost prieteni, după cum scrie Mircea Eliade despre el. Erau niște întrebări pe care le pusese din Statele Unite Ștefan Baciu privind legătura pe care a avut-o cu Mircea Eliade. I-a scris o scrisoare lui Mircea Eliade... că vrea să scrie o revistă de poezie [...] îi zicea... așa... vrea mărturia lui Eliade despre Haig Acterian. Haig Acterian murise pe front în 1943.

D.P.- Și care a fost impresia asupra lui Eliade?

A.A.- Tocmai mă refer la ceea ce mă întrebați. El spune următorul lucru: "Pe Haig Acterian l-am cunoscut ca poet și ca om de teatru. Și, în același timp, îndrăgostit". I-a fost soț Mariettei Sadova. Ce pot să vă mai spun despre asta?

D.P.- Ce părere avea despre Eliade, pentru că despre Eliade este vorba!

B.B.- Îmi dați voie să intervin?

D.P.- Continuăți, caracterizați!

B.B.- Mircea Eliade a fost bun prieten, poate cel mai bun prieten cu Haig și, în plus, au jucat teatru împreună. Pe scena Teatrului Național, la sfârșit de an, de Sf. Spiridon – patronul liceului, se dădea spectacol chiar la Teatrul Național, cel dăruit în războiul mondial. Și Mircea Eliade, împreună cu Haig, au jucat într-o piesă a lui Iorga, *Sarmala, amica poporului*,³ într-o piesă a lui Valjean, *Nod gordian*. Deci avea preocupări... Era actor, Mircea. Și, normal, prietenia cu Haig a fost un lucru complementar. S-au înțeles perfect unul cu altul⁴.

D.P.- Și cum l-ați văzut dumneavoastră, cu ochii dumneavoastră, mai mic fiind?

B.B.- Eu n-am apucat spectacolele astea. El a jucat într-o revistă⁵ în care a jucat și Mircea. Era o reluare după câțiva ani.

D.P.- Și care a fost impresia

dumneavoastră așa, înainte, să spunem, cum l-ați cunoscut direct?

B.B.- L-am cunoscut în liceu.

D.P.- În liceu. Dar prima, prima dată? Când ați auzit despre Mircea Eliade?

B.B.- În 1925-26.

D.P.- Ce-ați auzit prima oară despre Eliade?

B.B.- Că este un elev năstrușnic. Și l-am cunoscut în recreații, nu mai țin minte, prin 1925- '26, sunt mulți ani de-atunci. În recreații se adunau în jurul lui ca un roi de albine, așa, în jurul reginei.

D.P.- De ce?

B.B.- Fiindcă el vorbea, dădea sfaturi, era într-o vervă (pe) care și-a păstrat-o până la adânci bătrâneți, când l-am revăzut.

D.P.- Spuneți că era elev năstrușnic. Ce se auzea despre el?

A.A.- Ca elev, îmi amintesc, și am acum în fața ochilor, un episod din minutele pe care le petreceam la liceu. În curtea liceului. Pe strada Scaune era liceul. Acum e pe Italiană.

B.B.- Era o casă ca o recepție.

A.A.- Profesorul Moiescu, profesor de științe naturale, eminent, a scris și cărți, dar a murit destul de tânăr, pe atunci era profesorul nostru de științe naturale. Și lui îi plăcea să vie între elevi, și să schimbe o vorbă. Și a venit lângă noi. Și a venit și Mircea să vadă ce ne spune profesorul. Noi eram mai mici, Mircea era într-o clasă mai depărtată de noi. Și zice: *Uite, zice, un băiat extraordinar, pe care îl prețuiesc în chip deosebit. El, să știți, citește, citește, și, zice, de toate. Și, uite, mă ajută și pe mine. Zice: Știți ce face, când este liber, Mircea Eliade, mai ales în zilele de sâmbătă și duminică? Se duce la Herăstrău. Herăstrău nu era pe atunci ce este astăzi, un parc. Era o lungă, lungă parte a Bucureștilor, unde Mircea Eliade se ducea să-i facă plăcere profesorului lui de naturale. Și în felul ăsta el a avut pasiune pentru tot ceea ce putea lua de acolo. Știu eu, flori, animale, și le aducea profesorului, care lucra și într-un laborator. Și se folosea mult de aceste chestii. Și îmi aduc aminte că și eu i-am adus din curtea casei noastre niște plante. Și m-a sărutat. Și așa l-am cunoscut, nu prin fratele meu, ci...*

B.B.- Direct...

A.A.- Prin profesorul lui de naturale, Moiescu.

B.B.- Exact.

D.P. – Ați folosit o vorbă, mai năstrușnic. Pe mine mă interesează mai mult acele năstrușnicii care poate caracterizau spiritul lui de căutare sau de frondă sau... La un moment dat ați spus cum a combătut dânsul pe cineva, asupra unei teorii – că a fost fals, Eliade, cum s-a certat cu cineva – el nu s-a certat, dar ați povestit aici...

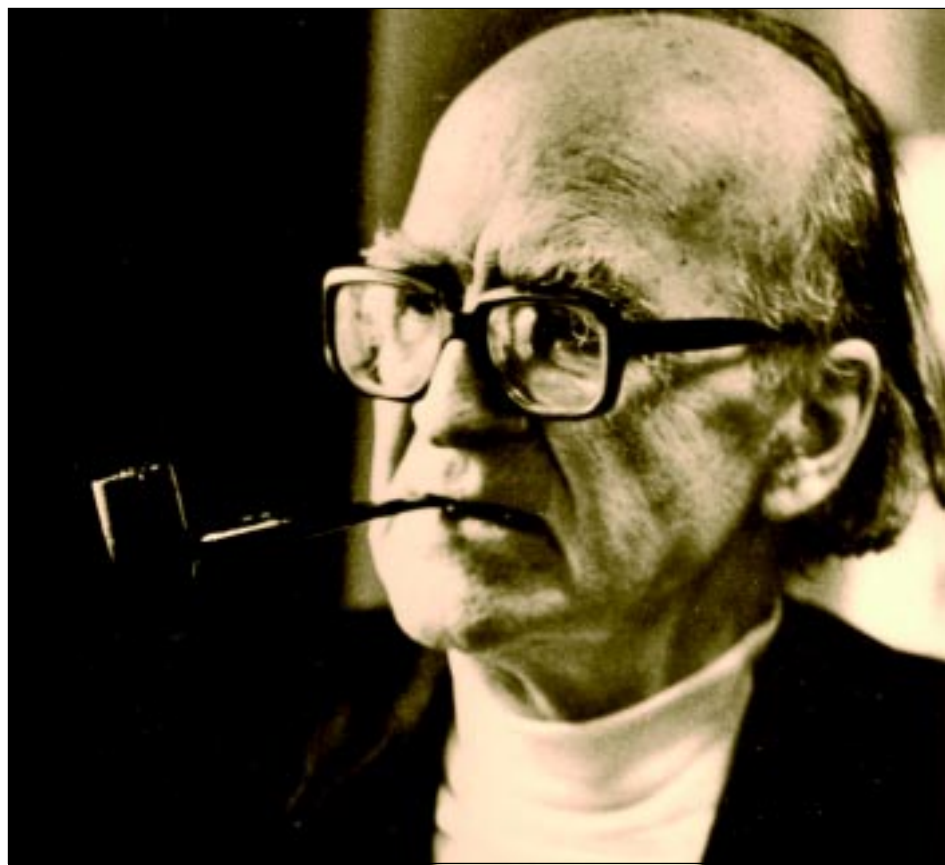
A.A.- A, da. Asta a fost la teza lui de doctorat. Dacă vă interesează...

D.P. – Da!

A.A.- Vă pot spune, că am fost prezent acolo. Profesorii respectivi erau Dimitrie Gusti, era pe urmă Tudor Vianu, Negulescu, P.P. Negulescu, profesor de istorie a filosofiei, și încă vreo doi.

D.P.- Ce s-a întâmplat, ne interesează.

A.A.- Da. Și fiecare puneă câte o întrebare. Și, bineînțeles că în felul ăsta unii

din ei se inițiaseră în indianistică și căutau să-i creeze o dificultate lui Mircea Eliade. Și, într-adevăr, i-a pus o întrebare lui Mircea Eliade cu care spera să-l încuie. Și Mircea Eliade a demonstrat că, în întrebarea pe care i-a pus-o așa cum i-a pus-o, au făcut zece erori de indianistică. Și a citat toate cele zece. Bineînțeles că a fost un moment de derută a profesorilor și atunci Mircea Eliade nu mai termina. Și Gusti i-a spus: *Uite, te rugăm acum să te oprești, că vreau și eu să pun o întrebare. Și, într-adevăr, i-a pus și el o întrebare, dar o întrebare cuminte. Nu risca, ca celălalt, să facă indianistică cu Mircea Eliade. Și l-a satisfăcut.*

D.P.- În ceea ce ați scris, au fost anumite întâmplări interesante, à propos de Eliade, dacă vă aduceți aminte, care arată într-un fel al lui, năstrușnic...

B.B.- Din timpul liceului.

D.P.- Exact. Poate neconvențional, dintr-un anumit punct de vedere.

B.B.- Cât s-a spus...

D.P.- Da, adică ce vă amintiți din acele lucruri.

B.B.- Era de fapt o casă cu pivniță, liceul nostru. Era improvizată în liceu. Și avea un beci în curte, cu chepenguri. Așa. Și în recreații, Mircea Eliade s-a ascuns acolo. Și el spera să stârnească vâlvă, să întrebe de el, unde este. Și, în clasă, profesorul Nanu, care era chiar directorul liceului, a trecut ca și cum nu s-ar fi... La care unul din noi l-a interpellat: " – Mircea Eliade lipsește!" Și profesorul a spus, foarte calm: " – Ce-i pasă codrului unde-a ieșit..." Dacă-i rupi codrului o rămurea, ce-i pasă codrului de ea. Că l-a alarmat pe directorul liceului că s-ar fi sinucis, de aia n-a venit. Și profesorul Nanu, care era un bun psiholog, și-a dat seama că joacă un reghi...

D.P.- Teatru.

B.B.- Așa. Vreau să vă povestesc cum arăta directorul nostru. Vă arăt să vedeți, am aici o imagine a lui. Iată-l. Profesorul Nanu, directorul, profesorul de germană, la care Mircea a rămas corigent.

D.P.- Da. Puțin caricatură.

B.B.- Da. Caricatură făcută de un coleg al nostru, Radu Sihireanu. Foarte talentat.

D.P.- Și, puteți să-mi spuneți, l-ați urmărit ca elev. Ați văzut, oarecum, un fel mai aparte al lui. Care a fost reacția dumneavoastră când ați aflat că Mircea s-a orientat spre India, spre niște preocupări... Cam cum ați privit acest lucru?

B.B.- Foarte straniu, deși el chiar în timpul liceului avea preocupări despre orientali. A ținut un fel de conferință, aveam un fel de cenaclu al liceului, se țineau comunicări. Și Mircea, țin minte că a publicat pe urmă în "Vlăstarul", revista de el întemeiată, revista liceului. Revista este întemeiată de Mircea și de câțiva colegi. Și a publicat acolo – eu n-am fost de față, eram prea... e un decalaj între noi. 1924, 25, 26. Pe urmă Mircea "a zburat" spre India.

D.P.- Și cum l-ați revăzut când s-a reîntors? L-ați pus o întrebare, la un moment dat, despre absolut! Când a revenit Mircea Eliade din India... Cum l-ați revăzut? Cum vi s-a părut?

A.A.- Eram încă în liceu. Așa. Și noi scoteam o revistă, "Vlăstarul". Așa. El a fost cel care a scos această revistă și revista, îndeobște scoasă de Mircea Eliade, era aproape complet scrisă de el. În care, într-adevăr, preocupările lui de indianistică sînt de pe băncile liceului. Și acolo tratează teme de indianistică pe care pe urmă el le-a dezvoltat. Și știu că auzisem că s-a întors din Indii și atunci, împreună cu Constantin Noica, cu care am fost coleg de an de școală, ne-am dus la el. Noi sub pretextul că vrem să-i cerem un articol pentru revistă. Și el ne-a primit, bineînțeles cunoscându-mă și pe mine, și pe el, așa, și a început – când noi l-am întrebat: " – Ești mulțumit de ce ai văzut, de ce ai făcut acolo?" Și el spune: " – Da. Uite cărțile pe care le-am adus." Așa, cu un tremur în gesturi de sinceră participare la asta. Zice: " – Am adus, uite...asta este o carte așa și-așa". Și deodată, cu o carte de asta, a izbucnit spre pământ o fotografie a unei fete indiene.

B.B.- Maitreyi.

B.B.- Și el a venit și mi-a luat-o din mână, așa. Și noi, bineînțeles, în *apparté* am spus: "— *Asta este Maitreyi.*" Ei, pe urmă a urmat mai departe conversația noastră acolo, în care el repovestea. Parcă retrăia momentele pe care le trăise acolo. Ne-a ținut două ore. Ei, am venit încă o dată, pe urmă. Ne-a spus: "*Veniți peste două zile și vă dau un articol.*" Și peste două zile am fost iarși, împreună cu Dinu Noica și iarși el ne-a ținut timp de o oră. Ne-a spus... și ne-a dat un articol în care ne povățuia pe noi și tinerii care veneau după el, să citească, în principal, cinci cărți. Și nota și temele respective, că în felul ăsta ne facem cultura, nu cu te mir' ce.

D.P.- *Cinci cărți, în cât timp?*

A.A. — A apărut!

D.P.- *La ce se referă cinci cărți?*⁶

A.A.- Aceste cinci cărți le am. Citite.

D.P.- *Studiate...*

A.A.- Da.

D.P.- *Și acum, dacă ați putea să-l caracterizați. Impresiile dumneavoastră personale asupra lui Eliade ca om. Cum l-ați văzut? Ca om, ca tânăr, ca și coleg. Ce impresie v-a făcut?*

A.A.- Era un om foarte retras, într-un fel. Adică retras în el, în preocupările lui, preocupat de ceea ce citește, ce vrea să redacteze. Era într-un fel devotat complet creației. Sub o formă sau alta. Eu, știind că este un asemenea om, i-am pus această întrebare, atunci când am fost cu Noica la el. Ardeam de dorința să știu dacă el a considerat, a adâncit sau i s-a revelat absolutul.

B.B.- *În India...*

A.A.- Noi eram la o vânatoare de absolut atunci. Și neputincios să găesc o formulă de liniștire a propriei mele curiozități. Și el mi-a răspuns atunci la întrebarea pe care... "*Cu problema absolutului, ai găsit ceva?*" Și el mi-a spus... Uite, c-am uitat...

D.P.- *În India, trebuie să spuneți... Sînt setos de relativități.*

A.A.- Așa. "— *Eu sunt ahtiat de relativități*". Atunci m-am dumirit. Pentru mine a fost o dezamăgire. Dar el, în acest timp, a fost de o sinceritate absolută.

D.P. — *Acest fel al lui Mircea Eliade de a studia — îl întreb și pe domnul Brezianu! — s-a remarcat de timpuriu? Vă amintiți? Când v-ați dat seama că este mai retras, că citește mai mult, că citește imens?*

B.B.- El citea în mod frenetic! Își petrecea nopțile... Uneori venea la liceu după o noapte albă, de lecturi. Și ne sfătuia pe noi să nu citim la întâmplare un autor important. E vorba de Tolstoi, de Balzac, de Papini — pentru că era pasionat... El spunea că trebuie citit în întregime un autor. Opera completă parcursă. Numai în felul ăsta poți cuprinde tot universul spiritual al autorului.

D.P.- *Și aceasta, cam pe la ce vârstă?*

B.B.- Asta ne spunea chiar în liceu. În recreații îi puneam întrebări. În timpul liceului era o anticăreasă care avea fel de fel de cărți și el se oprea întotdeauna, în drum spre liceu. Și venea... și ne arăta și nouă ce-a mai achiziționat.

D.P.- *Cum ați văzut dumneavoastră primele lui încercări literare, ceea ce a publicat prin reviste, prin... Cum vi s-au părut, la vremea respectivă? Înainte de a ști că va scrie romane? Și dumneavoastră, și dumneavoastră!*

B.B.- Îl apreciam și ca un excelent gazetar. Foiletoanele lui din "Cuvântul" erau pline de miez, interesante și la zi cu problemele spiritualității. El lansa și problemele. Uneori, înainte de a fi cunoscute în Occident. Forma trăirii autenticității.

D.P.- *De când ați citit primele creații literare ale lui, vi s-a părut că are un talent,*

că va scrie vreodată romane?

A.A.- Da, sigur.

B.B.- *Maitreyi* a fost o surpriză.

A.A.- În liceu a fost primul lui succes. A trimis — nu pot spune ce era: o nuvelă, o schiță, un portret — unei reviste pe care o scoteau băieții primarului de atunci, Dornescu. Respectiv "Vremea", era revista lor principală. Dar era și o revistă cu tineret, pe care o scoteau ei. Și i-au dat... El a câștigat premiul pentru schița pe care o trimisese.

B.B.- Debutul literar.

D.P.- *Când ați citit articolele acestora sau bucățile literare, v-au plăcut? Adică ce v-a plăcut la ele?*

A.A. — Ce să spun, adică din tot ce-a scris?

D.P.- *Nu, numai atunci, înainte de a ști că va deveni un romancier.*

A.A.- ăsta a fost un triumf... a câștigat în atuurile față de...

D.P.- *Și cum priviți acum ceea ce a creat pentru dumneavoastră, generația dumneavoastră — ce începuse să scrie! Ce importanță a avut?*

A.A.- Colosal! El atunci era obsedat de absolut, când noi am început să-l admirăm.

B.B.- De fapt, noi îl considerăm șeful generației noastre. Cel mai... în materie de literatură și în materie de istorie a religiilor e o somitate pe care noi am prețuit-o și am fost alături de el de la începuturile lui. Ne-am dat seama că este un Luceafăr al spiritualității românești. Și a devenit, an cu an, până la împlinirea lui...

D.P.- *Considerați că v-a influențat, ca generație, și chiar pe dumneavoastră, personal, modul lui de a fi?*

B.B.- Modul lui de a munci, de a citi. A fost un imbold pentru toți.

D.P.- *Și de preocupări?*

B.B.- Activitatea lui literară, gazetărească, îl asemuia cu Iorga, în felul lui de a cuprinde universuri întregi.

D.P.- *Aici e interesant, fiindcă el l-a apreciat foarte mult pe Iorga. Și pe Hasdeu.*

B.B.- Da.

D.P.- *Și acum, cum priviți dumneavoastră opera Maestrului, în ansamblu? Adică vi se pare că a atins niște lucruri care ar interesa în întreaga lume?*

B.B.- Este tradus și tipărit în atâtea limbi.

D.P.- *Da, dar dumneavoastră, cum simțiți acest lucru?*

B.B.- Ecoul ăsta... Pentru noi este o mândrie să știm.

A.A.- El continuă, într-un fel, cu toate dezamăgirile pe care le-am avut suscitade de el. Respectiv replica aceea pe care mi-a dat-o în legătură cu absolutul. Sigur, am fost dezamăgit într-un fel, dar aveam o admirație pentru omul ăsta care se dăruia total culturii. Atât de total — asta se știe, că s-a scris. El citea, citea, citea dar, în același timp și crea. Ceea ce noi aflam, într-un fel, prin ceea ce publica el. Pasiunea lui, de pildă. Adică venerația lui pentru Papini. Prima lui vizită în Italia a fost asta, la Papini. S-a dus la el. ăla l-a primit foarte frumos. Și, în sfârșit, el a fost fericit, a fost în corespondență cu Papini. Și el, la un moment dat, citind enorm, s-a dăruit lecturii trup și suflet.

D.P.- *Există o carte care v-a plăcut atunci foarte mult? Atunci, când ați fost în timpul acela. O carte care v-a plăcut foarte tare, există?*

A.A.- *Maitreyi.*

D.P.- *Maitreyi, asta v-a plăcut cel mai mult.*

A.A.- Pornește de la o pasiune.

D.P.- *Și dumenavoastră?*

B.B.- *Maitreyi.*

D.P.- *Maitreyi v-a cucerit. De ce?*

B.B.- Păi este, *ad litteram*, toată experiența pe care a avut-o acolo. Care a fost, pentru el, și dureroasă. Fiindcă în felul

ăsta l-a îndepărtat pe profesorul lui iubit, căruia îi era dator pentru studiile de sanscrită pe care le-a făcut cu el, și asta a fost dureros.

D.P.- *Și astăzi, ce carte vă place cel mai mult? Există o carte de Eliade?*

A.A.- De Eliade?

D.P.- *De Eliade!*

A.A.- Din toate cărțile de literatură?

D.P.- *De literatură!*

A.A.- De literatură. Păi mie mi-a plăcut foarte mult romanul pe care l-a scos în Franța.

D.P.- *Care?*

A.A.- Păi un singur roman a scos.

D.P.- Spuneți, care?

A.A.- Titlul îmi scapă.

B.B.- *Noaptea de Sânziene.*

D.P.- Noaptea de Sânziene.

A.A.- În franțuzește⁷.

D.P.- *Nopti de Sânziene. Și dumneavoastră aveți vreo preferință astăzi, pentru ceva?*

B.B.- *Jurnalul* lui. Romanele lui sunt pline de viață trăită intens și căreia nimic nu i-a scapat. De o acuitate, de o clarviziune extraordinară și care redau toată epoca.

D.P.- *Dar ideile lui Eliade de istorie a religiilor? V-a interesat vreuna dintre ele?*

A.A.- De istoria religiilor?

D.P.- Da, ideile lui de cercetare științifică. V-a interesat ceva?

A.A.- Sigur. Ceea ce m-a fascinat în creația lui a fost că a creat *Istoria religiilor*. Care, la ora actuală, în toate centrele culturale este ceva nou. Această *Istorie a religiilor* i-a dat lui un renume mondial, cum altă figură proeminentă din cultura românească n-a existat. Or, au existat un Cantemir, un Hasdeu, un Iorga.

D.P.- *Aveți ceva care v-a plăcut?*

B.B. — Această *Istorie a religiilor*, scrisă de un om de litere. O lectură plăcută care nu e îmbibată de note științifice, fiind totuși de o extraordinară... din toate punctele de vedere.

D.P.- *Credeți că vreo idee de-a lui Eliade poate fi astăzi interesantă pentru tineret?*

A.A.- Pentru tineret? Cum să nu?

D.P.- *De ce?*

A.A.- Este captat de el cum este și de...

B.B.- Biblie.

A.A.- De Noica, la ora actuală. Și, bineînțeles, și de Cioran — asta în parte. Și de Eugen Ionescu.

D.P.- *Vă mai aduceți aminte așa, din tinerețe, anecdote* la propoz de *Eliade*?

A.A.- Anecdote. [M-am dus la el] împreună cu Constantin Fântâneru⁸. A apărut un roman. Datorită lui Mircea Eliade a apărut. El a intervenit la editor⁹. Atunci era mare literat Mircea Eliade, concomitent cu preocupările lui de indianistică, care erau mai secrete la ora aceea. Ei. Și am fost odată la el, că scrisese despre Constantin Fântâneru și despre cartea care apăruse tocmai atunci¹⁰, că voia să-i spuie nu știu ce lui Mircea Eliade. Și Mircea Eliade ne-a luat și ne-a dus în toate librăriile, în toate nu-știu-ce. După

aceea, i-a răspuns lui: "— *Hai, hai cu mine!*" Era foarte cald și oricând gata să-ți răspundă unei întrebări. Și o făcea, asta, cu încântare.

B.B.- Generozitate care l-a caracterizat de la tinerețe până la... A rămas același om plin de elan, de dăruire, de simplitate, deși era în culmea gloriei, când l-am reîntâlnit — nu numai eu — s-a arătat cu aceeași disponibilitate, cu aceeași generozitate imensă, cu dăruire emoționantă. O simplitate în tot ce activa, în tot ce făcea și spunea.

B.B.- Am aici fișa lui de la Liceul "Spiru Haret".1918 până în 1925, când a absolvit clasa a VIII-a, modernă. Și foarte caracteristic, evoluția lui are loc de când era corigent. La română, în primul an: *foarte bine, foarte bine, foarte bine*¹¹. Deci promitea la limba română și a fost apreciat la superlativ. La limba franceză a rămas iar corigent, și pe urmă: *suficient, suficient*. N-a trecut de suficient. La engleză: suficient. La germană a rămas corigent. Pe urmă, unde a fost superlativ: peste tot. La muzică. El cânta și la armoniu, și la trombon chiar a cântat, un lucru...

A.A.- Cânta la pian.

B.B.- Și la pian. Lieduri.

A.A.- Și la una din...

B.B.- Serbările liceului!

A.A.- Sigur¹².

Transcriere și note:
CRISTINA SCARLAT¹³

¹Arșavir Nazaret Acterian (1907- 1997): avocat, jurnalist, scriitor și memorialist român de origine armeană. Membru al Uniunii Scriitorilor din România. Coleg și prieten apropiat cu Emil Cioran, Constantin Noica, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Barbu Brezianu.

²Barbu Brezianu (1909-2008): scriitor, publicist, istoric și critic de artă, traducător, membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Uniunii Artiștilor Plastici (secția critică). Renumit pentru studiile despre Brâncuși.

³ Titlul corect: *Sarmală, amicul poporului*, piesă semnată de N.Iorga.

⁴ În *Memorii*, Mircea Eliade notează: "*Cu Haig Acterian m-am împrietenit mai târziu, dar a fost o prietenie care s-a continuat și s-a adâncit mai ales după universitate. În primele clase, ne produceam amîndoi la serbările liceului: eu cu vreo sonată la pian, iar el, bariton precoce, cîntînd Le Grenadier. Apoi, o dată cu J.-V. Vojen, și-a descoperit vocația de actor. (Au urmat, de altfel, împreună Conservatorul de Artă Dramatică). Tot la serbările liceului — organizate, în ultimii ani la Teatrul Național — au căpătat amîndoi roluri de frunte într-o comedie a lui Valjean (în care eu am jucat pe un subcomisar) și în Sarmală, amicul poporului, a lui N. Iorga.*" (în *Memorii, 1907-1960*, Ediția a II-a revăzută și indice de Mircea Handoca, Humanitas, București, 1997, pp. 72-73).

Continuare în pagina 31

DESPRE GLORIE (V) PAUL EUGEN BANCIU

Nu știu la ce-mi poate folosi o scrutare a sufletului, a timpului trecut, acum, în urma unui pas pe care l-am făcut după ce am trecut din nou înapoi Styxul. Cu un an în urmă eram în situația celui ce era să-și piardă viața, știind că locul ocupat de el e jinduit de ani buni de cineva care i-a fost ca o umbră.

De aici poate și ezitarea mea, de aici și gândurile contradictorii, pe de o parte acela al drumului sinelui, care măcar acum, cu câțiva ani înainte de moarte să poată fi el, iar pe de alta încrâncenarea de a nu ceda atât de ușor, tocmai la sfârșitul războiului în fața unei presiuni parșive exercitate asupra omului ajuns cândva într-un fel șef al unui trib străin.

Dacă la capătul acestor rânduri va apărea iluminarea dinaintea morții, sau soluția cea mai bună pentru supraviețuire, riscul de a le fi scris e asumat. Dacă nu, sunt la fel de inutile ca mai toate eseurile mele, adică niște gânduri puse pe hârtie să se certe cu ce nu-i convine din lumea asta, să se plângă de singurătate, că nu e înțeles, că una dintre condițiile unui creator, mai mare sau mai mic, este tocmai aceea de a nu se vedea crezut pe cuvânt pentru suferințele lui.

Dilema cea mare e dată nu de lipsa unei independențe materiale dincolo de pragul abdicării, ci de obișnuința dobândită în timp de a fi la masa mare a ospățului, cu cuțitul în mână, dărâbuind fiecăruia câte o felie meritată sau nu, după cum îi dictează voința de moment. E magia puterii. N-am avut niciodată toată puterea în mâinile proprii, decât în situațiile limită din familie, când trebuia luată o hotărâre salvatoare, dar m-am aflat mereu în preajma puterii asupra celorlalți, eu, cel ce nu a suportat niciodată să aibă pe cineva deasupra, care să-i dicteze. Am plutit undeva în zona limitrofă a puterii, am văzut-o și m-am umplut cu magia ei. N-am suportat de fapt nici să răspund de alții, să le dictez ce aveau de făcut, să-mi răspundesc atribuțiile asupra altora, dar atunci când ceilalți m-au ales lider și au văzut în mine călăuza, a trebuit să-mi iau rolul în serios, iar rolul acesta mi-a intrat în sânge. Cum unui actor, cu mai mulți ani în urmă, i-a venit pofa să ajungă directorul teatrului, după ce a interpretat câțiva ani rolul regelui Lear, deși nu avea studii actricești. De la rolul acela a rămas cu un fel de superioritate în gesturi, în felul de a se purta cu ceilalți, de parcă ar fi devenit dintr-o dată un semi-zeu bufon care-i striga pe ceilalți diminutivându-le numele.

Este ceva adevăr și în asta. Să te vezi dintr-o dată dincolo de magia puterii asupra soartei celorlalți, față-n față numai cu tine, căruia nu-i poți dicta decât orele la care să-și ia întăritoarele, dar, în continuare cu mari responsabilități față de familie. Sunt deja înlănțuit de acest sentiment al puterii, pe care nu l-am avut ani buni, când nu răspundeam cuiva decât atunci când mă striga pe nume. Va fi o criză sau o trecere lină spre o lume paralelă, unde m-am situat din când în când, să uit de avatarurile celeilalte vieți? Nu-mi dau seama. Salvarea ar veni în clipa în care mi-aș putea găsi un joc lipsit de importanță, dar sigur, unde să-mi continui supraviețuirea mea între oameni.

Sunt o ființă contradictorie întru totul. Pe de o parte, iată, nu voiam să părăsesc scena, iar pe de alta, de ani buni mă bântuie gândul sihăstriei, altminteri n-aș fi citit poveștile din *Pateric* ale vieților acelor avva

din pustia Egiptului, ori amănuntele date despre viața sihaștrilor în cărțile religioase sau laice dedicate lor. Știu că n-aș putea rezista vieții de mănăstire, unde sunt aceleași confruntări de personalitate ca în cea obișnuită, doar că sunt puse sub niște legi mult mai dure, unde șarpele puterii își scoate capul printre rasele negre ca în orice loc unde sunt oameni. Nici sihastru n-aș fi capabil să fiu, pentru că știu ce mă bântuie prin suflet când rămân numai cu mine, chiar dacă ar trebui să mă rog încontinuu. În plus, formația mea realistă, carteziană uneori, m-ar împiedica să nu-mi pun niște întrebări care nu s-ar cuveni. Dar ca un corolar al tuturor, umilința, la mine, are niște limite, ca niște praguri către desăvârșirea spirituală, unul dintre cele mai grave fiind tocmai un fel de mândrie moștenită de la părinți, de a fi deasupra altora. De mândria aceea mă lovesc în momentul în care trebuie să fac compromisuri, în momentul în care ar trebui să știu negocia. Or, cu cele sfinte nu se poate face târg. Crezi sau nu. Așa cum în artă, te-ai născut sau nu pentru ea. Mai departe e strădania de a te șlefui, de a ști cum să-ți dozezi energiile pentru a da tot ceea ce ai în minte și în suflet.

E drept că sunt un om religios, că merg adesea la biserică, dar nu la oricare, ci la Catedrală. Aerul de acolo, spațiile largi de deasupra îmi însuflă o pace pe care nu o regăsesc nicăieri. Poate par chiar bigot, uneori, în strădania mea de a fi cât mai aproape de sufletul meu, pentru că, de fapt, în biserică pe el îl regăsesc sub o protecție celestă. Deși se crede că oamenii devin religioși doar la bătrânețe, sau după ce trec prin necazuri mari în viață, eu am fost bisericos de copil. Mă fascinau lumina, mirosul de tămâie, cântecele preoților și diecilor, predicile, când erau bine gândite, fără să pot înțelege unele pilde și sfaturi, nici după ce am parcurs de câteva ori *Biblia*. Și, ca pe mulți alții, mă irita cel mai mult povestea *Întoarcerii fiului risipitor*. Pentru că dincolo de toate trăsăturile pe care le-am făcut, n-am fost capabil să mă văd decât în postura celui care a rămas alături de familia lui. Carența de afecțiune din copilărie își spunea cuvântul. Tata era un musafir acasă, fiind mereu plecat în controalele lui prin regiune, prin țară. Mama, încă destul de tânără, juca rolul femeii cu copii, dornică să-și trăiască viața. Sora mea, mai mare cu nouă ani, era mereu cu colegii și prietenii ei, ca și acum, încercând să profite de pe urma fiecăruia cu ceva, iar eu eram copilul singur, inventându-și lumi de carton și chibrituri, pentru că nu erau jucării pe vremea aceea.

N-am să uit că dintre toate cele care mi-au fost date în viață, n-am beneficiat de sprijinul moral al părinților după ce am intrat în viață, mai întâi ca student la arte, ceea ce mi-a adus oprobiul întregii familii, mai apoi ca ziarist și student la cealaltă facultate. Când am pierdut pariul cu viața, dar eram căsătorit și cu copil, tata n-a vrut altceva, în mândria lui, decât să divorțez, să ies din fața celor pe care îi supărasem cu prezența mea, cu prostiile mele, să-mi caut viața în altă parte. N-a fost să fie așa. Dar trauma de atunci a rămas adânc săpată în suflet. Devenisem un balast pe capetele tuturor cu patima artei, fără nici un câpătai, deși aveam o diplomă de profesor. Un divorț ar fi păstrat întreg prestigiul familiei.

Continuare în pagina 31

JURNAL DE FAMILIE PIA BRÎNZEU

12 mai 1932. Bunicul Brînzeu începe un jurnal cu notații aproape zilnice despre activitatea lui bisericească, de prepozit capitular în Episcopia greco-catolică a Lugojului, despre viața lui de jurnalist și om de cultură și despre viața lui particulară, de tată de familie cu patru copii. În "Prefață" notează regretul că nu a început mai devreme să țină jurnalul, având acum aproape cincizeci de ani, dar că și-a dat seama că "și un om mic ca mine are momente de înregistrat, care contribuie mult la cunoașterea lucrurilor și persoanelor cu care a avut contact. Eu, deși n-am ajuns și nu voi putea ajunge să am un rol de conducător în Biserică, soarta mi-a dat prilejul să trăiesc momente a căror înregistrare va contribui la cunoașterea unor lucruri și persoane din Biserică. Merită, deci, să le înregistrez. /.../ Cu Dumnezeu înainte!"

Ascunse, după cel de-al doilea război mondial, în casa de fier a Episcopiei din Lugoj, iar în timpul detenției sale la fiica lui Domnica, cele trei caiete ale acestui jurnal au ajuns în cele din urmă în biblioteca mea, unde s-au păstrat până azi. Răsfoindu-le, nu mă pot opri să meditez la câteva lucruri interesante legate de însemnările bunicului.

În primul rând, jurnalul crează istoria "măruntă" a unui om obișnuit. El poate dezvălui istoricilor lucruri încă necunoscute, oferindu-le o perspectivă inedită prin răsturnarea părerilor consacrate asupra unor evenimente stabilite între coordonate aparent fixe. Cu toate că unii autori nu își publică mărturisirile decât la mult timp după ce au fost scrise, ei interpretează totuși istoria, o comentează, i se opun în variate feluri, încearcă să o răstoarne și să influențeze posteritatea, impunându-și, chiar dacă uneori subiectiv, propriul punct de vedere. Consemnările lor sunt importante în procesul reconstituirii unei epoci, mai ales prin aceea că dovedesc că și oamenii mărunți pot simți lucrurile la modul "istoric" și își pot înțelege responsabilitățile în descrierea faptelor așa cum ele s-au petrecut și nu cum ar fi fost de dorit să se petreacă. Nu e niciodată întâmplător ceea ce oamenii notează, după cum nu este întâmplător nici ceea ce ei uită, iar jurnalul bunicului meu demonstrează acest lucru cu prisosință. Însemnările lui implică întotdeauna o interpretare: dacă autorul lor abordează istoria cu violență, înseamnă că o condamnă, dacă o face cu seninătate, este de partea ei. Deși știe că are o părere subiectivă, nu se sfiește să consemneze "la cald" tot ce crede despre lumea din jur și despre sine, încercând să "eternizeze" frământările majore ale epocii și ale sale personale.

În al doilea rând, autorul jurnalului nu evită să noteze unele calomnii la adresa unor figuri politice, culturale sau bisericești cunoscute. Diverși patriarhi, mitropoliți și episcopi ai vremii, unele personalități precum Valeriu Braniște, Vasile Lucaci, Onisifor Ghibu, Octavian Goga, Alexandru Vaida și Filaret Barbu, pe care i-a cunoscut personal dar care au astăzi statui sau străzi cu numele lor, apar ca figuri controversate în epocă, învinuite de tot felul de lucruri "necurate".

În al treilea rând, Lugojul apare ca un însemnat centru al românismului interbelic, cu o bogată viață culturală. Cunoșcându-i, bunăoară, pe Nae Ionescu, Nicolae Iorga, Octavian Goga, Gheorghe Țițeica, Gala Galaction și Ion Agârbiceanu, bunicul i-a adus să conferențieze la Lugoj, în ideea de a întreține prestigiul de care s-a bucurat orașul de-a lungul timpului. Tot el a fost cel care în 9 decembrie 1935 i-a predat lui Nicolae Titulescu diploma de cetățean de onoare al Lugojului, descriind momentul într-un articol publicat ulterior în ziarul "Acțiunea".

Continuare în pagina 27

KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Viața mea merge ca un telefon pe vibrații	pierzându-se în asfaltul aleilor cu scriitori la colțuri,
la care sună o iubită singură.	străzi pe care nu se întâmplă nimic,
Nu răspund, și ea merge spre marginea mesei	în afara unor reparații periodice,
mai încrezătoare de la o seară la alta.	bulevarde atât de liniștite încât bucăți din ele
Uneori, numele îi rămâne luminat în gol:	ajung prea repede în săli de lectură.
seamănă cu privirea unei studente	Nu răspund și mă pot mândri cu mine.
întârziind în bibliotecă,	Închid ochii: ce dacă n-am tăiat un pom și n-am zidit o fereastră.

STEREOTIPURI

stereotipuri

PANTOFARUL OTOMAN DIN CARANSEBEȘ, DANIEL VIGHI

Am descoperit în fișierul 5344 (fondul Deleanu, Bibl. Acad., filiala Timișoara) casa Modoș pe str. Wienergasse la nr. 93, C. Suntem în anul 1857 imediat după ce împăratul trimite la tiparniță decretul *Es ist Mein Wille* prin care dă ordin de dărâmare a zidurilor Vienei pe al căror loc se va naște Ringstrasse. Casa Modoș exista la vremea respectivă, i se mai spunea *La pomul verde*: la parter meșterul pantofar Pillisch Anton "execută încălțăminte ptr. bărbați, femei și copii".

În 1664, pe vremea turcilor, cu 193 de ani mai devreme, moare păpuarul Hasan Beșe din Caransebeș, are gripă, fierbințeală, lucruri neștiute medical, ceva anume care îl scoate din circuit. Tot în Caransebeș, un soldat osamanlău la vreme de pace este blănar, locuiește într-o casă din chirpici, nu departe de pantofarul muribund. Casa blănarului seamănă cu alta a unui ofițer otoman din Timișoara, care în timpul liber se îndeletnicea cu făcutul și vânzarea halvițelor, era adică turtar.

Istoricul Leo Hofmann, relatează în lu-crarea *Kurze Geschichte der Banater Deutschen von 1717 bis 1848*, Temeswar, 1927, că "în primii ani după alungarea turcilor, morarii, rotarii, zidarii, lăcătușii, brutarii, pantofarii, croitorii, măcelarii și alte ramuri meșteșugărești din Timișoara, s-au unit într-o breaslă" (apud Lajos Kakucs, *Breslele, manufacturile și dezvoltarea industrială a Banatului între anii 1717-1918*, Mirton, 2008, p. 21).

La un an după scurta istorie a Banatului șvăbesc a lui Leo Hoffman, în 1849, prin luna mai, în plin asediu al orașului, se petrece o dramă în care este amestecat și un maistor pantofar: "O dramă se petrece în Freidorf la 13 mai. Cîțiva tîrgoveți, pantofarul Dedalics, tînărul Broghetta și fostul director de teatru Zimmermann discută politică în birtul "La butoiaș". Sînt acuzați de înaltă trădare și, după ce li se lasă timp să-și scrie testamentul, iar unuia dintre ei îi albește părul peste noapte, sînt executați." (Ciocârlie, Un burghteater: 84).

Dacă ne uităm în planul cetății din anul 1754 îl găsim pe pantofarul Johann Rederer vecin cu Balthazar Douschan – măcelar. Nu departe se agită în fum, scânteii, în miros de balebă de cai potcovarul Martin Pockorni. Peste aproape o sută de ani, conscripția din anul 1828 număra în Făget doi pantofari. La Caransebeș practica meseria văduva Josepha Reichert. Cu zece ani înainte, în Lugoj, Breasla comună a tăbăcarilor, croitorilor, cizmarilor, pantofarilor și pălărierilor are propriile privilegii recunoscute printr-un "tipar sigilar cu mai multe cartiere heraldice" în care e ceva: niște dragoni care se văd cu greu din cauza timpului, a folosirii, a precarității materialului. Asociația lugojeană din acel an are, așa cum se cuvine, și o Ladă a breslei comune "păstrată în Colecția Muzeală a Protoieriei Ortodoxe din Lugoj sub inv. 36, în anul 1982 este într-o stare precară. Lada era în proprietatea breslei comune a tăbăcarilor, croitorilor, cizmarilor, pantofarilor și pălărierilor din Lugoj, prezentată în nota nr. 22. Prima parte a lăzii cu decorații deosebit de frumoase, prezintă portretul perechii imperiale, care a confirmat privilegiile breslei, iar partea laterală prezintă

emblemele meșteșugarilor.

Cât de bogată era breasla unită din Lugoj în anul 1818, ne arată faptul că decorația lăzii a fost executată de artistul Lazar Gherdanovici din Vârșeț, care între anii 1793-1834 a lucrat la Lugoj" (Borovsky, Samu, *Temes vármegye, Budapest: Országos Monografia Társaság*, [s.a.], apud Kakucs Lajos, *Breslele*, p. 123)

SUB FEREASTRĂ, LA MASINA DE CUSUT MARCA SINGER

În fișa 3583 "Croitorul meșter H. Hoffmann face reclamă pentru stocul lui de haine bărbătești, paltoane și haine de băieți". Suntem în anul 1856, materialele costumelor enumerate de meșterul Hoffmann ne spun puține lucruri astăzi. Încerc să văd ce pot identifica pe internet. În reclamă se face vorbire de stofele tuffel. Mai apoi cele pe nume lastrugs, biber, mylords, peruvienne. Nu găsesc mare lucru pe net. Stofele acestea, pe atunci "moderne și bine lucrate", după cum dă asigurări meșterul Hoffman în reclama din ziar sunt astăzi mari necunoscute. Găsesc totuși că stofa biber ar putea fi banala țesătură de bumbac.

În același an 1856 asistăm la inovații tip *promotion* menite să atragă publicul. Croitorul Wittman își are atelierul în casa *La trei coroane*, la etajul al II-lea. Publicul țintă este de această dată cel feminin căruia i se pune "la dispoziție un manual de croitorie". Omul nostru supralicitează și invită "persoanele care vor să ia lecții de croitorie să-și lase adresa în atelier" (fișa 3746).

La vreme de răscruci istorice, în războaie, cataclisme, deportări și lagăre, croitorul este prezent undeva în decor. Întotdeauna necesar. De cele mai multe ori, în veacul XX, croiește uniforme, împodobește chipie, face și pe ceaprazarul, în lipsa acestuia: "Apoi, asemenea unui cutremur îndepărtat, a izbucnit războiul, iar Fuhrer-Hans umbla prin sat exclusiv în uniformă. Era un fel de uniformă SS, pe care i-a făcut-o croitorul său după niște fotografii din Reich, cum zicea el. Îi făcea plăcere să-i salute pe polițiștii români cu brațul ridicat. Voia să le arate cine-i stăpînu-n casă." (Richard Wagner, *Banat-Viena*: 78).

Munca croitorului aparține imemorialului, eternului-domestic și imediatului, mai degrabă ocrotitor, decât altfel. Fuhrer-Hans are uniformă croită de Lissi, ea este aceea care a scrutat fotografii din revista *Reich* și s-a apucat de treabă. Locul și mașina de cusut sunt bine știute: "Elisabeth stă mai tot timpul sub fereastră, la mașina de cusut marca Singer. Din cauza luminii. În profesia asta îți trebuie ochi buni și degete iuți." (Wagner, *Banat-Viena*: 48). Croitoreasa Lissi și-a condus fratele în uniformă la gară, spre front, mai apoi acesta ajunge prizonier și pe urmă pleacă în Brazilia și rămâne acolo. În camera lui Lissi, la geam, în păcănitul adormitor al mașinii de cusut Singer, se ivește, stingher, cuvântul Brazilia: "Un cuvînt nou pentru familie. Unul care avea să dăinuie. Este cuvîntul pentru depărtare, pentru absență." (Wagner, *Banat-Viena*, 48).

Continuare în pagina 31

"PUNCTUL NOSTRU DE OBSERVAȚIE ESTE MUNTELE SEMENIC" VIOREL MARINEASA

Valeriu Leu își începe cercetarea despre lotrii din Banat (în *Studii istorice bănățene*, Editura Banatica, Reșița, 1997, p.7 ș.u.) aducând un elogiu Școlii de la *Annales* și lui Fernand Braudel, care "au introdus periferiile sub reflectorul istoriografic", astfel că "excluzii, inadaptații, asocialii, marginalii, sărmanii (...) devin chiar subiectul predilect pentru noua istorie..." Prea devreme trecut în lumea celor dreپți, Valeriu *s-a ținut*, în opera sa antumă, de această metodologie. Banatul, teritoriu experimental pentru Iluminismul habsburgic (adesea idealizat, căci "administrația era dispusă să comită crima în numele legii"), înseamnă un spor de șansă pentru reconstituirea în manieră necanonică a trecutului prin faptul că nu toate "hârțiile de prisos" au fost distruse, dar și prin aceea că informațiile pierdute într-o anumită limbă s-au transferat în alta prin truda cvasi-anonimă a unui copist sagace.

O altă miză importantă a lui Valeriu Leu a fost aceea de a colabora cu cititorul ("privit cam de sus de istoriografia pedagogică"), de aceea a încercat "o restituire a trecutului prin posibilitatea de a se rosti singur" (*Studii și documente bănățene. 1. Memorie memorabil, istorie în Banat*, Editura Marineasa, Timișoara, 2006, p.6).

După moartea sa, doamna Carmen Albert, care i-a fost o colaboratoare constantă, și-a luat misiunea de a valorifica materialul rămas. Au rezultat două volume: *Însemnări manuscrise pe cărțile vechi românești din bisericile Eparhiei Caransebeșului* (carte la care nu am avut acces, dar care, cred, completează fericit ultimul volum antum al lui Nicolae Iorga, *Observații și probleme bănățene*, Academia Română, București, 1940) și *Studii și documente bănățene.2*, Editura Mirton, Timișoara, 2011.

Mă voi referi, desigur, la ultimul. În prima parte sunt grupate șapte studii scrise și definitivitate de Valeriu Leu. Cele două de la început nu sunt legate de Banat decât prin faptul că se bazează pe copiile făcute în arhivele Vaticanului de bănățeanul Gheorghe Vinulescu, fost student la Academia di Romania, după scrisorile lui Giovanni Andrea Scoccardi, medicul domnitorului Vasile Lupu, și după rapoartele (trimise dințara Românească) misionarului Giovanni Deanovich către Sacra Congregație *De Propaganda Fide*, persoane integrate în "sistemul informațional occidental interesat de cele ce se petrec în sud-estul continental" (p.16).

Textul "Descoperirea Coroanei Sfântului Ștefan în Banat (1853)" exploatează un fragment din manuscrisul căpitanului Carol Schwab, păstrat în Arhiva Muzeului Banatului Montan din Reșița. Însemnele regale ungare, ascunse de membrii guvernului revoluționar în 1849, sunt găsite, după o intrigă demnă de un policier, pe dealul Alion, lângă Orșova, de către oșteni ai Regimentului Românesc de Graniță nr.13 cu sediul la Caransebeș: locotenentul major Georg Trapscha, locotenentul Johan Bistriian, caporalul Georg Borna, serezanii Paul Marischesco, Avram Frumossu, Ion Moroschina (conform adaptării nemțești a numelor). Valeriu Leu crede că ar trebui continuate cercetările în arhiva de război de la Viena, acolo unde se păstrează documentele regimentelor confiniare.

Două studii sunt consacrate personalității lui Eftimie Murgu, "învăluită în mister" și adesea deformată de inamicii săi politici. De folos poate fi și scrisoarea strănepotului Ilie Murgu (datată 16.IV.1943 și adresată domnului Lăzărel de la Cartea Funduară din Caransebeș), care, copil fiind, l-a mai prins în viață, la Budapesta, pe marele "expert al acțiunilor secrete"; în pragul morții, acesta și-ar fi întrebat o rudă aflată în *Aufmarsch* dacă o mai fi existând *Ciuciorul* (= izvorul) din Rudăria, unde "de multe ori se jucau și aducea apă pentru mamă-sa" (p.49). Încă o dată, solidar cu Murgu, Leu arată că Banatul e altceva decât Ardealul și că, la revoluția de la 1848, prin alianțele realizate, eroul său n-a avut parte de nicio "rătăcire", fiind pe deplin conștient că "modernitate afecta vechea unitate confesională româno-sârbă, acea artificială *natio ilirica* concepută în laboratoarele vieneze" (p.54).

"Un document privind istoria petiționarismului românesc" pleacă de la fondul "Atanasie Șandor", deținut de secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române. În a doua jumătate a veacului al XIX-lea, pe fundalul iminentei schimbări de regim în imperiu, profesorul arădean a observat că românii din această parte nu au suficiente argumente pentru afirmarea identității lor naționale, așa că a organizat o veritabilă "acțiune de culegere de date", recurgând la presă, la "mărturii de la participanții la evenimente sau de la observatori direcți", la "o întreagă rețea de redactori ai unor texte memorialistice", la "obținerea unor documente ungurești inedite" etc., iar toate acestea le-a pus la dispoziția lui Al. Papiu Ilarian, care-și dovedise competența în materie (p.65 ș.u.).

Continuare în pagina 31

JURNAL DIN ANII CRIZEI ROBERT ȘERBAN

Joi, 3 noiembrie 2011

Cum să nu te ia jemanfișu?! Cei de la TVR Cultural au programat filmul făcut astă vară despre concursul de poezie organizat de Ion Barbu la Peștera Bolii luna, la ora 14.30. Asta deși au promis că difuzarea o să fie la o oră rezonabilă. Îi scriu dnei Daniela Zeca-Buzura. Nu ne cunoaștem, dar suntem prieteni. Pe... Facebook.

Vineri, 4 noiembrie 2011

Mi-a răspuns doamna Buzura. A văzut filmul, nu cum i-am scris eu, că nu. "Nu numai că l-am văzut și mi-a plăcut foarte mult, dar am făcut eforturi pe care mă îndoiesc că le bănuieți ca să primesc permisiunea de a-l programa, chiar și la ora pe care o menționați. În schimb, opțiunea mea pentru filmul pe care l-ați realizat și pentru care vă felicit, se va revela, sper, în a doua difuzare obținută, în săptămâna programelor speciale de Crăciun, când "Bărcuțe și poezie" va putea fi văzut în prime-time". Hups, dar nu-i cu prostii filmul ca să nu primească permisiuni de difuzare. Adevărat, e cu un fel de vâslași, că "Vâslași la bărcuțele poeziei" se cheamă, dar ei... vâslesc, nu fac altceva. E al naibii de ciudat. În ce ape se scaldă bărcuțele? Ia să aflu: *Stimată doamnă Daniela Zeca-Buzura, citindu-vă răspunsul – pentru care vă mulțumesc – mi s-a activat, brusc și acut, instinctul de jurnalist, care mă îndeamnă să vă întreb de ce și în fața cui trebuie făcute eforturi nebănuite – ca să vă citez – pentru a difuza o producție... onestă (îmi plac numerele mari și cuvintele mici) a TVR Timișoara, în grila TVR Cultural, gratis? Există cineva mai presus de liderul acestei instituții? Vă întreb serios, chiar nu înțeleg și sunt intrigat. Dacă ar curge capodopere pe sticla TVR, aș înțelege. Un film din provincie n-ar... rima cu marile producții. Dar, după cum știți și dumneavoastră, nu-i chiar ca la Cannes, la TVR. M-aș bucura să mă lămuriți în legătură cu lucrurile astea și vă asigur de sprijinul meu. Cât privește redifuzarea, nu pot să vă ascund că, ținând cont că acum "Vâslași la bărcuțele poeziei" va fi într-o luni, iar dumneavoastră m-ați anunțat că se va relua în săptămâna programelor speciale de Crăciun*

(vă mulțumesc încă o dată), gândul m-a dus la o producție cu adevărat de prime-time: "Marți, după Crăciun".

Joi, 10 noiembrie 2011

A trecut aproape o săptămână, nu mi-a mai răspuns doamna directoare. Poate că nu e obișnuită cu întrebările. Puse de alții. Oricum, mâine e Apocalipsa...

Vineri, 11 noiembrie 2011

Lume și țară la decernarea premiilor filialei. Noi suntem patru dintr-un foc. Aștia micii au parte de blițuri. Tudor e cuminte și stă lipit de mine ca o clătită de tigaie. Mă rog, el e cam... langoș. Crina îmi propune să împărțim premiul. Sunt de acord. Îmi cere și-un pix. *Păi ce să faci cu el?*, întreb. *Să-mi scriu numele aici, pe diplomă!*, răspunde fără să clipească. Festivitatea a început la 12 fix. La 13 e gata. Mai mult de jumătate din lumea care a asistat a plecat de cum s-a tras cortina. Griji, probleme, familie, weekend. De înțeles. Dar partea stranie e că au dispărut mai toți premianții. Pur și simplu s-au dus fără niciun... regret. Fără să ciocnească un pahar cu vin, cu țuică ori cu ce mai e pe masă. Și e tocmai ziua în care au un motiv să se bucure și să împărtășească bucuria cu ceilalți. Odată cu plecarea lor, a venit apocalipsa. Ce altceva e când nu mai știi să te bucuri și când nu mai ai tihna să stai locului un ceas, două, ca să-ți tragi sufletul alături de cei pe care îi numești, nu-i așa, confrăți?

Luni, 14 noiembrie 2011

Sună telefonul. Aflu de la celălalt capăt al fără-firului că e ora 14.35, dar niciun vâslaș nu trage la ramele TVR Cultural. Cum nu?! Alt telefon. *De ce m-ai trombonit cu filmul?*, mă apostrofează vocea. Sunt în fața compului. Verific programul TV. Scrie clar: Acum, "Vâslași pentru bărcuțele poeziei". Au greșit titlul. E omenește. Au greșit numele realizatorului. Ghinion. Dar să nu difuzeze filmul, deși e în toate programele... Profesioniști. Profesia lor – cultura. Directoare – Zeca-Buzura. Aș face o rimă în uzura, ba chiar o strofă, dar sunt supărat. Mi s-au înecat bărcuțele. La mal, la Cultural!

CĂLĂTORIE LA STAMBUL (I) RADU PAVEL GHEO

La mijlocul lunii septembrie, în urma unei invitații venite din partea Ministerului Culturii, am mers împreună cu alte trei scriitoare din România, doamnele Emel Emin, Irina Horea și Grete Tartler, la Tîrgul Internațional de Carte de la Istanbul. La tîrg a fost ca la tîrg, adică noi ne-am prezentat marfa cît de bine am putut și am discutat cu cei interesați. M-a impresionat însă un gen de acțiune pe care o văzusem astă-vară și la tîrgul de carte de la Torino: intrarea în imensul tîrg și standurile editurilor erau invadate de elevi de gimnaziu, care fuseseră aduși de profesorii lor tocmai pentru a lua contact direct cu cartea și cei ce o produc: editurile și scriitorii. Cum Istanbulul e un oraș imens, de vreo sută de kilometri lungime, iar complexul expozițional Tüyap, unde se organizează evenimentul, se găsește la vreo patruzeci de kilometri de centru, e ușor de înțeles că doar drumul (pe șosele bune, dar cîteodată inimaginabil de aglomerate), drumul în sine e deja o încercare. Însă miile de copii aduși acolo reprezintă viitoarea generație de cititori.

Ceea ce m-a interesat însă în primul rînd în această călătorie a fost orașul însuși, Istanbulul, vechea reședință a suzeranilor Munteniei și Moldovei, dar și Constantinopolul împăraților bizantini. Istanbulul de azi e un oraș de peste zece milioane de locuitori și acoperă imensa suprafață de cinci mii de kilometri pătrați. Cunoscuții care îl vizitaseră deja mi-au spus că e un oraș uluitor, pe care, odată ce-l vezi, e greu să-l mai uiți. În prima zi aș fi fost dispus să-i contrazic. Apoi mi-a trecut.

Primul șoc l-am avut pe aeroportul Atatürk, în timp ce stăteam la coadă la ghișeele de intrare în țară. De cînd românii circulă liber prin Europa, am cam uitat ce înseamnă să stai la o astfel de coadă mai mult de cinci minute. Dar acolo, la Istanbul, nu există ghișee speciale pentru cetățenii europeni, ci doar pentru cei turci. M-am gîndit că și asta ar putea avea o semnificație politică, ținînd cont de îndelunga așteptare a Turciei la porțile Uniunii Europene. Așa se face că am stat la o coadă de cîteva sute de persoane, în care am văzut americani bătrîni, veniți în concediu, japonezi și vietnamezi cu figuri de excursioniști, ruși, foarte mulți ruși, europeni, irakieni, pakistanezi, negrese cu turban din Africa de Nord, cu cîte cinci-șase copii alături, o nord-coreeană ce a fost expedită la un ghișeu special... Nu-i de mirare, căci Istanbulul e o placă turnantă între Europa, Asia, Orientul Mijlociu și Africa, dar una e să teoretizezi și alta e să vezi cu ochii tăi mulțimi din lumi atît de diferite intersectîndu-se, filtrîndu-se și apoi despărțindu-se iar. Am văzut musulmani indieni îmbrăcați în alb, care păreau să vină dintr-un pelerinaj, europeni eleganți, în costume și cu serviete, femei în *burqa* stînd alături de adolescente europene cu pantaloni mulați și părul despletit. O lume de contraste și amestecuri, care te poate zăpăci ușor.

Cum ziceam, în prima zi m-am plimbat prin partea istorică a Istanbulului fără să fiu foarte impresionat de oraș. Am văzut biserica Sfînta Sofia și Moscheea Sultanului Ahmed (sau Moscheea Albastră), care sînt într-adevăr copleșitoare, dar orașul în sine mi s-a părut doar aglomerat, dezordonat și gălăgios. Pe străzile întortocheate și ude de la ploaia măruntă, ce cădea cu intermitențe, vedeam pretutindeni magazine, restaurante și cafenele, dar și multe, foarte multe moschei. Pornit pe comparații răutăcioase, mi-am zis că, după felul în care se îmbină și se încîlcesc străzile și după amestecul de clădiri vechi și ruinate cu clădiri noi cu fațade de sticlă și plastic ori oțel, orașul seamănă foarte bine cu Bucureștiul, iar dacă moscheile ar fi înlocuite cu biserici ortodoxe, ar semăna binișor și cu Iașiul, unde dai peste cîte o biserică la fiecare aruncătură de băț.

A doua zi însă, după un somn nu foarte odihnitor într-o cameră de hotel cu un calorifer rece, am pornit iarăși, sub un cer înnorat și gata de ploaie, pe aceleași străduțe ce urcau și coborau încet, printre moschei, dughene și schele ridicate pe clădiri în renovare... și cîndva, nu știu cînd, orașul m-a fermecat. Încîlcitura orientală a străduțelor, prin care după o vreme îți pierdeai simțul orientării, mă deranja în continuare, mi-am dat seama că o să mă rătăcesc și totuși nu mă puteam împiedica să merg mai departe, să mai văd, să mai cercetez o clădire, o stradă îngustă și aglomerată, o vitrină cu dulciuri sau cu argintărie.

Încet-încet, smuls din mentalitatea impusă de regulata topografie a Timișoarei, care te face să identifici ordinea și simetria cu frumusețea, m-am lăsat răpit de frumusețea expansivă a unui loc în care găsești, de-a valma, de toate – un oraș viu, care pulsează aparent haotic și totuși e atrăgător.

LINIA ORIZONTULUI DE ION BARBU

ARTA E ADEVĂRATA PROCLAMAȚIE DE EMPANICIPARE (I)

Urmare din pagina 32

Am descoperit atunci că în Europa se produsese o adevărată explozie de scrieri despre literatură, cu centre în Franța, Germania, Cehoslovacia și Rusia. Erau mulți gânditori ruși ai începutului de secol XX ale căror opere mi se păreau interesante. Eram convins că oferă lucruri incitante, mai ales că citisem unele dintre texte și se dovediseră extrem de utile în analiza pe care o făceam la disertație. Asemenea *Don Juan*-ului lui Byron, o narațiune comică e foarte dificil de caracterizat. E ușor să-ți placă, dar mai greu să scrii despre ea. Când nu reușesc să decidă ce să spună, criticii pornesc la vânătoare de idei. Așa au ajuns criticii din Europa Centrală și de Est, precum Todorov, să conteze atât de mult pentru mine.

C.C.: Cum ai trecut de la Renașterea italiană la De Man și, mai apoi, la interesul pentru China? Pare un traseu sinuos.

L.W.: Când studiam la University of Chicago, am mers la o prelegere a lui De Man. Mi s-a părut cea mai interesantă persoană pe care o văzusem vreodată la școală. Parcă aș fi luat cina cu Socrate. Am încercat, ulterior, să citesc o parte din *Blindness and Insight*, care tocmai apăruse. N-am fost în stare să o înțeleg, nu știam la ce se referă, dar toată lumea îl considera pe De Man extrem de palpitant, așa că m-am dus să-l ascult conferințind la MLA. Era, de fapt, chiar o sesiune despre cum să concepi istoria literară.

C.C.: Deci totul se leagă!

L.W.: I-am cerut un autograf pe carte și mi-a spus, cu o sclipire poznașă în ochi, că se simte ca un jucător de baseball care inscripționează o minge.

C.C.: După ce ai început să-l studiezi, ți s-a părut mai interesant sau mai puțin interesant?

L.W.: Din ce în ce mai interesant! Am început să înțeleg tot mai multe. Am plecat să predau un an la Minnesota, dar era un post pe perioadă determinată. Căutam altceva de făcut. Poate aș fi putut persevera în încercarea de a rămâne profesor, dar mi s-a părut că n-ar merge. Mă interesa foarte mult industria editorială și am început să lucrez la Minnesota Press, unde existau doi noi membri în corpul profesoral: Wlad Godzich, venit la Catedra de Literatură Comparată din Polonia (via NYC și Yale) și Jochen Schulte-Sasse, la Catedra de Germană. M-am hotărât să-i întâlnesc și am descoperit că știau o mulțime de lucruri interesante.

Godzich studiase la Columbia și apoi predase la Yale împreună cu De Man. Schulte-Sasse ajunsese în Statele Unite pentru că soția lui era din Minnesota. Norocul meu! Am purtat o serie de convorbiri incomode până să ne dăm seama că am putea colabora. Eu eram o natură americană, pluralistă, aristotelică, din Mid-West; Schulte-Sasse se concentra pe "critica ideologiei" venită din Germania; pe Godzich îl interesau multe chestiuni diferite, cu precădere din sfera franceză. Mai era și un rus talentat, Anatoly Liberman, care îl știa bine pe Roman Jakobson. Am început seria *THL4* împreună. Căutam idei de studii literare. Ne-am gândit o vreme cum să intitulăm colecția; se părea că cel mai mult ne doream să înțelegem istoria literară. Eu îmi doream și să păstrez critica literară în prim plan, în limita posibilităților.

C.C.: Cum hotărâți pe cine să includeți în colecția pe care o editați?

L.W.: Bahtin era tot mai popular. Todorov era și el foarte bun în ce privește poetica est-europeană. I-am publicat o carte intitulată *Introduction to Poetics*, urmată de o alta, care a atras atenția multora. *Poétique* a fost prima carte din Minnesota Series. Întrucât am primit o educație aristotelică, poetica îmi sună bine. Cum se pot, însă, strânge laolaltă operele de

artă? Acest lucru mă preocupă foarte tare. Căutam chestiuni ce țin de poetică, istorie și felul în care interacționează.

C.C.: Ce a determinat mutarea de la University of Minnesota Press la Harvard?

L.W.: Explicația e mai degrabă de natură practică. Departamentul de producție de la Harvard era foarte eficient, chiar fantastic, în vreme ce la Minnesota Press aveam probleme. Harvard însemna și publicitate: puteam atrage destul de multă atenție asupra unora dintre cărțile de la Minnesota Press, dar altele era clar că nu pot ajunge la un public mai larg. M-am descurcat destul de bine. Scoteam și cărți de filosofie: *Consequences of Pragmatism* de Rorty a fost recenzată pe larg în *The New Republic* și s-a vândut bine.

Pe vremea când lucram la colecția de la Minnesota Press, obișnuiam să ne întâlnim miercuri după-amiaza să discutăm despre cărțile pe care urma să le includem și persoanele cărora să le solicităm o prefață. Aveam uneori divergențe serioase de opinie, dar găseam întotdeauna metode de a conlucra. Am venit la Harvard University Press din convingerea că pot face mai multe, precum aceste istorii literare și cărți destinate publicului larg. Chiar nu cred că i-aș fi putut convinge pe cei de la Minnesota să se implice în ceva de asemenea anvergură și atât de costisitor de lansat. Am menționat producția, dar mutarea mea a avut de a face și cu editarea manuscriselor: la Harvard era pur și simplu spectaculoasă. Existau editori de manuscris ai casei, pe care azi nu îi mai avem. Totuși, pentru a publica o carte precum *Noua istorie literară a Americii* în condiții optime, trebuie să ai la dispoziție oameni care știu să editeze. Nu o poți trimite pur și simplu la cules.

C.C.: Ca să nu mai spunem că are 1500 de pagini și aproximativ 500.000 de cuvinte!

L.W.: ... și că am terminat-o într-o perioadă rezonabilă. Greil și Werner au editat fiecare rând, dar tot am avut nevoie și de alți editori. Eu o numesc în glumă "istoria rătăcitoare a literaturii americane"⁵. Unul dintre motivele ce m-au adus la Harvard University Press a fost acela că se puteau face cărți mai mari. Costă mai mult, dar nu e vorba doar de costurile de tipărire, ci de editorii de manuscris, departamentul de producție și cei ce pot concepe designul unei pagini. Organizarea paginii pe care am folosit-o practic la toate variantele *Istoriei literare* a fost o provocare: e extrem de citibilă, dar cuprinde o mulțime de cuvinte, mult mai multe decât multe alte cărți pe care le-am publicat. Versiunea germană a *Istoriei literare* a preluat integral ce făcuserăm. Nu aveau niciun motiv să schimbe ceva: era atât de frumos și de eficient! De asta m-am mutat.

C.C.: Ai lucrat inițial ca editor general la Harvard, apoi ai devenit editor executiv pentru științe umaniste.

L.W.: Acestea au fost titlaturile oficiale.

C.C.: A existat vreo diferență practică?

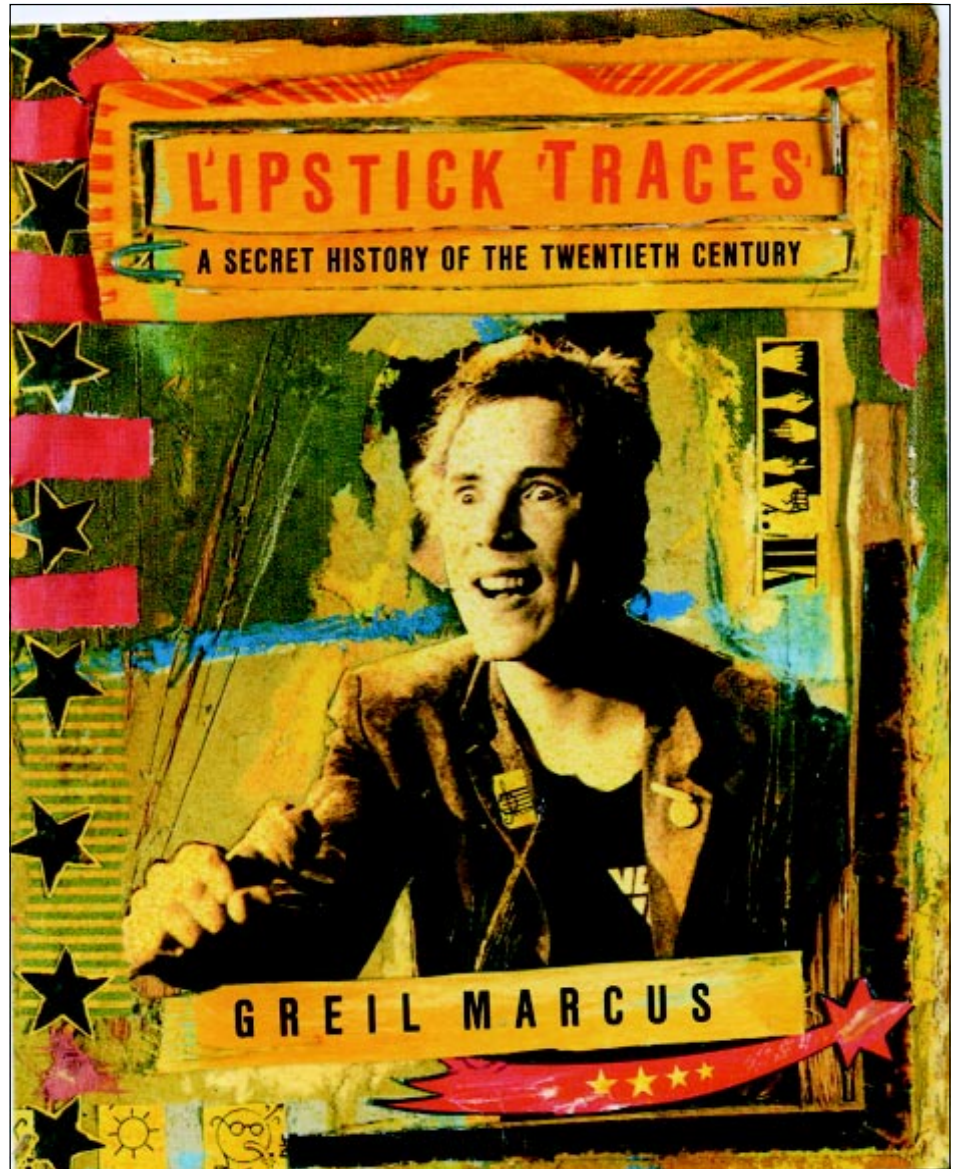
L.W.: Nu.

C.C.: Din punct de vedere al editurilor și publicațiilor: ce părere ai despre științele umaniste prin comparație cu cele exacte?

L.W.: Cred că au o ocazie majoră. Lucrurile nu au stat niciodată atât de prost și, în același timp, atât de bine! Să nu uităm că la Minnesota am editat cărți de economie și am scos niște volume superbe în domeniu.

C.C.: Ce merge bine și ce merge prost în ce privește științele umaniste?

L.W.: Umanistii par oarecum demotivați și au o problemă cu percepția de sine. Au ascultat prea mult ce spun oamenii de știință despre ei. Statele Unite sunt atât de convinse că soluția la toate problemele va veni din partea științei și tehnologiei încât nu înțeleg că sursa puterii în America e, cel mai probabil, un amestec bizar de spiritual și material. De unde au venit inovațiile ce au condus la dezvoltarea

oțelăriilor și altor lucruri de acest tip? O parte din scopul istoriei noastre literare americane a fost de a răspunde la întrebări de genul: "ce parte a procesului de fabricare a obiectelor îi caracterizează pe americani?" Uneori îmi fac griji pentru științele umaniste, dar cred că domeniile științei și tehnologiei se află la rândul lor în impas. În momentul de față nu se mai dezvoltă aproape nimic important. E, desigur, o exagerare, dar nu s-au mai făcut mari descoperiri în fizică, de exemplu, de douăzeci sau treizeci de ani.

În domeniul științelor umaniste va exista întotdeauna progres. Ele au fost ieri, sunt azi și vor mai fi și mâine, întrucât mereu se va găsi cineva care să reazeze lucrurile. Nu e vorba de a descoperi ceva cu totul nou; științele umaniste se bazează pe lucruri care au mai existat, pe ceea ce eu numesc reconfigurare. Opinia mea se bazează pe de Man, Lyotard, Jauss, care se opuneau atitudinilor moraliste în sfera artelor. Una dintre slăbiciunile americanilor e de a-și dori întotdeauna să moralizeze totul. Și eu am acest impuls. Catedrele de Engleză au fost acaparate de discursuri moraliste. Noul istorism, o încercare oportunistă de imitare a deconstructivismului, nu a fost foarte teoretic. Autorii pe care i-am publicat la Minnesota erau simultan critici și teoreticieni. În anii '80, bătaia se dădea între oameni care apărau morala, precum Terry Eagleton și pseudo-marxiștii, și natuiri teoretice de genul lui de Man, preocupate de cuvinte și formă. Cei dintâi păreau să câștige. Noul istorism reprezintă, până la urmă, unul dintre modelele de gândire moraliste.

Cred că lucrurile sunt în curs de transformare. Întrucât lucrez în zona filosofiei la fel de mult ca și în cea a literaturii, văd schimbarea care se petrece. În acest domeniu ne pregătim să lăsăm în urmă secolul XX, preocupat de descompunerea lucrurilor în fragmente minus-

cule, de o modalitate atomistă de înțelegere. Începând cu Russell, filosofii și-au dorit să evadeze dintr-un secol XIX pe care l-au perceput ca prizonier al imaginilor panoramice de tip hegelian. Cred că revenim, acum, la epoca privirii de ansamblu. Am fost dominați - lucru adevărat atât în ce privește Catedrele de Engleză, cât și Departamentul de Stat - de ideea că nu avem cum să unim punctele. E o minciună sau o scuză șubredă, îmbrățișată totuși de elita americană: presupunem că totul se descompune în fragmente. "N-am fi avut cum să vă prevenim că urma un dezastru economic; e imposibil de prevăzut": nu e adevărat! Ni s-a impus să credem că singurul lucru care contează e termenul de pe 30 iunie și că nimic în lume nu e mai important decât banii pe care trebuie să îi faci pentru acționari. Dar și aceasta e o abordare atomistă.

Din punctul meu de vedere, științele umaniste se află în pragul unei tranziții minunate către o viziune holistică asupra lucrurilor.

C.C.: Crezi într-o revenire în forță?

L.W.: Cu siguranță. Mai ales când sărăcesc și își pierd slujbele, oamenii au mai mult timp să citească literatură, să meargă la filme, să se ocupe de muzică. Să sperăm că-și vor dori să le vorbească cineva despre aceste lucruri. A venit vremea revigorării criticii.

(Va urma)

¹ interviu realizat în cadrul unui grant de cercetare Fulbright Senior (Harvard University, octombrie 2010-ianuarie 2011)

² *A New Literary History of America*, Belknap Press of Harvard University Press, 2009 (editori: Greil Marcus și Werner Sollors)

³ *Noua istorie literară*

⁴ *The Theory and History of Literature* (1981-1998)

⁵ "The Rolling Stone History of American Literature".

CINCI POEME DE PAVEL GATAIANȚU

HAMBURGERUL ROMANIA

Am ieșit într-o zi de octombrie la ora prânzului
Pe Bulevardul 23 octombrie din Novi Sad
Să cumpăr o pljeskavica, hamburger sârbesc
Până se afuma pe grătarul electric
Îmi aminteam de micii românești
Preparați cu supă de oase și trei feluri de carne.
Am desfăcut lipia în două
Și cu un dor nespus de țară
Am punctat cu muștarul galben
Capitala țării și capitalele de județe, frontiera am
Desenat-o cu kechup-ul roșu ca sângele tulbure
Și tocmai mă pregăteam să înșfac
Din hamburgerul devenit România
Când am fost surprins de ciripitul Ciocârliei din platanul de lângă șosea.
Am încremenit și mi-am pierdut pofta
De mâncare, blazat în acest decor citadin
Și ulterior am luat cina cu Janis Joplin
Și Me And Bobby... un blues
Și o Timișoreană, să nu mai fiu singur.

POEM TRANSFRONTALIER

Sunt la Radio și o sun la Arad
Îmi răspunde în șoaptă cu toate că e amiază
Alintă băiețelul sau se târăște
De pe pieptul păros al iubitului
Da, zice ea, sunt la medic...
Uite, vreau să-ți trimit o carte poștală
Cu poza unei vulpi, îi spun
- Sârbii îi zic *lia* -
Dar nu așa defrișată
O să-i învelesc fiecare sân aparte
Și cu grijă cu foaie din ziarul Curierul
Un tabloid de doi bani cu care mama învelește ouăle la țară înainte
De a le trimite la oraș.
Unguroaica Cornelia, profesoara, imprimă ceva
La etajul întâi și mă întreabă
De ce nu sunt la mare și îi spun

Că noi ne păstrăm vetrele înarmați cu veșnicie
Pentru cei cunoscuți și necunoscuți
La sfârșitul lunii iulie
Când nu știi ce să mai faci cu tine și când
Vulpea îți surâde pornografic din amurg.

F... ÎN PDF

E o mare criză mondială
Și trebuie folosite toate sursele umane
Până nu vom ieși din impact
Și atunci o s-o luăm iarăși de la început.
Pășim goi pe șira spinării lui Heidegger
Și-i ștergem sudoarea și chinul
Cu un prosop ieftin chinezesc
Pe care scrie dialectica
Dar cu capul în jos și curu-n sus.

VERSURI PENTRU LIA

Cu toate că erau anii dezghețului
Tu mergeai la grădiniță cu șoimii patriei
Iar eu în sala de cinema a Căminului cultural
Mă umezeam după scenele de amor
Dintre Marlon Brando și Maria Schneider
Din "Ultimul tangou la Paris"
Îleșeam apoi afară cu ochii înroșiți
Plin de emoții și fantezii perverse
Și nici nu știam că globalizarea
Mă cuprinsese în acea toamnă
Timpurie iar tu creșteai
Să ajungi să înțelegi acest poem.

Salată de vinete cu roșii, vin alb
și zâmbetul tău ce înfrumusețează spațiul

Poate odată și odată mă vei lua
Și pe mine ca pe un animaluț de companie
Să tăcem împreună
Zile întregi în casa de la țară, vara
Dacă n-ai câine voi lătra din când în când
Dacă n-ai pisică voi toarce cu tandrețe în brațele tale.
Dacă toate astea ai, atunci voi fi Cuminte sau mai puțin cuminte.

POEMUL LUNII NOIEMBRIE

DRAGOSTEA FLORIN CARAGIU

dragostea ta e un plămân ce așteaptă laptele de capră roșie
pe care-l aduce un bătrân dintr-un sat îndepărtat
ea se umflă și se trage înapoi cu o ușoară durere
privind contururile abia vizibile ale unor case din zare
ea inspiră din spatele lor un fir de aer proaspăt
ca și cum și-ar aminti ceva și ar trage o linie nevăzută spre sine
sub privirea unui prieten ce se apropie înjumătățindu-se
până ce intră pe nări și ajunge mai mic decât un punct desenat

dragostea trimite apoi spre zare un alt fir subțire pe care pleacă
un alt prieten, ce crește îndoit, până se face mai mare decât calea lactee
și atunci știi că durerea-i memoria în care plutește un chip
umbrît de o privire și ieși pe stradă însoțit de papagalul ce spune
la sfârșitul fiecărei fraze "dar...", scuturând din cap
spre tine, ca o rugămintă de a nu întrerupe legătura cu el

dar dragostea e ceva în care tu însuți ești purtat de la firul de praf
la praful stelar și dincolo de tot ceea ce poate însemna univers
fără să uiți de vreo ființă, pentru că simți tot mai mult că ești iubit
deopotrivă cu ele, și aici se stinge durerea ta într-una liniștită
care nu te mai chinuie, ci e ca o îmbrăcare în Altcineva ce șterge
cu o gumă moale distanțele atunci auzi lămurit pe firul acela
ce intră și iese un nume pe care suflarea-l rostește, ca ajutată
de o mângâiere venită de niciunde și uiți pentru un timp de tine

FRAU HEINZ, ZIMMER 225 ADRIANA CÂRCU

După încetineala cu care s-a deschis ușa, mi-am dat seama că persoana care urma să ocupe patul din mijloc trebuie să fie foarte bătrână. La început i-am văzut doar spatele fiicei care o dirija încetisor spre masa din salon ținând-o de mâini, apoi i-am văzut capul aplecat și pașii nesiguri. S-a oprit cu degetele crispate pe speteaza moale a scaunului și privind în jur a întrebat: Unde mă aflu? Cu răbdarea exagerată, ce-mi indica faptul că fraza mai fusese rostită de câteva ori, fiica i-a răspuns: Mamă, ești în spital și vei fi operată mâine. Când i-a spus ce fel de operație o să fie, am devenit atentă. Femeia, care acum ședea prăbușită pe scaun respirând greu - o bătrână, ca atâtea altele, peste care sârim automat cu privirea, atunci când le mai întâlnim pe undeva – urma să treacă printr-o operație despre care știam din proprie experiență că este foarte complexă. După ce a contemplat o vreme dealul însorit profilat prin fereastra largă a salonului, s-a oprit cu ochii pe mine și a spus: *Șalul pe care-l purtați pe cap vă stă foarte bine. Îl purtați întotdeauna?* Ușor contrariată i-am răspuns: *Nu-l port întotdeauna, doar atunci când nu-mi șade nicicum părul. 'Bad hair day',* a mai zis zâmbind strâmb, după care a căzut în apatie.

Din consultațiile premergătoare operației, care, toate, s-au ținut în salon, am înțeles că Frau Heinz are o tijă care-i căptușește o venă cam din dreptul mijlocului până în creier și de aceea trebuie să fii foarte gingaș atunci când o ajuți. Pe Frau Heinz n-ai voie s-o bați pe spate. După ce a lăsat să treacă peste ea chestionarul de internare și instructajul chirurgical, la care a răspuns conștiincios numai fiica, la sfârșit i-a spus anestezistului, cu un licăr imperceptibil în ochi: *Iar după ce se termină totul, o să mă treziți cu un sărut.* Atunci am știut că Frau Heinz îmi place. Când s-a făcut de prânz, m-am așezat pe celălalt scaun și am făcut cunoștință. Frau Heinz uitase că se află într-un spital și va fi operată, dar am aflat că nu a mâncat niciodată în viața ei brânză și că nu a lăsat să treacă o zi, în care să nu mănânce salată. Am mai aflat că Frau Heinz are 90 de ani și că a fost măritată de șapte ori; că a fost la Yucatan și pe insula Java și că a trăit o vreme în Shanghai, până i-a murit și ultimul soț.

După aceste relatări uluitoare a amuțit brusc, cufundată în gândurile ei sau poate în neantul care se creează atunci când ele se destramă încet. După o vreme m-a rugat să chem pe cineva pentru că voia să meargă la toaletă. În timp ce îngrijitorul o conducea ținând-o de subțiori, spre ușa băii, i-a șoptit complice, încercând din nou să zâmbească: *Acum dacă deja stăm amândoi în picioare, am putea trage un vals.*

Spre seară, în timp ce era pregătită de culcare, Frau Heinz le-a spus surorilor că, deoarece nu a avut niciodată în viața ei insomnie, ar prefera un pahar de șampanie în loc de tradiționalul somnifer din seara dinaintea operației. Acum știam că nu glumește.

Când ne-am culcat, după ce surorile i-au pus pe noptieră aparatul auditiv și proteza, a rămas trântită strâmb pe patul ridicat. A stat o vreme așa cu ochii duși spre dealul verde, apoi m-a rugat s-o salt puțin mai sus pe pernă și să-i pun masca din catifea pe ochi, pentru că altfel nu poate adormi. *Lumea-mi spune că sforăi, poate că ar trebui să-ți pui ceva în urechi.* Dintr-un motiv misterios, noaptea aceea a fost prima pe care am dormit-o în întregime.

Dimineața, Frau Heinz a mai întrebat o dată unde se află și ce are de făcut. Vocea ei nu indica niciun fel de neliniște, ci doar o vagă curiozitate combinată cu dorința de a se face utilă. În timp ce stătea cumva ghemuită și aștepta să i se facă toaleta, Frau Heinz mi-a spus aproape șoptit că purtase mereu mănuși și că nu s-a spălat niciodată pe față cu apă. Când a venit sora, i-a cerut lapte. Sora a dat o fugă până la bucătărie și Frau Heinz fost spălată pe față cu lapte. Înainte să fie dusă la operație, Frau Heinz mi-a spus că arăt cu totul altfel fără șal, cumva mai copilăroasă, dar până să apuc să mă bucur m-a întrebat dacă am nepoți și a început să-mi povestească despre nepotul ei, Egon, care *este foarte bine mobilat "acolo sus"*. În timp ce-mi așteptam biletul de externare, așezată pe scaunul de lângă patul ei, o priveam și mă gândeam cu inima strânsă că are în față luni chinuitoare în care, dacă momentele conștiente vor fi suficient de dese, își va cunoaște propriul trup într-un fel cu totul nou.

Când au venit să o ia cu patul i-am strâns mâna rece și i-am urat de sănătate. Frau Heinz m-a privit o clipă cu ochii ei apoși, mi-a întors strânsoarea cu o energie nebănuită și mi-a spus: *N-ai nicio grijă, fătucă, Alles wird gut.*

SE RESPINGE

RADU JØRGENSEN

Radu Jørgensen (Radu Georgescu) s-a născut la 12 septembrie 1962 la Iași. Este absolvent al Colegiului Național Mihai Viteazul din București și al Facultăților de Inginerie Geologică și Geofizică la Universitatea din București, Ziaristică la Universitatea din Göteborg și Pedagogie Generală și Matematică la Universitatea din Växjö. În perioada 1990-2003 a trăit în Suedia, iar din august 2003 în Statele Unite ale Americii. În 2004 a obținut titlul de Master of Science în Matematică la Universitatea din Birmingham, Alabama, S.U.A.

A debutat ca romancier cu volumul *Clovnul din lemn de gutui*, Editura Nemira 1998, în urma câștigării Premiului Nemira. A publicat în revista 22, săptămânalele *Expres*, *Phoenix*, *Tinerama* și *Observator cultural*, ca și în cotidienele suedeze *Göteborgs Posten*, *IDag*, *VLT*, *Sala Allehanda* și *Metro*. Din 2007 până în 2009 a susținut rubrica permanentă *America fără prejudecăți* în *Observator cultural*, unde continuă să publice și astăzi.

Radu Jørgensen a semnat de asemenea regia și scenografia spectacolului *Privește înapoi cu mânie*, la Studio Westmannia din Västerås și a tradus din limba suedeză: *Roseanna* de Sjövall-Wahlöö, Univers 1997, *Moartea unui pornograf*, de Jacques Werup, Scandic 1998, *Cele mai bune intenții*, de Ingmar Bergman, Univers 2000. În prezent este conferențiar universitar în domeniul matematicii la un colegiu din Maryland, S.U.A., coordonator și moderator al unui turneu anual de matematică la nivel universitar, corespondent la diferite publicații europene și americane.

Website personal: www.wix.com/rausa2004/radu-jorgensen

Se respinge este un roman al exilului. Un roman... suedez, gândit și pus pe hârtie în românește. Un roman de o acută actualitate, având în vedere migrația românească recentă, în special în interiorul Europei. De ce suntem astăzi primiți, găzduiți, menționați, apreciați și (răs)plătiți sau, după caz, desconsiderați, persiflați, insultați și alungați așa cum suntem prin Europa?

35

Băiatul meu s-a născut într-o zi luminoasă. A nins. Oamenii erau fericiți în orașul T. Eu însumi eram fericit. Fiindcă... mă întorceam de la teatru. Unde hotărâsem că da, va fi o piesă. La care, se-ntelege, voi munci șase luni, poate și mai mult. Erau doritori, erau amatori, ideea mergea, planul ținea, scenografia interesa, puteam începe când voiam. Fiindcă... băiatul meu se pregătea să se nască. Îi văzusem corpul, vertebrele în poze, se mișca, acolo, în maică-sa, chinuind-o. Voia să iasă la aer. [...]

Plecasem de la spital la teatru pe la zece. Era o dimineață într-adevăr luminoasă, coborisem din autobuz la pod, dornic de puțină mișcare după o noapte de veghe, și o luasem pe jos spre centru. Începuse să ningă. Ninsese în drum spre teatru, ninsese în timp ce eram la teatru, intrasem pe la intrarea actorilor - de când nu mai folosisem eu o intrare a actorilor?! -, ca regizor acum, ninsese când ieșisem din teatru, cu spectacolul și orele de repetiție "în principiu, dar doar în principiu" planificate.

Ningea când pașii mei s-au întors din drumul grăbit înspre stație, schimbându-mi brusc direcția. Asta era, firește, simțisem, dar nu știusem, în altă parte trebuia să ajung, ceva trebuia să înfăptuiesc, înainte ca băiatul meu să se nască.

Catedrala e gotică, foarte înaltă, cu un turn și sute de vitralii colorate. Scriștie greu poarta masivă de lemn roșiatic. E întuneric în catedrală. Lumînările sfîrșie pe globul de fier negru, ecuator de rugi. Pe o bancă, în față, o femeie bătrînă vorbește cu un copil, îi explică în șoaptă ceva. Ce rezonanță! Umbrele noastre, gigantice, proiectate pe albul de marmură al pereților. A mea, a femeii cu copilul, a celor doi, o pereche umăr lîngă umăr, care intră. Pornesc înainte pe lîngă perete și cînd ajung în față, lîngă altar, știu ce vreau să-I spun, știu ce vreau să-L rog: să nu-mi pedepsească puil pentru greșelile mele, pentru ezitările mele, pentru gîndurile mele și mai ales pentru trădările mele. Mă rog apoi pentru sănătatea lui L, femeia care, din acea clipă, știu, moare în mine. Mă rog să-i dea Dumnezeu putere. Ea e trecutul meu. Copilul care se naște e viitorul. Prezentul meu... Prezentul meu e cel al unui om care și-a pierdut rădăcinile și care luptă să și le regăsească. Vorbesc o vreme cu El. Mă simt ușurat. Povestesc despre T și zbaterea ei de-o noapte între viață și moarte. Povestesc despre mine pe un pat de spital și simt că sînt ascultat. Nu îngenunchez din prea multă sfială. Umbrele mele, două, față în față pe cei doi pereți ai lăcașului sfînt, de-o parte și de alta a altarului, două umbre gigantice, tremurînde, mai palide cu fiecare lumînare care se stinge. Apoi una dispare treptat. Mă mișc imperceptibil, încercînd prin mișcare să-i fac contururile vizibile pentru ultima dată.

Dar ea nu mai e. Cealaltă, însă, scade în proporții și prinde contur. În sfînga mea un grup de copii aprind lumînări. Umbra mea e acum cît mine. Plec pe culoarul dintre bănci și ea mă însoțește spre poarta de lemn cu zăvor de Ev Mediu, alunecînd lipită de perete. Acolo, în prag, ne întîlnim. Și ieșim amîndoi în ninsoarea de vals de afară.

Cînd ajung la pod, clopote bat peste T.

36

O voce străină mă sunase seara acasă și, stîlcindu-mi puțin numele, mă chemase să vin la spital.

O seară uscată de mijloc de februarie și un om care se îmbracă din mers, împotrivindu-se vîntului, în drum spre o stație de autobuz, în cartier. Într-o sacoșă verde are o omidă cu zece picioare, o omidă portocalie de pluș pe care o cheamă Angie, și o icoană mică, cît să încapă într-o palmă. Pînă să vină autobuzul, s-a aranjat. Puloverul e pus pe dos, o să-i spună asta distrîndu-se, dar fără răutate, o asistentă prea tînără ca să fie asistentă, la spital. Fesul e cu emblema într-o parte, iar una din mînuși cade pe scara autobuzului și e găsită acolo de primul călător care urcă la stația următoare, a pierdut cineva o mînușă?

Pînă la Lasarett nu faci mai mult de douăzeci de minute din orice colț al orașului, dacă ai noroc și autobuzul de schimb vine la timp. Și vine, căci la paralela 61 nord ele sînt calculate să vină. Șoferul însă fumează în stație, ia aer, putem să ne suim, firește, poftiți. În centru, cutia de poștă galbenă unde cu doar o seară înainte pusese o vedere pe adresa Lasarettului, secția 34, de unde abia plecase de cinci-zece minute, o ilustrată cu un puști și un deget uriaș care îi fusese întins de cineva, să se țină de el. Reclama roșie de la Åhlens, cea albă de la Hennes & Mauritz. Oameni care cumpără dintr-un chioșc ziarul de seară. Oameni triști și obosiți care la ora de retragere a ultimului autobuz cumpără știri calde din noaptea trecută, *deadline* 03.30. O femeie scapă dintr-o sacoșă prea plină un pachet de lapte, care se varsă pe jumătate pe caldarîmul uscat-înghețat.

Șoferul a terminat de fumat. Din sacoșă cea verde, călătorul scoate un abonament și i-l arată șoferului, e bun, luați loc, *năsta*...

T îmi zîmbește și întinde o mîna spre mine, într-o poziție nefirească, vrînd, dar neputînd să-și ridice capul de pe pernă. Cealaltă mînă e legată la un aparat din care la fiecare trei secunde intră în vena ei o picătură de soluție incoloră care îi ia durerile, dar îi crește pulsul. Durerile nu se pot măsura, pentru ele nu s-a găsit încă o unitate de măsură, pulsul e însă cînd 145, cînd 155, uneori scade cîteva unități și atunci încep durerile. Iar sora crește din nou doza, abia scăzută din cauza pulsului, cu trei minute mai devreme. [...]

— Respiră calm și să îmi spui cît de dese sînt contracțiile. Cuvinte spuse parcă departe, care mă trezesc totuși, iar pe T o fac să geamă, așa cum a gemut și în cele două ore în care am

ațipit. Drăguțe fetele, mi-au pus un pat lîngă al ei. Fulguie cîteva clipe în lumina galbenă a lămpilor din curtea interioară, care în curînd se sting în lungi și paralele șiruri. E dimineată.

— Da, spune sora, astăzi o să ne faci un puști sau o puștoaică de toată frumusețea. Ești o mamă foarte pricepută!

T rîde-plînge și mă strînge de mînă. Nu-i așa că o să-l fac, cum să nu-l faci, el are deja un nume. [...]

Aud: pregătiți-vă să mergeți din nou la ultrasunete, doctorii de dimineată au venit, o să vină și Kiviranta să desfacă nodul acela, femeia trebuie să nască. Să mă duc la teatru, să n-am grijă, Kiviranta vine în zece minute, o să vină și anestezistul, puteți să ieșiți și prin capătul ăsta al culoarului, pe la urgență.

Cînd mă întorc, e aproape seară, scurte zile de iarnă scandinavă, în sala de așteptare cineva suferă în fața unui monitor: hochei, Finlanda-URSS, deși URSS nu se mai cheamă URSS, îi toacă rușii, angajament la linia roșie. Jocuri și jucării de copil răspîndite în acea cameră de așteptare. Un pat gol în salon, T la al treilea control cu ultrasunete. E mic, cîntărește cam atît, dar e voinic, energic, o să pierdeți în curînd apa, vă ducem mai bine acolo în cabinet, ne strigă sotul și venim într-o clipă, aici sîntem toate.

E seară și nu văd niciun doctor. Pe femeia mea trebuie s-o asiste un doctor! Iar din parcarea personalului văd pe geam cum pleacă mașină după mașină.

Helena nu e nici foarte tînără, nici foarte frumoasă, dar e îngrozitor de atrăgătoare. Ce șanse are, doamnă doctor, fiul meu să trăiască? Va fi mititel, mi-ați spus, dar ce șanse are să supraviețuiască? Helena e precisă, scurtă, exactă, fără să fie tăioasă, nouăzeci la sută, spune ea, ne dăm seama după ce vedem cum e plămînul, dacă e bine dezvoltat, totul e în regulă, soția dumneavoastră e puternică, mergeți la ea. Nouăzeci la sută nu-i o glumă, îi spun lui T, e mult, firește că e mult, firește că o să fie bine. N-are pîntecul mare, cu două luni în urmă, cînd au oprit-o după control pe acel pat de spital, abia se vedea că e gravidă, abia se decisese să-și cumpere rochii cu croială specială. E întînsă acolo pe masa-pat și așteaptă. Se aud lifhuri care urcă și care coboară. În parcare mai sînt treizeci-patruzeci de mașini, ce tîmpenie, să cred că doctorii pleacă cu toții acasă. Doctorii nu sînt funcționari, ei nu pot închide dosarele și pleca, ei nu iau decizii, Dumnezeu ia decizii în numele lor, ei, uite, dau viață.

Crede că da, spune ea, cheamă-le, acum! Și le chem, strig puțin și ultima înghițitură de salată de sfeclă le rămîne fetelor în gît, ultimul telefon acasă îi rămîne anestezistului nedat, ultimele pregătiri pentru congresul de mîine îi rămîn profesorului neterminate, în spital rămîn luminile aprinse în unsprezece camere goale, pe care unsprezece oameni le părăsesc ca să asiste la nașterea fiului meu.

...E patru la unu, nimic nu se mai poate întîmpla, imnul olimpiadei, sărbătoarea albă a sportului sau sărbătoarea sportului alb, ceva de genul ăsta, se schimbă liniile, Helena trece cu un prosop în brațe dintr-o parte în alta a culoarului, ce-o fi în prosop, e cinci la unu, rușii nu se joacă, penalitatea finlandezilor a expirat, pe tabelă stă totuși patru-unu în continuare, un copil zăngăne o mașină cu remorcă, Helena îmi face semn, nu mai sta acolo, vino aici, intru. Nu se aud scîncete de copil, mă uit speriat, dar T radiază, după luni de zile o văd din nou decongestionată, relaxată, e fericită, pălăvrăgește cu sora, nimeni n-are de gînd să-mi spună nimic, firește că totul e bine, nu știe dacă e fată sau băiat, știe doar că a țipat cînd a ieșit la lumină, a încercat mai întîi lumea

de afară cu un picior, de care Helena l-a tras, el s-a retras prudent, apoi și-a făcut curaj, și-a luat avînt și a ieșit. Helena l-a luat într-un prosop.

— Ai un băiat, de ce plîngi?!?

Sora adună placenta, o masă sîngerie, un vas de metal, T se întoarce într-un cot, ar vrea să mă vadă, plîng acolo în colț.

— Ai un băiat, n-auzi?!...

Mă scutur de plîns.

— E mic băiatul tău, îmi spune doctorul, dar e foarte sănătos. [...]

Băiatul meu e în siguranță acum. Îmi simt corpul greu, iar prin ușa cabinetului, unde T e încă întînsă pe masa aceea, mă scurtcircuitează imaginile ultimelor ore, o revăd în picioare, cu anestezistul încercînd să o liniștească o clipă și să îi înfigă în spate acul acela, aud zgomotul instrumentarului și văd ușa balansîndu-se a neliniște. Dar intru și T e senină. Cum e, e frumos? E mic și ține ochii închiși și are mîinile lungi și fine, l-au culcat într-un incubator care se cheamă *kuvös*, hiperspecializat și hiperdotat, să n-ai grijă! E în pază bună. Te iubesc.

37

" — Dumneavoastră v-ați îndreptat către teologie...

— Mă zbat... nu să gîndesc filozofic, ci teologal-creștin!

— Și el ce face atunci, Emil Cioran?

— El, deo-cam-da-tă, nu știu ce face, nu știu dacă a terminat cu poziția de sceptic de serviciu al unei lumi în declin și nici dacă s-a depărtat de exercițiile pesimiste de tip schopenhaurian. S-ar putea acu' să mai continue cearta cu Divinitatea.

— Să mai continue cearta cu...

— El, deo-cam-da-tă, nu știu ce face, nu știu dacă..."

Țăcăn. Înainte-înapoi. Strîngînd un material de pe "n" pe două casete.

" — Dar nu vi se pare un apologet mistic mai plicticos decît un sceptic care este în căutare?

— Păi, scepticul nu află nimic! Iar misticul, vorba lui Pascal... Dacă crezi în Dumnezeu, cîștigi o lume, dacă nu crezi... nu pierzi nimic, pariul lui Pascal... Emil spune: îl caut pe Dumnezeu și nu-l aflui. Unde greșește teoretic Emil, greșește acolo cînd caută pe Dumnezeu! Dumnezeu, care e adevăr unic, principiu unic al tuturor lucrurilor, nu se poate căuta."

Continui să țăcăn. De la ultimul telefon dat la spital, precedat de penultimul cu douăzeci de minute și de antepenultimul cu o jumătate de oră, n-au trecut decît (alte) cinci minute. Ce să facă, face bine, l-au pus la soare, la niște raze, nu vrea să-și țină firele în nas, o asistentă mi-a spus că are mult temperament, cînd vii, într-o oră.

Prin fanta ușii cade poșta. Un vraf de reclame, revista trimestrială a unui club de carte, un cec, trei plăți, un plic mare și alb de la avocat. Caseta merge în continuare.

" — Eu am scris despre el un articol, care a apărut în *Vremea*, însă nu i-a plăcut, fîi..., în care spuneam că, în definitiv, un așa tip inteligent este imposibil să creadă în ceva, înțelege? Este imposibil la gradul de inteligență, de luciditate..., să te identifice cu ceva..."

Deschid plicul cel alb ca zăpada. Și Nae Ionescu, Cioran, regele Carol, legionarii n-are să roiască în jurul meu...

(Fragment din romanul *Se respinge*, Editura Cartea Românească)

CEASORNICUL VIENEZ

INTERVIU CU IRINA WOLF

Este un fapt cunoscut că oferta în materie de teatru a Vienei este nu numai atrăgătoare, ci și extrem de vastă. Instituțiile de teatru se află într-o permanentă căutare de strategii prin care să-și atragă și să-și fidelizeze publicul. Afișele sunt omniprezente, iar informațiile ajung la spectatori cu multe luni înainte de reprezentații. Despre "mecanismul" teatral vienez am stat de vorbă cu criticul Irina Wolf, bună cunosătoare a fenomenului teatral. Irina Wolf este unul dintre cei trei editori (alături de Alina Mazilu și Medana Weident) ai volumului *Das rumänische Theater nach 1989. Seine Beziehungen zum deutschsprachigen Raum / Teatrul românesc după 1989. Relațiile sale cu spațiul vorbitor de limbă germană*, volum de referință apărut anul acesta la Editura Frank & Timme din Berlin.

Daniela Magiaru: Care este, în câteva cuvinte, imaginea de ansamblu a stagiunii teatrale vieneze 2011/2012?

Irina Wolf: La Viena stagiunea debutează în jurul datei de 9 – 10 septembrie, cu programul premierelor anunțat la conferințele de presă încă din luna mai. Trebuie însă să facem o precizare. În luna septembrie începe stagiunea la cele trei teatre mari: Burgtheater (care cuprinde pe lângă sala principală și Akademietheater, Kasino am Schwarzenbergplatz și Vestibül), Volkstheater, Theater in der Josefstadt. Celelalte teatre mici și mijlocii își anunță stagiunea în cursul lunii septembrie, iar reprezentațiile încep în octombrie. Pentru acest sezon teatral Burgtheater are anunțate douăzeci de premiere, iar Volkstheater, respectiv Theater in der Josefstadt, câte opt premiere; teatrele mijlocii au în jur de cinci – șase. Se joacă în fiecare seară, iar la teatrele mari se joacă uneori chiar și de două ori pe zi.

— Care sunt propunerile repertoriale ale acestui sezon teatral?

— La teatrele mari repertoriul este orientat mai mult spre clasici. La toate cele trei teatre se joacă piese de Shakespeare, Johann Nestroy sau Arthur Schnitzler. Burgtheater are un repertoriu foarte variat, cu spectacole care încep, de fapt, să se repete în program abia o dată la două – trei luni. Teatrele mici au câte o premieră o dată pe lună sau o dată la două luni, dar aceasta se joacă numai două – trei luni. Se mai reiau, eventual, în stagiunea următoare dacă au mare succes la public. Aceasta este o consecință a lipsei de capacitate pentru păstrarea decorurilor și din lipsă de actori. De pildă, Burgtheater are între 80-100 de actori. Conform Raportului anual pe care conducerea este obligată să-l publice, au avut în jur de 400 000 de spectatori, 700 de reprezentații pe stagiune, cu gradul de ocupare a locurilor de aproape 90 la sută. Din 2009 – 2010, sub direcțiunea lui Matthias Hartmann, a crescut numărul de spectatori, iar instituția a primit mai multe fonduri de la statul austriac, adică o sumă ce se ridică la 50 milioane de euro.

— Ce le dă direcția acestor teatre?

— Fiecare teatru își alege un motto pe stagiune. La aproape toate teatrele, el are legătură cu evenimentele politice și sociale recente, ca de exemplu neliiniștile din Londra, actul de violență din Norvegia, *tsunami*, amenințările terorismului în general, foametea din Africa sau emigrația. Pornind

de la acestea, Burgtheater și-a ales ca motto: "Forță și fugă", având ca motivație faptul că suntem neputincioși în fața forței naturii. De ce avem nevoie de atâta forță? Pe de altă parte sunt atâția oameni care încercă să "fugă", să se refugieze. Pornind de la acest mottouri, premierele propuse sunt bazate pe texte de Camus, Schnitzler, Brecht, Shakespeare, Williams, Ibsen, Simon Stephens, Jelinek. În plus, este anul Kleist. Matthias Hartmann a montat deja *Ulciorul sfărmat*, iar 2012 e anul Schubert, ocazie cu care va fi pusă în scenă *Călătorie de iarnă*, o prelucrare a lui Elfriede Jelinek după ciclul omonim de lieduri al lui Schubert. În afară de "clasici", de două stagiuni există o serie dedicată teatrului experimental. De exemplu "Life & Times" / Nature Theatre of Oklahoma, ajuns acum la Episod 3. Este vorba despre o "montare" a unei convorbiri telefonice de aproximativ opt ore, împărțite în câte două-trei ore pe stagiune, un spectacol vorbit / cântat. Piese de Elfriede Jelinek constituie o premieră, pentru că autoarea a interzis inițial textele sale în Austria, spectatorii austrieci vizionând doar montări invitate din alte țări.

— Care sunt regizorii care sunt preferați la Burgtheater?

— Pe lângă cei cu care lucrează constant, René Pollesch, Stefan Bachmann, David Bösch, Roland Schimmelpfennig, Alvis Hermanis, debutează în regie și actorul Martin Wuttke. De la începutul directoratului lui Matthias Hartmann este artist în rezidență Jan Lauwers, cu Needcompany, care, din stagiunea trecută, a început să lucreze în regim de coproducție cu actorii de la Burgtheater. În stagiunea aceasta va monta *Caligula* de Albert Camus.

— Sub ce motto își desfășoară Volkstheater stagiunea?

— La Volkstheater mottoul este: "Să ai curajul de a fi curajos". Ei se orientează de câțiva ani către tema emigrației. Este unul din puținele teatre din Viena interesat să monteze autori din estul Europei. În această stagiune au invitat mulți regizori noi, tineri: Nurkan Erpulat din Turcia, Schirin Khodadadian, Jacqueline Kormmüller, Vicki Schubert, Alexander Nerlich. Autorii montați sunt Nestroy, Brecht, Gorki, Simon Stephens – un autor britanic foarte la modă – și Felix Mitterer. Volkstheater își continuă de patru ani seria "Cei mai buni din Est", începută în 2007 cu România. Anul acesta în centrul atenției sunt Bosnia și Cehia.

— Ce presupune această serie?

— Sunt două seri în care este invitată o trupă cu un spectacol din țara respectivă și sunt invitați și autori contemporani cu o piesă tradusă în germană, iar actorii de la Volkstheater fac o lectură a textelor. Mai pot exista evenimente aferente, lecturi, muzică.

— Cum arată anul teatral la Theater in der Josefstadt?

— Acesta este un teatru puțin mai "prăfuit". Și aici se montează autori austrieci. În repertoriu regăsim piese de Nestroy, Schnitzler, Peter Turrini, Ibsen, Strindberg, Cehov. Theater in der Josefstadt va celebra, la rândul său, anul Schubert, chiar cu o serie de cinci spectacole, printre care unul în regia unui proaspăt absolvent de la Max Reinhardt Seminar Viena, Julian van Daal. Revenind la teatrele mijlocii, aș aminti Schauspielhaus

Wien, singurul teatru axat exclusiv pe dramaturgie contemporană de expresie germană. Au opt premiere (dintre care trei în primele săptămâni). Mottoul lor este legat de semnificația actuală a muncii, performanță și remunerație – aspecte sociale. Autorii cu care lucrează ei sunt în general scriitori austrieci care primesc anumite teme pe care să își compună textul. Unul dintre autorii "casei" este Ewald Palmethofer, care a fost "descoperit" într-un concurs de scriere dramatică inițiat de Burgtheater, pe care l-a câștigat acum patru ani. De atunci lucrează cu Schauspielhaus.

Un alt teatru, axat de data aceasta pe improvizare, Das Tag, are ca motto "A fi erou". Au prevăzute patru premiere, printre care o prelucrare după *Hamlet*. Și această instituție lucrează cu autori tineri. Patru dintre piesele rezultate vor fi prezentate publicului, acesta hotărând textul câștigător care va fi montat stagiunea următoare.

— Cât de frecvente sunt concursurile de dramaturgie?

— Aproape fiecare teatru are un concurs de dramaturgie. Din 2003 Burgtheater are "Zilele de scriere dramatică", ce au loc la începutul lunii octombrie. Anul acesta un juriu a ales dintr-un total de cincizeci și una de piese (semnate de scriitori cu vârste de până la 35 de ani) cinci piese pe care autorii au avut posibilitatea să le dezvolte timp de două săptămâni împreună cu actorii, regizorii și dramaturgii de la Burgtheater. Rezultatele au fost prezentate publicului într-un "festival" care a avut loc în sala Kasino. Conform tradiției, una dintre piese va fi montată în stagiunea următoare la Burgtheater (Kasino). Burgtheater are și un program conceput special pentru publicul tânăr. Tineri între 16 și 26 de ani sunt invitați să lucreze ca actori sau regizori la Burgtheater. În acest program au loc una sau două premiere pe stagiune. La Volkstheater li se dă o temă mai multor scriitori, iar în Salonul Negru au loc lecturi. Alte concursuri sunt organizate la Schauspielhaus și la Theater in der Drachengasse și la Das Tag.

— Ce programe complementare propun teatrele vieneze?

— Lansări de cărți, de exemplu. Mulți actori își scriu autobiografia. De pildă Gerd Voss, sau Joachim Meyerhoff, care și-a

prezentat viața în șase monologuri pe scenă, iar acum le-a publicat în volum. La Burgtheater au loc și concerte, chiar spectacolul de deschidere a fost un concert amplu ce a cuprins de la melodii ce aveau ca versuri sonetele lui Shakespeare până la cover-uri după AC/DC. O propunere ieșită din comun este "Volkstheater în sectoare", un program complet separat de cel oficial, în care actorii merg cu o caravană teatrală prin sectoarele Vienei, cu cinci premiere pe stagiune. Acestea sunt spectacole mai accesibile, mai facile.

— Care ar fi, în opinia ta, spectacolele-eveniment din această stagiune?

— Un spectacol-eveniment a fost cel dedicat marelui actor Gerd Voss, care împlinește 70 ani; el a jucat Mefisto în *Faust* și a fost, desigur, omagiat. Montări foarte așteptate sunt *Caligula* în regia lui Jan Lauwers sau debutul în regie al lui Martin Wuttke cu *Der Würgeengel* (*Îngerul exterminator*) după Luis Buñuel, Schnitzler în montarea lui Alvis Hermanis cu *Das weite Land* sau dramatizarea lui Matthias Hartmann după *Război și pace* (acest spectacol rulează însă ca repetiție cu public deja de o stagiune și jumătate) sau *Troia*, tot în regia lui Hartmann. Acestea sunt câteva din *highlight*-urile pe care fanii Burgtheater le așteaptă cu nerăbdare.

— Există o foarte mare concurență între teatre...

— Da, să ne gândim numai la faptul că sala principală de la Burgtheater are 1200 de locuri, Akademietheater – 500, Kasino – 200 de locuri, sala de la Volkstheater 800 de locuri, iar cele două săli de la Theater in der Josefstadt au 610, respectiv 499 de locuri. Toate acestea sunt ocupate în proporție de peste 70 la sută de-a lungul stagiunii. Publicul este diferit și există foarte mulți abonați. În plus oferta este foarte variată: existe multe teatre mici (cu câte optzeci – o sută de locuri), trei teatre de musical, filarmonici (cu câte trei – patru săli), două opere – cea de stat are 1700 de locuri. Există la Viena o vorbă care spune că locuitorii au nevoie de cultură și de teatru precum de aerul pe care îl respiră.

Interviu realizat de
DANIELA MAGIARU

O RETROSPECTIVĂ EXCEPTIONALĂ ARTĂ MAGHIARĂ CONTEMPORANĂ LA TIMIȘOARA

ADRIAN IONITĂ

Până în debutul acestei luni, două dintre cele mai largi săli ale Muzeului de Artă din Timișoara au găzduit o monumentală colecție de artă contemporană maghiară — Colecția Körmendi-Csák. Cei care în seara de vineri, 9 septembrie a.c., au trecut printre porțile masive ale Palatului Baroc au fost întâmpinați de o pictură/scenă de grup făcută de pictorul Gyémánt László, un artist foarte apreciat în Ungaria, în care sunt reprezentați o parte dintre eroii retrospectivei: Sváby Lajos, Kokas Ignác, Schéner Mihály, Anna Körmendi, Ferenc Csák, Gyarmathy Tihamér, Csák Máté, Frey Krisztián și mulți alții. Este o lucrare care reprezintă confreria artistică contemporană a colecției maghiare, într-un *setting* evocativ portretului de grup din perioada barocă.

Expoziția, lansată în prezența unui public numeros și a unui grup de artiști contemporani din Ungaria, a fost vernisată de personalități ale vieții culturale din România și Ungaria. Din partea României au făcut o introducere, Marcel Tolcea, directorul Muzeului de Artă din Timișoara, Brândușa Armanca, directoarea Institutului Cultural Roman și consilier ministerial al Ambasadei Romane din Budapesta, precum și Președintele Consiliului Județean Timiș, Constantin Ostaficiuc. Din partea oaspeților din Ungaria, au vorbit criticul de artă dr. Wehner Tibor și distinsul colecționar, dr. Csák Máté. Traducerea prezentărilor în ambele limbi a fost făcută de Anna Scarlat.

Colecția Körmendi-Csák, este o colecție particulară monumentală, și atunci când spun acest lucru nu exagerez deloc. La Muzeul de Artă din Timișoara sunt reprezentați 87 de artiști maghiari, cu 267 lucrări. Mulți dintre ei sunt considerați artiști naționali și au fost laureați cu Premiul Kossuth, cea mai înaltă distincție de stat acordată artiștilor din Ungaria. Colecția fondată cu peste 30 de ani în urmă de avocata dr. Anna Körmendi și arh. dr. Máté Csák, cuprinde lucrări de pictură, grafică, sculptură, basorelief, ceramică și mozaic. Printre artiștii reprezentați se remarcă personalități care au marcat arta maghiară a secolului XX- XXI, cum sunt Tihamér Gyarmathy, Mihály Schéner, Krisztián Frey, Ignác Kokas precum și artiști care continua să contureze curente dominante din arta plastică contemporană, Lajos Sváby, Kerényi Jenő, László Fehér, Zsuzsa Katona, Schrammel Imre, Gábor Dienes, Magda Gábor, István Birkás, Gábor Dienes, Zoltán Szabó Angyalföldi și mulți alții.

Curatoriată de criticul de artă Wehner Tibor, colecția s-a bucurat de o activitate curatorială concretizată în expoziții de prestigiu atât în Ungaria, cât și în străinătate. Colecția Körmendi-Csák nu este la prima ei prezentă în România. În anul 1999 ea a făcut obiectul unor expoziții temporare la Muzeul Secuiesc din Miercurea Ciuc, la Muzeul Național Secuiesc din orașul Sfântu Gheorghe iar în anul 2008, sub egida "Anului European al Dialogului Intercultural," 13 artiști ai colecției au fost expuși la Muzeul Național Cotroceni din București. În Ungaria, colecția este reprezentată încă din 1992 de Galeria Körmendi-Csák, care are mai multe sedii, printre care amintesc pe cea din Sopron, de la Palatul Anne Artner și cea din Budapesta, de pe Falk Miksa utca - faimoasa stradă a anticarilor budapeșteni.

În perioada în care a găzduit expoziția, Muzeul de Artă din Timișoara a organizat întâlniri și mese rotunde, prilej cu care artiștii români, colecționarii, studenții și iubitorii de artă din oraș au avut ocazia să se întâlnească direct cu artiștii maghiari invitați special în acest scop. Printre ei, am remarcat cea mai

emoționantă pledoarie pentru artă pe care am auzit-o vreodată în Sala Barocă a muzeului din Timișoara. Luând cuvântul din partea tatălui ei, pictorul Tihamér Gyarmathy (1915-2005), Agnes Gyarmathy, a revelat detalii despre viața tumultuoasă și tribulațiile acestui om și artist extraordinar. Un ochi neprevenit de modestia și deosebită ei decență nu ar fi putut să ghicească că se află în fața unui artist tot atât de deosebit ca tatăl ei, dacă ar fi să amintim printre altele că este câștigătoarea premiului Oscar pentru scenografia filmului **Mefisto**, la care a lucrat împreună cu István Szabó, unul dintre cei mai importanți regizori din cinematografia mondială. Contactul direct cu un artist este foarte important. Este un "behind the scene" care te poate lua prin surprindere, cum a fost întâlnirea la Timișoara cu pictorii budapeșteni Lajos Sváby, Veress-Sándor László, ceramistul Schrammel Imre, artistul în sticlă Buczko György și sculptorii Drienyovsky János și István Birkás. Discuțiile au creat un schimb de experiență fertil înlesnit de traducerile spontane făcute de János Szekernyész, președintele UAP din Timișoara și de Andrei Herczeg, colecționar și om de afaceri.

Alături de mese rotunde, Muzeul de Artă din Timișoara, a organizat tururi prin atelierele artiștilor timișoreni, la Facultatea de Artă din Timișoara, la Uniunea Artiștilor Plastici sau Casa Herczeg, care găzduiește una dintre cele mai importante colecții de artă contemporană românească din orașul de pe Bega, prilej cu care oaspeții din Ungaria au avut ocazia să stabilească contacte și să cunoască îndeaproape arta timișoreană. Acest contact direct mi-a permis și mie să aflu detalii despre trecutul și istoria acestei colecții excepționale și eroii ei, doamna dr. Anna Körmendi și domnul dr. Csák Máté.[...]

În fața unui fenomen artistic atât de complex cum este această colecție, o analiză a perspectivei și condițiilor culturale și istorice în care a apărut, devine aproape obligatorie. Istoria artei și colecționismului maghiar este intrinsec legată de perioada dramatică de dezintegrare prin care a trecut Ungaria în primul și al doilea război mondial. Începând cu anii '20, până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, colecționarii se întâlneau regulat cu inteligența artistică maghiară a vremii. Unul dintre locurile preferate de întâlnire a fost Gresham Café din Budapesta, unde s-a creat un model și o viziune despre colecționism, diferită de cea a aristocrației nobiliare, care a pus bazele marilor muzee din Austro-Ungaria. Aceste colecții, cum a fost cea a contelui Ferenc Széchenyi (1754- 1820), fondată în 1802, stă la baza Bibliotecii Naționale Ungare și a Muzeului Național din Budapesta, în timp ce colecția prințului Nikolaus Esterházy (1765-1833) a fondat în 1871 Galeria Națională de Pictură. Alți colecționari cunoscuți ai perioadei au fost contele Gyula Andrássy, baronul Ferenc Hatvany sau baronul Mor Lipot Herzog.

Spre deosebire de aceste colecții mamut, axate pe arta clasică europeană a marilor maeștri, modelul creat de tradiția formată la Gresham Cafe s-a concentrat cu precădere pe arta maghiară. Acest lucru s-a continuat și sub comunism, când intelectuali cu influență, doctori sau avocați, au format colecții cu precădere de artă maghiară. Printre ei a fost și Csák Máté. Prezența lui în cercurile artistice și contactul direct cu artistul, i-a permis să cumpere lucrări de artă la prețuri foarte avantajoase. El însuși artist, a știut exact care sunt nevoile artistului, sensibilitățile sale și care sunt mijloacele de a-l promova. Majoritatea lucrărilor din colecție sunt lucrări realizate de maghiari contactați în timpul vieții. Acest lucru s-a întâmplat din ziua în care s-

a înfiripat colecția, și nu cred că greșesc dacă spun că este legată de un sentiment de identitate națională și un acut simț al istoriei în condițiile în care maghiarii au trecut în nici o sută de ani de la condiția glorioasă de imperiu multinațional la aceea a uneia dintre cele mai mici țări din Europa. Colecționismul maghiar trecuse prin aceeași dezintegrare istorică, de la marea depresie din 1929, la "Il Sacco di Budapest", un jaf de dimensiuni epice, prin care colecții de calibrul mondial au dispărut peste noapte între 1938-1949, mare parte dintre ele ajunse în Germania hitleristă sau în Rusia sovietică, până la izolarea survenită sub cortina de fier a comunismului, când proprietatea privată sau schimburile cu străinătatea erau sub control și cenzură.

Revenind la Colecția Körmendi-Csák, cu excepția lui Gyarmathy Tihamér (1915–2005), "piesa de rezistență" a expoziției, care a fost expus cu 130 de lucrări în câteva săli special dedicate, majoritatea artiștilor sunt reprezentați cu una sau cel mult 7 lucrări. Gyarmathy Tihamér este un artist care încă din 1938 a făcut parte din scena artistică europeană, alături de Piet Mondrian, István Beöthy, Jean Arp, Andre Breton și Max Bill. Vizitatorul Muzeului de Artă din Timișoara va fi cu siguranță șocat să descopere că unele dintre lucrările sale, care au prospețimea unui experiment artistic de astăzi, au fost realizate cu 65 de ani în urmă. Printre artiștii din colecție care se remarcă cu un expresionism figurativ de mare intensitate emoțională, este Sváby Lajos (n.1935), un artist cu un registru compozițional surprinzător și o paletă de culori vii, folosite cu tușe de penel nervoase, care creează foarte multă mișcare și dinamism. Atât pe el, cât și pe prietenul său Veress Sándor László (n. 1934) am avut onoarea să îi cunosc personal. Veress este naratorul unor situații paradoxale, un adevărat ilustrator al comediei umane tratate într-o tehnică care are vetustul unor stampe spălate de timp. Frey Krisztián (1929-1997) a fost unul dintre artiștii colecției direct influențat de expresionismul abstract american. Krisztián a fost un artist autodidact, care a folosit în pictură tehnicile de *dripping* ale lui Pollock, pe care apoi le-a combinat cu o scriitură și suprafețe gri. Toate acestea au făcut din pictura sa un *trademark* recunoscut pentru înglobarea unor simboluri matematice și muzicale, care dau un lirism aparte lucrărilor sale.

Un pictor al colecției care a murit recent, Kokas Ignác (1926–2009), prezintă niște disponibilități ce îl pun în linie cu cei mai mari pictori ai expresionismului abstract ai secolului XX. El creează un adevărat iluzionism al tușei pe care o aplică folosind pensule largi, creând spații de o profunzime și sugestibilitate care provoacă, pe fondul unei

suprafeței picturale nonfigurative, interferențe perceptuale subconștiente, de natură figurativă. Un artist foarte important este Schéner Mihály (1923 –2009), pe care l-aș considera un expresionist simbolic care a folosit foarte multe motive geometrice, combinate cu figurații inspirate din arta populară maghiară. Locul proeminent pe care îl ocupă în Colecția Körmendi-Csák este onorat și de includerea lucrării sale "Două figuri" pe coperta catalogului de la Timișoara. Tehnica sa de lucru era foarte tranșantă, de multe ori Schéner lucrând direct din tub, creând combinații coloristice prin amestecul lor pe pânză, cu degetele, rezultatul fiind o masă magmatică și păstoasă, care pare să iasă din tablouri. În același spirit pot să amintesc de pictorii Zoltán Szabó Angyalföldi sau László Fehér a căror evoluție în ultimii ani este spectaculară.

Un artist cunoscut studenților din academiile de artă ca autor al unui compendiu de anatomie artistică și al unei picturi ce a evoluat spre un abstracționism geometric riguros, este maestrul Barcsay Jenő (1900 – 1988). Alături de el se înscriu lucrări făcute de Baska József, Kántor Lajos și Rác András. Dintre sculptori este greu să nu îi remarci pe Birkás István pe Gábor Magda, Drienyovszki János, Sándor Nagy, Zsuzsa Katona, Kontur András, Kerényi Jenő și Ildikó Várnagy. Un ceramist de talie internațională, pedagog și craftsman desăvârșit este Schrammel Imre. Alături de el, artistul în sticlă Buczko György, completează un tablou de expresii artistice care fac din colecția expusă la Timișoara un eveniment de excepție.

După căderea comunismului, interesul pentru artă în Ungaria a atins cote surprinzătoare. Raportată la numărul populației, Ungaria, cu zecile de galerii și săli de expoziție, pare a fi scena cea mai fierbinte a artei est-europene. Cele două case majore de licitații din Budapesta, Kieselbach Gallery și Judit Virag Gallery, au înregistrat, în ultimii ani un volum de vânzări de zeci de milioane de dolari. Acest fenomen a dus și la ridicarea prețurilor realizate de artiștii autohtoni. În România, colecționismul are o tradiție care a supraviețuit grație unor colecționari de talie europeană, cum au fost, printre alții, Krikor Zambaccian, Anastase Simu, Iancu Kalinderu sau Dona Iosif, alături de care notez colecții tinere și foarte ambițioase, cum sunt cele ale lui Aldea Hortensiu, Pavel Șușară, Sorin Costina și alții. Prezența colecției Körmendi-Csák la Timișoara oferă o inspirație și un model atât oamenilor de afaceri sau cultură, artiști, critici sau iubitori de artă, cât și organismelor culturale și administrative care pot lansa programe speciale de afirmare a colecționismului românesc.

N-AM TALENT LA FLUIERAT ȘI NICI LA CÂNTAT ÎN BAIE

INTERVIU CU COMPOZITORUL DAN SIMION

Dan Simion este licențiat în muzică (Facultatea de Muzică, Universitatea de Vest, Timișoara, promoția 2002) și în management (Facultatea de Științe Economice, Universitatea de Vest, Timișoara, promoția 2003). A creat muzica și *sound design*-ul la aproape 30 spectacolele de teatru, dintre care amintim: pentru *Teatrul Național Timișoara* - **Crize, Romeo și Julieta, Albă ca Zăpada și cei 7 pitici, Cum traversează Barbie criza mondială, Offside, Trei surori, 69, Îngerul de foc, Athenée Palace** etc.. Pentru *Teatrul German de Stat din Timișoara*: **Erste Liebe** și **Judecata**. Pentru *Teatrul pentru copii și tineret "Merlin"*, Timișoara – **Alice în țara Minunilor, Hoțul de flori, Rokok și Rikiki, fabuliști..., Povestea din pădure, Cutiuța fermecată** etc. A compus muzica și *sound design*-ul la scurt-metrajul **Multumesc**, cât și la jocurile video **David și Goliath, Blender Express, Super Speedy**.

Robert Șerban: *Când și cum ți-ai dat seama că pentru tine muzica nu e doar fluieratul cu talent al unor melodii?*

Dan Simion: N-am talent la fluierat și nici la cântat în baie, ca majoritatea. Undeva, prin școala generală, spre final. Când s-a pus problema ce liceu să urmez, mi-am dat seama că mi-ar plăcea să fac din muzică mai mult decât un hobby. Și cam așa a început totul...

R.Ș.: *Care a fost primul tău succes ca muzician?*

D.S.: Dacă e să mă refer la mine ca muzician instrumentist, primul succes a fost prima audiere, de la Liceul de Muzică, la care am reușit să cânt partitura fără să greșesc. Apoi au urmat aparițiile în public, în concerte. Îmi amintesc și acum că, întâmplător sau nu, am avut ocazia să cânt pentru doi dintre președinții României, Iliescu și Constantinescu. În calitate de compozitor de muzică de teatru, primul mare succes a fost cel cu spectacolul "Athenée Palace Hotel", în regia lui Alexander Hausvater, un proiect plin de provocări.

R.Ș.: *Ce au managementul și muzica în comun? Ai studiat și una, și alta în același timp...*

D.S.: Din fericire, am reușit să le studiez în același timp pe amândouă, la zi, în timp ce lucram și la un studio al unei trupe celebre din Timișoara. Majoritatea profesorilor de la ISE ale căror cursuri le urmăream mi-au pus aceeași întrebare, nedumeriți că un muzician e interesat de științele exacte. Probabil, în opinia lor eram un visător care nu are nimic în comun cu lumea calculată și concretă a științelor economice. A fost o oportunitate să studiez la zi, în paralel, fără plată, două facultăți, oportunitate de care am decis să profit. Apoi, ca să rămân în lumea economică, îți răspund ce le răspundeam profesorilor – că vreau să învăț să fac un management mai bun al banilor din bursa pe care o primeam de la Facultatea de Muzică... Serios vorbind, mi-ar fi plăcut să învăț mai multe despre managementul artistic, dar nu exista opțiunea aceasta atunci.

R.Ș.: *Cum te pui în starea de creativitate, mai ales când lucrezi sub presiunea contractului?*

D.S.: Pentru mine nu este o stare anume, starea de creativitate. Pe mine mă ajută termenele limită pentru că-mi stimulează creativitatea și mobilizarea, ținând cont că lucrez cu niște termene contractuale, nu aștept să intru într-o anumită stare. Mie îmi vin multe idei în timpul repetițiilor, în discuțiile cu regizorii, citind textul, văzând schițele de

decor. De fapt devin creativ și când merg pe stradă. Când lucrez la un proiect, sunt mai creativ decât în mod normal.

R.Ș.: *Ce muzică asculți? Ce compozitori îți plac?*

D.S.: Asculț muzică foarte diversă, nu doar un gen anume. Asculț muzica pe care o consider de calitate. Dintre compozitori îmi plac mult compozitorii romantici și postromantici, Schubert, Mahler, Bruckner, Wagner, Debussy, dar asculț cu plăcere și lucrările celorlalți compozitori, inclusiv contemporani, Knevel, John Cage. Și, deși nu sunt încă înscrisi în istoria muzicii, asculț și marele trio "clasic" din domeniul muzicii de film, John Williams, Howard Shore, Hans Zimmer. Din muzica comercială pot spune că sunt fan Queen, Jean Michel Jarre, Vangelis.

R.Ș.: *Ai compus coloanele sonore ale mai multor spectacole de teatru. Există un specific al muzicii pentru scenă?*

D.S.: Viziunea regizorului. Acesta este specificul muzicii pentru spectacolele de teatru. Sau așa ar trebui să fie, în viziunea mea. Și cum fiecare regizor vede un text într-un mod profund personal, și ceea ce se întâmplă în domeniul sonor, în spectacolul respectiv, este la fel de personal. Și textul, scenografia, joacă un rol important, cel puțin pentru mine, atunci când compun pentru scenă. Port multe discuții cu regizorul pentru a-i înțelege viziunea, dacă se poate discut cu scenograful, particip la repetiții. Poate toate acestea creează o anumită stare propice creației, care nu mă părăsește imediat ce am plecat din repetiție, ci rămâne, probabil, până la finalizarea proiectului. Ținând cont că teatrul este viu, ca și muzica, de altfel, trebuie să îmbogățesc viziunea regizorală prin ceea ce fac eu, ținând cont de tot ce se întâmplă adiacent muzicii pe scenă, decor, costume, uneori lumini și chiar actori. Eu nu scot muzica de la serton, i-o pun în brațe regizorului și el trebuie să-și bată capul unde și cum o folosește, dacă are ce folosi din ea. Muzica mea este personalizată pentru fiecare spectacol în parte, de cele mai multe ori pe fiecare scenă și pe ceea ce se întâmplă în scenă, situații, personaje, stări. Vorbind economic, înseamnă să aduc valoare adăugată prin tot ceea ce pun eu din mine în spectacol și astfel să-i crească valoarea și prin aportul meu. Cel puțin așa îmi place mie să lucrez și vreau să cred că muzica creată de mine îndeplinește aceste deziderate. În plus, din pasiune, am și experiența tehnică și știu cum să folosesc sunetul pentru a crea anumite stări, efecte sau scene speciale, necesare spectacolului.

R.Ș.: *N-ai încercat să lucrezi și în zona show-biz-ului, acolo unde un hit te poate face bogat și celebru?*

D.S.: Aș fi ipocrit să spun că nu am fost atras de această zonă, de ideea de a avea succes peste noapte. Am avut câteva proiecte imediat după terminarea facultății, însă am încercat să fac ceea ce îmi place și nu ceva exclusiv pentru bani. Am lucrat în Radio 21, un post care a impus hiturile în România mult timp, știu cum funcționează sistemul. În ultima perioadă m-am focusat pe propriul studio de producție audio, unde încerc să realizez proiecte diverse, de la muzica comercială la promovarea unor artiști instrumentiști tineri pe care Timișoara încă îi are, și până la proiecte ce țin de publicitate, deci de business.

Interviu realizat de
ROBERT ȘERBAN

PAS ÎN DOI LA CINEMATECA TINU PARVULESCU

Cinemateca este una din multele inițiative care au transformat, în ultimul an, Biblioteca Centrală Universitară "Eugen Todoran" în probabil cel mai activ spațiu cultural al Timișoarei. În aula Bibliotecii au loc mai multe evenimente culturale pe săptămână, întruniri literare, lansări de carte, seri de operă, mini-festivaluri, expoziții, prelegeri, întruniri civice și conferințe. Acestea se adresează atât studenților Universității de Vest, cât și unui public local mai larg. Acesta din urmă frecventează locul cu tot mai puține ezitări, receptiv la semnalul explicit transmis de noua conducere că rostul Bibliotecii, ca și cel al Universității, nu este numai de a sprijini educația postliceală, ci și de a media dialogul intelectual și artistic local.

După aproape un an de funcționare, cinemateca inițiată de jurnalistul și profesorul Lucian Ionică a explorat mai multe industrii de film europene, centrându-se în ultima vreme pe producția cinematică românească de dinainte de 1989. Acest ultim proiect, fătis recuperatoriu, este coordonat de comentatorul de film Marian Rădulescu, care încearcă astfel să deschidă un dialog pe tema valorii artistice și intelectuale a cinematografului predecembriste. Pentru a îmbogăți acest dialog, Cinemateca a avut excelenta idee și resursele de a invita și regizori-autori la serile sale de film. Astfel în data de 1-2 noiembrie cineații și studenții au avut nu numai posibilitatea să urmărească un film regizat de Dan Pița, ci și să asculte opiniile regizorului și să discute cu el. În cadrul acestui eveniment, am servit și eu, alături de Lucian Ionică și Silviu Văcărescu, în calitate de moderator. Filmul prezentat a fost *Pas în doi*, iar căldura cu care atât filmul, cât și regizorul au fost primiți a depășit așteptările organizatorilor.

Pas în doi (1986) este ultimul dintr-o reușită serie de trei lung-metraje cu miză socială complexă, care l-au poziționat pe Pița în topul regizorilor români ai anilor optzeci. Celelalte două filme sunt *Faleză de nisip* (1983) și *Concurs* (1984). Prin ele, Pița devenea autorul care dădea voce dilemelor tinerei generații, în special disconfortului acesteia cu paternalismul agresiv al societății românești. Filmele sale răspundeau unui curent în cinematografia Europei de Est care reflecta asupra imposibilității de a trăi în adevăr în înțelesul dat acestei expresii de dizidentul polonez Adam Michnik. Eroii lui Pița nu au șansa de a-și urma opțiunile etice și existențiale fără a fi hărțuiți. În încercarea lor de a-și construi un spațiu propriu în care să se descopere, ei devin victimele agresiunii morale și fizice a unui univers conformist și conformizant ce nu poate tolera diferența. Referința la Michnik relevă alinierea filmelor lui Pița la ceea ce în Polonia purta numele de cinematograf al anxietății sau preocupării morale, reprezentat de filmele unor regizori precum Krzysztof Zanussi (*Camuflaj*, 1976), Krzysztof Kieslowski (*Amatorul*, 1979) și Agnieszka Holland (*O femeie singură*, 1981). Acest subgen, intelectualist, dar prolix stilistic, include filme în general pesimiste, vizual întunecate, axate pe politicul personalului, tematizând situații morale complexe și presiunea socială care îndeamnă la compromis. Filmele lui Pița explorează și ele această tematică într-un vocabular cinematic similar, aducând nou, poate și ca expresie a atmosferei sufocante a anilor '80, alunecările în surreal.

Din punct de vedere al poziției lor intelectuale, filmele lui Pița se angajează în creionarea unei conștiințe morale îndreptățite să judece contextul social moral al anilor '80 (un proiect reluat douăzeci de ani mai târziu într-un film precum *4 luni, 3 săptămâni și 2 zile* de Cristian Mungiu). Acest rol este acordat unui personaj interpelat "Puștiule!" și interpretat de Gheorghe Visu sau de Claudiu Bleonț. E o figură longilină, introvertită, cu păr negru și ochi măslinii; un rebel pasiv, alternativ în *look* și interese, obișnuit cu abuzul simbolic chiar și fizic al lumii în care trăiește și imprevizibil în reacții. Hainele și comportamentul său amintesc de generația '68 germană sau cehă (generația regizorului), de *sit-* sau *love-inuri*. E contramodelul personalității autoritare, al omului unidimensional. E ceea ce în cultura '68 germană se numea un *Aussteiger*, unul care nu mai vrea să meargă mai departe, care strigă, ca Puștiul din *Faleză de Nisip*, "Lăsați-mă în pace! Nu-mi trebuie nimic." Deși poate cel mai puțin încărcat intelectual din cele trei filme, *Pas în doi* i-a adus lui Pița o merită vizibilitate internațională, filmul fiind nominalizat pentru Ursul de Aur la Festivalul de Film de la Berlin (câștigându-l însă doar pe cel de argint). Cu mijloacele stilistice originale și în limitele libertății de expresie a acelor vremuri, *Pas în doi* explorează limitele emancipării sexuale a anilor '80. Într-un regim politic care promova eliberarea individului de constricțiile societății mic burgeze, erotismul tânărului muncitor coabitează, în ciuda unor sentimente curate, cu o brutalitate de tip macho, cu o pudibonderie contrarevoluționară și cu concepții retrograde privind condiția femeii.

Populată în mare parte cu tineri de vârsta personajelor de pe ecran, sala a acceptat cu entuziasm propunerea filmului de a revizita anii '80. Din discuțiile care au urmat în seara proiecției și în cadrul workshop-ului de a doua zi a reieșit atât incontestabila virtute evocatoare a filmului, cât și aprecierea acordată de către public regiei acestuia. Întrebat cum își privește propriile filme, Dan Pița a mărturisit că nu le vizionează cu plăcere și că, poate din perfecționism, ochiul îi e atras mai ades de sincopile unui cadru decât de reușitele lui. Întrebat cum crede că îl va ține minte istoria cinematografului, Pița a răspuns, mai în glumă, mai în serios, că un detaliu care îi individualizează filmele este că fiecare include scene de nuntă. Că de înmormântări, a sugerat o voce din public, se ocupă critica.

DRUMUL LA SANTIAGO DE COMPOSTELA – O VARA DE NEUITAT (I)

MAGDALENA MĂRCULESCU

După ce, în iulie, mi-am dat licența la Istoria Artei, m-am considerat un om liber de-a binelea, scăpat și de obligațiile serviciului, și de cele ale studentului tomonic și conștiincios, și m-am grăbit să-mi îndeplinesc visul de a călători unde, când și cât vreau. După excursia la mănăstirile din Bucovina și Moldova, a urmat Roma, apoi Istanbul și Capadocia, fiecare cu frumuseți de nedescris, lăsând în urmă dorința de a citi mai mult și de a cunoaște mai în profunzime cele văzute. Și a urmat apoi poate cea mai importantă călătorie, cea visată de ani de zile, imposibil de înfăptuit poate din cauza lipsei de timp suficient sau poate din cauză că această călătorie o faci atunci când e să fie. Citisem cărțile-jurnal scrise de Paulo Coelho și de Shirley MacLaine, cu accente metafizice, dar și cu multe detalii practice, citisem ghiduri istorico-culturale, alte jurnale dintre care cel mai mult m-a inspirat cartea unui comic german, Hape Kerkeling, scrisă cu mult umor, în spatele căruia însă simțeam profunzimea gândirii unui om normal, talentat, pornit pe drumul întâlnirii cu el însuși.

Am plecat împreună cu Gela Marghidan, fostă colegă de facultate. Am făcut planuri de plecare în toamnă, după întoarcerea mea din celelalte excursii. Ne-am consultat în legătură cu bagajul și am făcut rost sau am cumpărat cele necesare. Teoretic știam exact ce trebuie luat, problema era că bagajul nu avea voie să depășească 10 kg și să se rezume la două bluze subțiri, două mai groase, o jachetă sau pulover, un hanorac subțire, o pelerină, 3 desuuri, 3 șosete, ghetete, teniși, șlapi, o pălărie de soare, sac de dormit, prosop(el), ghiduri, carnet de ținut jurnal și cam atât. Plus *nécessaire*-ul care cântărea cât restul lucrurilor la un loc, cu sprayuri dezinfectante, creme, medicamente de prim ajutor etc. G. hotărâse că rucsacul ei nu trebuie să depășească 6-7 kg, așa că "farmacia ambulantă" am fost doar eu, și la fel și "biblioteca ambulantă", care ducea ghidurile după care calculam traseul și după care aflam și detaliile istorice sau artistice ale locurilor văzute. Am pornit în 20 septembrie, dimineata, spre Madrid, cu escală la München, apoi din Madrid cu trenul până la Pamplona.

Pentru cine nu știe, câteva lămuriri asupra acestui drum poate că nu ar strica. E vorba de un pelerinaj creștin la Santiago de Compostela, considerat al treilea în ordinea importanței, după cel de la Roma și Ierusalim. Spre deosebire de orașele menționate, unde important e locul, în cazul pelerinajului la Santiago de Compostela drumul în sine, cu toate întâmplările de pe parcursul lui, capătă o valoare deosebită, neputând fi disociat de țelul propriu-zis, catedrala din Santiago de Compostela unde orice pelerin râvnește să ajungă, să se închine la racla cu osemintele sfântului și să-i îmbrățișeze din spate, conform tradiției, imaginea din lemn policrom așezată în altar.

Anumite texte din secolele VII și VIII afirmă că apostolul Iacob, fiul lui Zebedeu, fratele lui Ioan evanghelistul, a fost cel care a ajuns în Galicia și care apoi, întors la Ierusalim, a fost decapitat de Herodes Agrippa I. Corpul, conform legendei, a fost adus înapoi în Galicia, iar pe la începutul anilor 800, într-un loc numit Compostela a fost descoperit un mormânt care a fost atribuit Sfântului Iacob. Pe acest loc s-a construit prima catedrală în anul 899. Legenda despre apariția miraculoasă a corpului apostolului a dus la sosirea primilor pelerini și la formarea unui nucleu urban care avea să devină un important centru comercial și episcopal. În secolul X renumele pelerinajului a ajuns și în Franța, de unde se trage și numele actual *iter Francorum*, drumul

francez. După aceea au urmat pelerini din Țările de Jos, apoi englezi și italieni, germani... Reforma și Contrareforma au făcut ca numărul lor să scadă substanțial sau să crească din nou, urmând ca după jumătatea secolelor XVIII și XIX numărul lor să fie extrem de redus. În a doua jumătate a secolului XX se observă din nou un interes crescând care, cu ocazia anilor sfinți, adică atunci când ziua sfântului, 25 iulie (după calendarul Bisericii Catolice), cade într-o duminică, crește enorm de mult. În ultimii ani numărul pelerinilor a crescut de la 68 în 1970 la 270.961 în 2010, ceea ce a determinat și o dezvoltare a infrastructurii, binevenită, având în vedere că nenumărate sate trăiesc și supraviețuiesc doar datorită pelerinilor; pe de altă parte, a contribuit la o scădere a spiritului inițial al drumului care, de la un drum de pelerinaj, a căpătat și alte conotații, turistice, sportive etc.

Drumul Regal Francez se desfășoară de la Puente La Reina la Santiago, iar în el se întâlnesc drumurile care vin din Franța, unele din ele întâlnindu-se mai înainte la Saint-Jean-Pied-de Port. Alte drumuri de pelerinaj sunt Drumul Mării, de-a lungul coastei cantabrice, Via de la Plata care pornește în Sevilla, drumul din Catalonia, care se naște la Barcelona, Via lusitană, de la Lisabona. Drumul cel mai popular este cel francez, cu plecare din Saint Jean Pied de Port, care se află chiar la granița dintre Franța și Spania și care debutează cu trecerea Pirineilor, distanța până la Santiago fiind de aici de 800 km. Deci fiecare poate începe drumul de unde dorește și poate întrerupe și continua altă dată. Se consideră ca drum de pelerinaj valabil ultimii 100 de km parcurși pe jos sau ultimii 200 de km parcurși cu bicicleta. La plecare ți se dă un "credencial" în care se pun ștampile la trecerile prin localități, iar la sosire la Santiago ți se eliberează o diplomă de pelerin scrisă în latină.

Sfântul Iacob este prezent pe parcursul drumului în diferite ipostaze, ca apostol, ca înfăptuitor de miracole, ca exorcist, ca luptător împotriva necredincioșilor – *Santiago Matamoros*, ca pelerin, ipostază în care specifică este pelerina și pălăria cu boruri late, toiagul, bostănelul pentru apă, desaga, nelipsită fiind scoica – *vieira* sau scoica Saint-Jacques, cum e cunoscută la noi, pe care toți pelerinii o poartă la gât, la pălărie sau atârnată de rucsac. În secolul XXI renumele drumului – El Camino- cum este cunoscut, atinge cote maxime, oameni din toate țărilor și de toate vârstele doresc să-l parcurgă, fiecare mănât de propria motivație: religioasă, spirituală, culturală, socială sau chiar sportivă.

Așa am pornit și noi două la drum, fără să ne fie prea clară motivația noastră, dar fiind dominate de o chemare profundă și puternică greu de definit. Fiecare dorea să descopere un adevăr, propriul său adevăr, și prin extensie, apropierea de Dumnezeu. Era și curiozitatea de a vedea care-ți sunt limitele, prin ce încercări va trebui să treci, ce te așteaptă zilnic, având în vedere că de acum spuneam adio rutinei și confortului vieții de acasă. Necunoscutul ne aștepta la fiecare pas și noi eram dornice să-l întâlnim.

Până una alta însă la început preocuparea era pentru lucruri concrete: rucsac, încălțări, avioane, trenuri, teama nedeclarată să nu clachezi în primele zile. Tocmai din cauza asta, am hotărât să pornim din Pamplona, și nu din Saint-Jean, care ar fi însemnat să ne confruntăm din prima zi cu Pirineii. Deci cu pericolul de a fi scoase din joc în primele zile, niciuna din noi nefiind antrenată, neavând ghetete "familiarizate" cum trebuie și nefiind nici la o vârstă unde astfel

de obstacole nu înseamnă mai nimic. Deci plecarea din Pamplona, cu 700 km de mers pe jos înaintea noastră, ni s-a părut o decizie bună. Am debutat ca niște excursioniste, făcând poze, mergând pe urmele lui Hemingway, căutând locul de unde pornesc tăurașii de San Fermin, vizitând noaptea cartierele cu "movida", unde tineri simpatici beau bere sau cidru șezând direct pe caldarâm. A doua zi au urmat catedrala și alte biserici minunate, *arena de toros*, astfel încât am pornit la drum după prânz, cu rucsacele în spinare, urmând indicațiile mai mult decât amabile ale locuitorilor Pamplonei care ne îndreptau spre ieșirea din oraș. La întrebarea mea dacă e departe ieșirea, râdeau spunând că, față de cât mai avem până la Santiago, asta e o nimica toată.

Drumul trece apoi prin localități frumoase, cu pavajul intact, cu biserici impresionante, mănăstiri sau chilii, cu case de piatră, case nobile cu blazoane istorice pe fațadă. Vremea care ne-a însoțit timp de o lună a fost aproape în totalitate însoțită, ziua temperaturile săreau peste 30 de grade, iar soarele era necruțător, "un sol de justicia", cum spune spaniolul, iar pomi care să te umbrească nu erau, cu excepția unor păduri

de pini. Primul munte de urcat este Monte del Perdon, Muntele Iertării, unde deja începi să bănuiești ce proces de purificare te așteaptă. Ajunse în vârful muntelui, priveam spre localitatea unde ne propuseserăm să ajungem și până la care mai erau vreo 6 km, dar și un soare care se pregătea să apună. Așa începi să realizezi că trebuie să gândești altfel și mult mai realist lucrurile, cel puțin ca organizare. Cam în grabă și șontăc-șontăc peste pietroaie, am ajuns în prima localitate care ne-a întâmpinat și în care, din fericire, exista un *albergue*, care la ora aceea putea fi deja plin. Un sătean mirat să ne vadă apărând la apus, ne-a invitat într-o curte întunecată unde ne-a oferit, nu cum credeam eu, o posibilitate de cazare, ci câte două piersici la fiecare, sugerându-ne că dacă *albergue* e plin, putem dormi pe culoarele școlii dezafectate – adică pe jos și în sac de dormit. Până la urmă am dormit pe sofaua din living, iar Gela a dormit pe jos, pe două perne de fotolii. Din fericire, acolo îngerul mi-a scos în cale un ghid francez uitat de cineva, care avea toate indicațiile referitoare la drum, kilometri între localități, posibilitățile de cazare, cu locurile, camerele disponibile, prețuri și numere de telefon.

JURNAL DE FAMILIE

Urmare din pagina 18

În fine, mai aflăm din jurnal amănunte amuzante despre tăiatul porcului, supraviețuitul în timpul războiului (când se aduceau ciorapi și ață din Turcia) și călătoritul cu trenul, devenit de-a dreptul periculos după război, când părintele era obligat să stea mai multe ore pe treptele vagonului, în reverendă, pentru a merge să își țină misiunile în diversele biserici din provincie.

Ultimele însemnări, din octombrie 1948, se referă în mare măsură la acțiunea guvernului comunist de a desființa Biserica Greco-Catolică. Iată cum se încheie jurnalul:

"28 octombrie. Aflu, că zilele acestea o comisie de 10 comisari a fost trimisă la Orșova în anchetă. Toți au trecut în Iugoslavia. Se cercetează: Cum au putut trece? Cum s-a supravegheat frontiera? Ceva mai înainte – mi se spune – vreo 20 gardieni, din cei mai de încredere, au fost trimiși la partizani. Toți au trecut de partea lor.

Mi se mai spune că ar fi dintre aceia care au trecut la ortodocși, dar cu condiția să nu fie divulgați, și că aș fi și eu unul dintre aceia! Ce mizerabilitate! După ce 45 ani ca publicist și 40 ani ca preot am servit și am apărut Biserica catolică, acum să vină niște nemernici să-mi scoată asemenea vorbe!

29 Octombrie. Mă simt prost, voi merge la doctorul Iamandi, eventual să mă interneze în spital."

Nota finală – "În această zi, la orele 15, am fost arestat și dus la Securitate, eu, episcopul și canonicul Vezoc" – s-a făcut cu altă cerneală, în 1953, la întoarcerea sa după cinci ani de închisoare și domiciliu forțat.

DIETA LA ROMÂNI

DANA PERCEC

Printre sute de gazete care propovăduiesc slăbiciunea fizică, lăudând-o ca pe cea mai mare virtute modernă, una singură¹ aplaudă grăsimea absolută, demnă de Cartea Recordurilor. Citind-o, aflăm că există și femei care nu numai că nu vor să slăbească – ceea ce se mai întâmplă, uneori – ba chiar vor să fie cele mai grase cetățene de pe planetă. Într-un demers egalitarist demn de toată stima, femeia americană din povestea noastră își propune să depășească, în maximum 10 ani, greutatea celui mai mare (la stat) bărbat, ajungând, cu ajutorul lui Dumnezeu și al hamburgerilor cu maioneză, la rotunda cifră de o tonă.

Pentru că suntem în postul Crăciunului, să ne amintim un celebru tablou, în care personajul cel mai gras era vedeta absolută. Ați recunoscut, de bună seamă, Lupta dintre post și carnaval de Pieter Bruegel. Aici, pentru că numai carnavalul poate răsturna ierarhiile și starea de fapt, grasul e cel mai fericit și admirat, pe când procesiunea slăbănogilor palizi, care pare să se prelingă, fără vlagă, pe lângă zidurile bisericii, este marginală, nemulțumită și ignorată. Rotofeiul călare pe butoi le prezintă curioșilor meniul său de zile mari: pești și pâinișoare rumenite, purcel la proțap și vin dulce, proaspăt. Pentru cei de dincolo de piață, din tabăra postului – doar coji mucegăite și apă chioară.

Grăsana americană de aproape 400 de kilograme, care se simte tot mai ispititoare pe măsură ce formele-i gata împlinite mai acumulează încă un strat de celule adipoase, pare chiar partenera mult căutată a regelui carnavalului, cu aplombul iconoclast cu care sfidează estetica, medicina, stilul de viață, standardele și mentalitățile moderne. Răutăcioșii ar putea interveni aici, arătând că, deși această regină a calorilor îi înțrece pe cei mai mulți dintre compatrioți, depășirea poate cu greu fi considerată semnificativă, de vreme ce – știe o lume întreagă – la americani, totul este supra-dimensionat, pentru a face loc rotofeilor de tot felul, cu ambiții de Guinness Book sau cu inhibiții cu tot. Cu toate acestea, recordul de obezitate – din păcate pentru ambițioasa divorțată, mamă a doi copii – este deținut, de ani buni, de o comunitate mică numeric, dar mare caloric, de pe insula Nauru, din Pacificul de Sud. Aici, la o populație de doar 14.000 de oameni, indicele de masă corporală la femei este de 35, iar al bărbaților este de 33,9 – un maxim posibil, pe care băștinașii îl apără cu încăpățănare încă din anul 1980². Recordul de suplețe îl dețin locuitorii din Congo și Bangladesh, cu un indice corporal care coboară sub 20. Aceste cifre nu sunt, însă, de mare interes nici pentru Nauru, care se bucură în liniște de kilogramele lor, nici – cu siguranță – de congolezi, care ar fi foarte fericiți să găsească un corn al abundenței care să-i conducă spre frumosul indice corporal de 24, considerat, în occidentul obsedat de cure de slăbire, semn al unei greutate normale și al unei vieți sănătoase.

Cifrele sunt de mare importanță, însă, pentru europeni și, mai ales, pentru nord-americani, care, deși au citit că obezitatea s-a dublat la oamenii tineri în ultimii 30 de ani și că peste 500 de milioane de adulți, mai ales femei, poartă haine XXXL, nu doresc să facă mare lucru pe tema aceasta. În Europa, statisticile ne arată că cei mai trași prin inel sunt francezii și italienii, în timp ce românii stau mai bine decât ne-a închipui când mergem pe stradă, dar mai prost decât ne-am dori să credem, atunci când constatăm, exasperați, că s-a mai scris un articol pseudo-stiințific despre grăsime, s-a mai lansat o carte despre diete-minune și s-a mai vândut în farmacii un medicament la fel de util ca apa sfințită. La români, poate că ne place să ne amintim, și grăsimea este distribuită geografic, ca și toate celelalte. În timp ce unele regiuni istorice sunt celebre pentru un IMC demn de pus în ramă, altele se complac într-o stare de plăns, dacă i-am pune pe locuitorii lor să defileze în costum de baie. Nici nu trebuie să ne gândim prea

mult ca să dăm cele două exemple extreme din discursul identitar românesc: la un pol, se găsește ștevia și prazul, aceste comori de vitamine prea puțin apreciate de populație, menite să dea consumatorilor lor o siluetă de top model; la polul opus, tronează șoncul din spaie, agățat de un inel, afumat și dat prin praf de boia dulce. Aici, în paradisul cămarilor pline – miturile fondatoare ne arată – rumeneala este esențială pentru omul care-și scoate obrazul în lume, chiar dacă orice persoană cumpătată care cunoaște medicina de buzunar i-ar putea spune că bujorii nu sunt semn bun și că șlogul îl pândește de după colț.

Pentru a deschide ochii rumenilor care ar trebui să fie mai palizi dacă le e dragă viața, revistele de sănătate au întocmit un top al celor mai amenințătoare mâncăruri românești³. Slă-nina, cârnații și jumările, pe care chiar acum le obține orice român care își respectă stomacul și rangul, în cinstea Ignatului, sunt de departe cele mai periculoase. Și cum Pomana Porcului, la români, este săptămânală, aceste alimente fiind dintotdeauna în topul preferințelor, dimpreună cu fripturile gustoase și papricașurile suculente, știm deja cum stăm cu mai sus pomenitul IMC și cu valorile colesterolului deopotrivă. Pe locul doi, tronează șnițelul, perfect indigest, mai ales servit cu vesnicii cartofi prăjiți. Pentru mulți români, această combinație este culmea rafinamentului culinar și a bunăstării, asociat cu tihna meselor în familie, cu duminicile în fața televizorului, fiind tot ceea ce și-au dorit (și au avut cu greu, doar atunci când mai transpira câte ceva de la Comtim) în vremurile negre. Urmează chiftețele, o altă prăjeală românească alternativă la mai elevatul șnițel: o chiftea – mare și plată sau micuță și perfect rotundă – poate oricând funcționa ca un *Ersatz* relativ satisfăcător, în lipsa cărnii macre. Și chifteaua se asociază – chiar cu mai multă pregnanță, datorită proporției salvatoare de pseudo-carne, pâine, cartofi, morcovi și alte cele - cu Albumul duminical, de mai mulți anțărți. Nu putem uita ciorbele, în diverse culori, consistente și arome, poate cele mai neaoșe bucate românești: perișoarele, burta, fasolea cu ciolan, îngurgitate, ca toate cele la români, cu multă, multă pâine – cu cât mai dificil de digerat, cu atât mai apreciate. Sărim peste omniprezentele sarmale pentru a încheia parada cu unicii, mult-îndrăgiți și omniprezenții mici. Bombe calorice, în combinația clasică, alături de pâine, muștar și bere, ei sunt inamicul public nr.1, cel mai sigur drum spre o boală de ficat, dacă nu mai mult. Ei sunt, de altfel, și cel mai sigur drum spre o insolație, dat fiind sezonul și ambientul în care sunt consumați cu obstinație. Nu în ultimul rând, micii sunt și cel mai sigur drum spre o boală de nervi pentru toți nevinovații, amatori de grătare de felul lor sau vegetarieni, care au proasta inspirație să locuiască în preajma unor zone altfel asociate cu sănătatea și silueta – stadioanele, parcurile etc., - care se transformă, însă, în cel puțin 80% din weekend-urile disponibile, în "festivaluri", de bere, vin și inimi, printre altele.

De curând, un studiu realizat de o frumoasă asociație, numită sugestiv AGCSR (i.e. Asociația Grașilor Care au Slăbit fără Regim), a arătat că românii le prieste criza, pentru că, în ultimii doi ani, raportul grași-slabi a ajuns la o treime (3 români din 8 sunt obezi, iar al patrulea și al cincilea sunt relativ plinuți). Acum, că Primul Ministru ne-a anunțat că cea a fost mai greu a trecut și declinul a încetat, ne așteptăm la o veste bună pentru economie și una proastă pentru nutriționiști: cât ai zice pește, se pare, procentul va crește la 6 din 8 români obezi. Mai grași și mai bogați, românii au toate șansele s-o concureze pe doamna ultrasupraponderală cu ambiții expansioniste.

1 *Gândul*, 18 august 2011.

2 Potrivit revistei britanice *The Lancet*, citată de cotidianul.ro, 3 noiembrie 2011.

3 Ioana Maroșan, *10 mâncăruri românești care distrug silueta*, Top sănătate, eva.ro, 22 ianuarie 2011.

ZEII SI GRASII

CIPRIAN VÂLCAN

"Susanne Eman, în vîrstă de 32 de ani, cîntărește în prezent 330 de kilograme, însă vrea să depășească 730 și consumă peste 20.000 de calorii pe zi, scrie dailymail.co.uk. Femeia, mamă a doi copii, vrea să atingă 360 de kilograme pînă la sfîrșitul anului. Susanne a depășit-o deja în greutate pe Donna Simpson din New Jersey, care cîntărește 317 kilograme. «Mi-ar plăcea să văd dacă este posibil ca un om să cântărească o tonă. Un deținător anterior al recordului cîntărea 730 de kilograme, deci trebuie să am mai mult de atît», a declarat Susanne Eman. Femeia, care merge la supermarket o dată pe lună împreună cu fiii ei, Gabriel, de 16 ani, și Brendin, de 12 ani, a declarat că în ritmul actual de îngîrșare va ajunge la greutatea de o tonă la vîrsta de 41 sau 42 de ani. «Cu cît mă îngraș mai mult, cu atît mă simt mai bine. Mă simt mai încrezătoare și sexy», declara Susanne, care afirmă că de cînd a început să cîștige în greutate atrage mai mulți bărbați. Femeia, care nu are loc de muncă din cauza greutății sale, spune că face exerciții simple și analize regulate pentru a se menține sănătoasă. În ciuda avertismentelor medicilor că acest stil de viață o poate ucide, Susanne este hotărîtă să bată recordul de greutate" (*Gândul*, 18 august 2011).

Susanne Eman și-a dorit de la vîrsta de trei ani să devină balenă, însă toate încercările ei au fost sortite eșecului cîta vreme se afla sub îngrijirea părinților săi. La vîrsta de 15 ani, cînd a plecat de acasă, avea doar 52 de kilograme. Mama ei, o cunoscută balerină de origine rusă, n-ar fi tolerat niciodată să aibă o fiică obeză, așa că îi dădea să mănînce doar fructe și legume, excluzînd din meniu dulciurile sau celebrul unt de arahide adorat de colegele ei. Ajunsă însă pe cont propriu și studiind literatura franceză la Cornell, ea s-a îndrăgostit de Rabelais și a început un proces sistematic de îngîrșare, hotărîtă să devină o mireasă potrivită pentru noul Pantagruel, cel ce avea să se nască la sfîrșitul vremurilor pentru a-i mîntui pe toți grăsanii de pe fața pămîntului. Ajunsă rapid la 100 de kilograme, se simțea atît de fericită și de plină de viață încît l-a sedus cu ușurință pe Neritu Arkande, un fost atlet etiopian în proba de 10 000 de metri, care cîntărea doar 54 de kilograme și ținea cursuri despre cultura yoruba. Acesta a renunțat rapid la orice ambiție personală, decizînd să se pună în slujba fascinantelor planuri ale iubitei sale ce promiteau să schimbe înfățișarea banală a lumii.

După ce a publicat pe propria cheltuială prima carte a lui Susanne, *Biblia rescrisă de Rabelais*, Arkande a început să recruteze misionari pentru Mișcarea Mondială a Obezilor, o organizație ce-și propunea să militeze pentru promovarea idealurilor grașilor de pretutindeni. Susanne a continuat să scrie și să se îngrașe. În 2006 publicase încă două cărți (*Estetica grașilor și Obezitatea și sensul lumii*) și ajungea la 200 de kilograme. Arkande, care fusese obligat să se îngrașe și el, cîntărind aproape 100 de kilograme, se mîndrea cu un număr de 135 de activiști ai organizației sale, aflată într-o puternică expansiune. Însă, pentru că fascinația pentru atît de rafinata lui soție începuse să dispară, s-a îndrăgostit fulgerător de o gimnastă vietnameză, a slăbit mult și a fost de îndată exclus din rîndurile organizației pe care o fondase, fiind socotit un trădător ce a pactizat în mod rușinos cu dușmanul. Susanne a renunțat la scris, hotărînd să se dedice în exclusivitate întăririi Mișcării Mondiale a Obezilor și vechiului său ideal de îngîrșare accelerată. Însă pentru că lucrurile nu mergeau în ritmul pe care și l-ar fi dorit, iar noii adepți întîrziu să apară, a decis să recurgă la o strategie de promovare mai eficientă, adaptată intereselor contemporanilor săi. S-a îngrașat și mai rapid sub atenta supraveghere a amantului său, nutriționistul Kenneth Stark, un mare colecționar al tablourilor lui Lucian Freud, și, profitînd de relațiile acestuia cu o seamă de ziaști cunoscuți, a anunțat că vrea să bată recordul mondial de greutate, propunîndu-și să devină primul muritor din toate timpurile care să cîntăreacă o tonă. S-a arătat pregătită să moară pentru a-și atinge scopul, susținînd, în interviurile acordate presei americane, că grașii au nevoie de un martir, fiindcă doar astfel vor înțelege că dictatura pipiriilor e inacceptabilă.

Planul pare să fi dat rezultate, căci, la doar trei zile de la apariția anunțului despre încercarea ei de a bate acest record mondial, a înregistrat peste 5000 de noi adeziuni la Mișcarea Mondială a Obezilor, a fost cerută în căsătorie de un congressman democrat și a primit un cec de 1 000 000 de dolari din partea unui miliardar indonezian cu burtă. Mulțumită de ecoul planetar al inițiativei sale, Susanne a hotărât să se reapuce de scris, pregătind cărțile profetice ale noii religii mondiale a grașilor, a cărei răspîndire nu va mai putea fi stopată.

OSCAR SI LUCINDA

ADINA BAYA

Scuzați excesul de sinceritate și expozeul poate cam abrupt. Dar îmi asum riscul și declar: o ador pe Cate Blanchett! Actrița cu A mare. Cate inspirând/expirând putere și finețe într-un amestec nobil, regal, în rolul Reginei Elisabeta (*Elizabeth: The Golden Age*). Cate cea anti-feminină, întruchipând jemanfișmul boem al lui Bob Dylan în *I'm Not There*. Cate cea debordând de feminitate vulnerabilă în *Jurnalul unui scandal* (*Notes on a Scandal*) sau acaparând ecranul cu un șarm rar, împrumutat fără greș de la Katherine Hepburn în *Aviatorul*. Cate cea simpatică și versatilă până și în exerciții ludice à la *Lord of the Rings*. Aparenta manieră facilă cu care își schimbă costumele și măștile, cu care intră în pielea unor personaje atât de diverse, o transformă într-una dintre cele mai talentate actrițe pe care le-am văzut în ultimii ani evoluând pe ecran. De la expresivitatea și prezența puternică pe care le moștenește de pe prima scenă pe care a jucat – cea de teatru – și până la curajul de a modela personaje în mod decisiv pe peliculă, ea posedă și folosește cu succes toate uneltele creării unor intervenții memorabile. Chiar și când ele sunt doar episodice într-un film – vezi cazul *Aviatorului*, care i-a adus și un Oscar –, rolurile lui Cate Blanchett acaparează întreaga atenție și îți persistă în memoria vizuală/afectivă. Ies în evidență la fiecare încercare de a face un rezumat mental al filmului.

Acestea fiind declarate, îmi înțelegeți, probabil, entuziasmul "din oficiu" în fața filmului care a însemnat adevăratul debut al actriței pe marele ecran. *Oscar și Lucinda* (1997) se anunță povestea întâlnirii unui cuplu atins de microbul pariurilor, cândva în anii 1800. El – proaspăt absolvent al școlii de preoți, supus aproape fanatic al normelor impuse de sutană. Ea – rămasă orfană în adolescența târzie, moștenitoare a unei averi impresionante și apoi tânără întreprinzătoare în domeniul, pe atunci doar vag explorat, al producerii obiectelor din sticlă. Amândoi – crescuți în chingile puritanismului britanic, într-o societate în care nimic nu e mai presus decât obediența religioasă. Iar aceasta din urmă e interpretată ca datorie de a-ți refuza orice plăcere, de a trăi întreaga viață ca pe o succesiune de reprimări ale propriilor dorințe. În vreme ce Lucinda (Cate Blanchett) reușește să anuleze cu un zâmbet tirania societății puritane, Oscar (Ralph Fiennes) e sclavul ei fără drept de apel. Nesigur, infantil, suferind de retard emoțional – el e victima perfectă. Și nu numai a celor din jur, cât mai ales a atracției virale răspândite de jocurile de noroc. Deopotrivă fascinat de ele și subjugat de un sentiment enorm de vină, Oscar începe să parieze la curse de cai în timpul studenției, apoi alunecă rapid pe panta dependenței. "E ca opiul pentru mine", mărturisește la un moment dat. Jocuri de cărți, lupte între câini sau curse de cai – orice implică un pariu îi trezește interesul și îi activează viciul. Câștigă mult, dar pentru a-și calma conștiința donează aproape totul către săraci și biserică, trăind în continuare la limita subzistenței. De cealaltă parte, Lucinda vede în jocul de cărți un antidot pentru singurătate. Un mod de a gestiona senzația că, după pierderea

ambilor părinți, a rămas complet fără sprijin.

Întâlnirea dintre cei doi se coagulează greoi și e dificil să îți reprimi senzația de artificial pe care o emană. Pariorii patologici dezvoltă piste narrative interesante separat, până pe la jumătatea filmului, dar de acolo înainte derapează spre clișeu și exagerare. Oricât s-ar strădui să meargă pe "calea cea bună", Oscar se afundă tot mai adânc în acțiuni care contravin directivelor bisericești. Și, deci, e devorat tot mai agresiv de vină. Deși probabil există mult potențial de atractivitate la un astfel de personaj, pe undeva deficitul acut de testosteron de care suferă face foarte dificilă empatizarea cu el. Oscar tremură, suspină, izbucnește în lacrimi și leșină mai ceva ca o domnișoară de pension. Iar victimizarea lui perpetuă capătă dimensiuni îngroșate mai ales când e alăturat Lucindei – personaj care strălucește, paradoxal pentru epoca respectivă, în toată splendoarea unei șarmante forțe feminine. Ea preia frâiele cu finețe și carismă, se impune fără a da cu pumnul în masă sau a face vâlvă într-un mod grobian.

Deși aflată abia la începuturile carierei cinematografice în *Oscar și Lucinda*, Cate Blanchett îl eclipsează în mod evident pe Ralph Fiennes. Asta chiar dacă filmul e din 1997, pe când Fiennes deja jucase în *Lista lui Schindler* și în *Pacientul englez*, deci nu era tocmai un novice. Pe de altă parte, să nu uităm cine semnează filmul de față. Gillian Armstrong a demonstrat nu o dată cât e de pricepută în a apleca reflectoarele asupra unor personaje feminine și a le portretiza în situații limită, ce le scot în evidență trăsături ieșite din comun. Amintiți-vă de *Fiicele doctorului March* (*Little Women*) sau de *Charlotte Gray*. Personajele ei aduc mereu o combinație refrișantă de putere și delicatețe, sunt mereu femei care găsesc o surprinzătoare putere interioară, o forță de a își ridica moralul de la podea și de a merge mai departe în situații dintre cele mai dure. Iar Lucinda nu face excepție. În interpretarea lui Cate Blanchett, ea devine centrul focal al filmului și anulează, măcar în parte, potențialul soporific al poveștii.

PARIURI, EXPERIMENTE

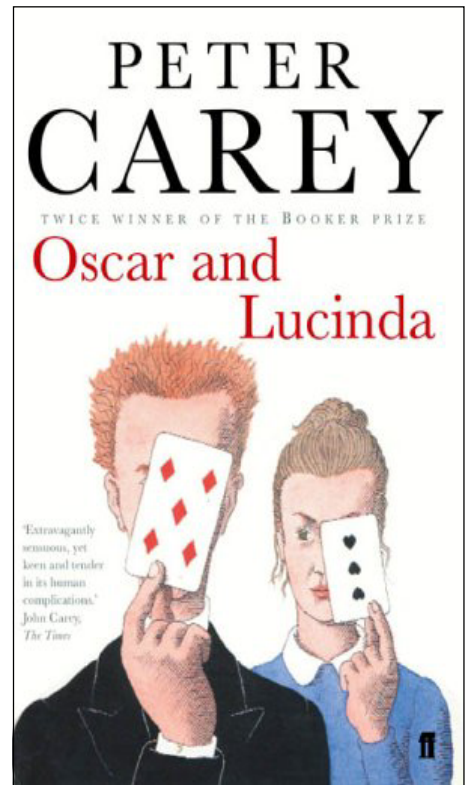
CRISTINA CHEVEREȘAN

În lumea librăriilor, bibliotecilor și a iubitorilor literaturii de calitate, Peter Carey e una dintre aparițiile cele mai așteptate și urmărite de mai bine de trei decenii. Succesul îi e confirmat de traduceri, nominalizări și premii literare, dar mai ales de simpatia publicului și constanta apreciere a criticii de specialitate. În vreme ce *Parrot and Olivier in America*, cel mai recent roman al său, s-a regăsit pe lista scurtă a Booker Prize-ului 2010, *Oscar and Lucinda* este una dintre cele două scrieri ale lui Carey care și l-au adjudecat (1988). Mai mult, a intrat și în competiția pentru "Best of the Booker", organizată la aniversarea a patruzeci de ani de existență a distincției ce încoronează cele mai bune scrieri provenite din Marea Britanie și Commonwealth (devansată fiind de *Copiii din miezul nopții*, al lui Salman Rushdie).

Despre Coroană și posesiunile ei într-o epocă de glorie a expansiunii teritoriale vorbește, nu neapărat admirativ, *Oscar and Lucinda*, beneficiara unei ecranizări memorabile, cu Ralph Fiennes și Cate Blanchett în rolurile principale. Prozatorul australian stabilit în Statele Unite își plasează protagoniștii indicați încă din titlu în mijlocul secolului XIX victorian, în două zone diferite ale Imperiului Britanic. Oscar Hopkins e născut și crescut în Devon de către tatăl Theophilus, ale cărui rigiditate și fanatism îl înstrăinează pe copil, apropiindu-l de alternativa oferită de Biserica Anglicană și transformându-l în protejatul pastorului local, Hugh Stratton. De cealaltă parte, Lucinda Leplastrier copilărește în Australia, unde moștenește de foarte tânără averea părinților, mutându-se la Sydney și achiziționând - pur întâmplător, dar decisiv pentru viitorul propriu - o fabrică de sticlă.

Niciunul nu are o evoluție conformă convenționalismului vremii. Dovadă stă pasiunea incontrollabilă care, în cele din urmă, îi va aduce laolaltă: cea pentru jocurile de noroc. Dacă pariurile par o ocupație puțin previzibilă pentru tânărul ajuns la Oxford în vederea obținerii unei solide educații teologice, ele nu par câtuși de puțin recomandabile nici unei tinere de familie și condiție respectabile. Cu toate acestea, fiorul îi cuprinde treptat pe ambii. În plus, fobia lui Oscar față de apă și fascinația Lucindei pentru un material aflat la limita dintre lichid și solid, sticla, sunt elemente definitorii ale straniei istorii așternute de Carey pe mai bine de 500 de pagini. Cu răbdare caracteristică, autorul assemblează lent presupusa poveste de dragoste împlinită: protagoniștii evoluează separat aproape jumătate de roman, până la întâlnirea de pe puntea *Leviathan*-ului.

De aici încolo, totul pare a se îndrepta spre consolidarea cuplului promis din primele paragrafe, unde naratorul cu voce intermitentă își anunță legătura de sânge cu "străbunicul, reverendul Oscar Hopkins (1841-66)". Să nu uităm însă că, în ciuda perioadei urmărite, nu avem de a face nici cu realismul dickensian, nici cu sentimentalisme de provincie sau conversații de salon londonez. Experimentele postmoderne ale unui abil romancier contemporan sunt menite să intrige, iar Carey reușește să-și surprindă cititorul, pasișând stilurile, discursurile, simbolistica epocii asupra căreia

se apleacă și inducând în eroare cu bună știință. Nu îi e străină nici paradigma post-colonială: plasează centrul și marginile într-o relație flexibilă, atât în ce privește geografia și societatea descrise, cât și narațiunea în sine. Supremația unei singure versiuni e contestată, întregul roman fiind un tur de forță al vocilor în surdină, al opiniilor ignorate și adevărilor nearticulate.

Dragostea, credința, dăruirea, jocul sunt componente de bază ale unei construcții epice înălțate treptat, din episoade aparent disparate. În planul intrigii, pecetluirea legământului dintre Oscar și Lucinda se leagă și ea de o construcție aparte: biserica de sticlă ce urmează (sau nu) a fi transportată peste Ocean, din Sydney în New South Wales. Ca întregul parcurs al protagoniștilor, întâmplarea e lăsată în voia sorții, fiind rodul unui pariu; lucru deloc de mirare dacă luăm în considerare spontaneitatea și originalitatea Lucindei (femeie de afaceri și feministă înaintea vremii), dar inedit în contextul existenței unui slujitor al celor sfinte. Și totuși, Oscar își are propria teorie, conform căreia "întreaga noastră credință este un pariu [...] Pariem că există Dumnezeu. Punem rămasăg pe propria viață. Calculăm șansele, câștigul, faptul că vom ședea alături de sfinți în paradis".

Acestea fiind spuse, bărbatul își ia deciziile esențiale dând cu banul (la propriu!) și, inevitabil, nu reușește să ghicească și controleze cursul evenimentelor la fel de bine ca aranjamentele cărților de joc. Ca pentru a contracara instinctul și emoția, apar vinovăția, căința, datoria, înșelătoare modalități de ordonare a haosului. Însăși călătoria pe care Oscar o întreprinde ca misionar în Australia, în speranța salvării de sine și de alții, nu face decât să-i scoată în cale tentația supremă. Ironiile sorții, binecunoscute lui Carey, sunt prinse într-o narațiune sinuoasă. Cele mai mult de o sută de fascicule – cartea lasă impresia unui foileton de epocă – nu conduc spre finalul așteptat, trădând speranțele cititorului avid de fericire până la adânci bătrâneți. Cu toate acestea sau, mai degrabă, datorită lor, *Oscar și Lucinda* nu dezamăgește.

TUR DE ORIZONT

Am salutat acum câteva luni apariția **Obiectivului cultural**, un supliment lunar al săptămânalului "Zile și nopți". Regretăm că revista nu se găsește decât în București, fiindcă, de câte ori "am prins-o" acolo, am găsit o sumedenie de lucruri săftoase de citit. În cele mai recent număr, lui Ciprian Măceșaru, redactorul-șef al publicației, îi reușește un interviu de top cu Dan C. Mihăilescu. Nu-l putem reda în totalitate, dar decupăm răspunsul criticului la... provocarea ("Îmi imaginez că mulți autori vă roagă să le spuneți o vorbă despre manuscris, să scrieți despre cărțile lor etc. Cum reacționează cei respinși, cei cărora nu apucați sau nu vreți să le faceți pe plac? Aveți, sunt convins, niște întâmplări interesante în acest sens") intervievatorului: "Pentru multă lume sunt demult un prestator de servicii. Abia dacă omul mai face o mică introducere, seacă, formală, pe mail, alături de care anexează manuscrisul sau PDF-ul, mirat fiind că-n două zile nu-i trimit analiza, verdictul, de nu chiar recomandarea editorială. Lumea literelor, a artelor, nu cunoaște milă. Aici nu încap ezitări, negocieri, înțelegere, compătimire. Domină megalomania, isteria, foamea de răzbunare, patosul cancanier, sadismul inserierilor, răstălmăcirea, reaua credință, mințile bolnave. Deviza: "eu lupt să te câștig printre comentatorii mei". Cu adaosul: "nu se poate să-ți placă și maniera mea și stilul lui X". Îndeobște, *trebuie* să fii arondat unei grupări, unei edituri, unei politici anume. Nimeni nu concepe noninserierea criticului, singurătatea lui. Musai să fii "omul cui va", fie al unei ideologii, fie al unei găști literare. Altminteri, criticul literar este considerat când un meșter sau un duhovnic, când o vidanță, o pubelă. Extrem de rar este văzut ca o ființă normală, ca un om cu preferințe și rezerve, cu prejudecăți, nostalgii, ezitări, umori și puseuri naturale. Ești considerat un soldat, un șofer pe ambulanță, obligat să fii mereu gata la datorie. Musai să-ți placă toate genurile, să te pricepi deopotrivă la teatru, eseu, poezie și proză. În fapt, autorul știe aprioric mult mai bine ca tine ce este bun și ce este rău (vorba vine!) în textul lui. Tu trebuie doar să-i confirmi așteptările pozitive și să-i alimentezi adrenalina, adică să-i justifici furiile în fața celor negative. Pe scurt: totul e degeaba".

BANII ȘI GLORIA, SAU VICEVERSA?

Manuela Golea a realizat un "educativ" material de presă, cu titlul "Cât ține de foame o carte publicată", pe care îl puteți citi în **România liberă** din 14 noiembrie a.c. Sunt acolo o serie de declarații ale unor scriitori (nu doar) despre sumele pe care le-au încasat la apariția propriilor volume. Sunt și statistici, chiar și o concluzie. Nu ridicăm vâul misterului... financiar, dar dăm, ca premiu, top 5 al scriitorilor care "fac bani", top pe care dna Golea l-a preluat din revista "Forbes": "Pe primul loc figura Mircea Cărtărescu, autorul hit-ului "De ce iubim femeile", cu 540.000 dolari, urmat de Gabriel Liiceanu cu 460.000 dolari, de Dumitru Radu

Popescu cu 440.000 dolari, de Andrei Pleșu cu 300.000 dolari și de Nicolae Breban cu 290.000 dolari. Se preciza că aceste calcule au fost realizate de Forbes România pe anul 2009. În străinătate, unii dintre cei mai buni autori plătiți sunt James Patterson, cu venituri de 84 de milioane de dolari câștigați în perioada mai 2010 - aprilie 2011. Danielle Steel ocupă locul doi, cu 35 milioane, Stephen King e pe locul trei, cu 28 milioane dolari, Janet Evanovich, cu 22 milioane dolari și Stephanie Meyer, cu 21 milioane dolari. Nici unul din cei cinci autori nu a luat Premiul Nobel pentru Literatură".

CORPUL UMAN = INCHISOARE

Suplimentul de cultură, nr. 331/2011, găzduiește un dialog între Cristina Hermeziu și artistul vizual Mircea Cantor, laureat, cu o lună în urmă, al prestigiosului premiu "Marcel Duchamp". Cantor, născut la Oradea, trăiește în Franța de un deceniu, iar în ultimii ani arta sa a fost expusă de importante muzee și galerii de artă europene. Iată o secvență din discuție, aparținând premiului: "Ceea ce mă neliniștește profund este camuflajul răului în bine. Pentru mine incertitudinea este un principiu vital. Incertitudinea dă amploare vieții, dă amploare surprizei și dă amploare dragostei. Cultul securității exacerbate e un fals mit al fericirii. Sârma ghimpată e un simbol al siguranței, dar și al biometrizării vieții noastre. Corpul a devenit limita existenței noastre. Închisoarea nu mai este lumea, ci însuși corpul uman, identificat în permanență, supus identificărilor în permanență. Pentru mine îndoiala, dubiul sau incertitudinea este sănătoasă, necesară, conferă putere prin detașare și luciditate. E o nevoie naturală de mister. Curcubeul meu e o sirenă, un semnal de alarmă, nu e un peisaj romantic. Descoperi că e făcut din sârma ghimpată și apoi mai descoperi o dată că sârma ghimpată înseamnă amprente digitale. Îmi doresc să provoace un lanț de întrebări din care ultima să fie "De ce?". Să te minuneze și atât.

POZITII DE LECTURĂ ÎN OLTENIA

Mai mulți scriitori olteni sunt "anchetați", în **Mozaicul** (nr.10/ 2011), în legătură cu poziția pe care o preferă atunci când citesc. Răspunsurile merită interesul. Iulian Ionașcu propune chiar câteva... chei de lectură, pe genuri. Merită verificate: "Proza în poziția de drepti e mai cursivă. Poezia citită folosind posturile în doi, induce o atmosferă de intimitate. Romanele polițiste au, în posturile de noapte, mai mare suspans. Tratatul filosofic citit cu picioarele în apă rece e mai suportabil. Literatura erotică în frig crește stăpânirea de sine. Tot ce ține de domeniul psihologiei în postura întins pe spate. Pentru alte tipuri de lectură pot fi încercate posturi de voie. Iar în poziția de lectură cu fundul în sus stârniți imediat interesul, nu mai contează ce citiți."

PROOROCK PE NET SURPRIZE, SURPRIZE... IOAN PALICI

Viața lui **Christopher Owens** pare desprinsă dintr-un roman de Charles Dickens. Născut într-o familie adeptă a cultului *Children of God* (niște hippies îmbătrâniți, furioși pe sistem și speriați de apocalipsă), a fost plimbat prin Europa, Asia, America de Sud, obligat să cînte pe stradă pînă pe la 16 ani cînd, cu banii adunați și-a cumpărat o gitară și un bilet de avion către SUA. Ajuns aici, s-a înhăitat cu o bandă de borfași mărunti apoi a cîntat într-o trupă de hardcore. Norocul i-a surfs cînd un amator de muzică plin de bani l-a dus în San Francisco. A luat-o de la capăt cu muzica și chiar a pictat, asta pînă l-a înțilnit pr **JR White**, un muzician plictisit care făcea pe bucatarul să-și poată asigura traiul. Potrivirea între ei a fost perfectă și așa s-a născut **Girls**, iar în 2009, apărea primul album, extrem de bine primit în lumea muzicii. Suna proaspăt și mai ales altfel decît se auzea atunci. Toți au fost curioși dacă următorul va fi pe măsură. Și **Girls** au confirmat din plin. **Father, Son, Holy Ghost** apărut anul acesta e o bijuterie născută din frământările și frustrările lui Owens. Artistul trece dezinvolt în revistă muzica înaintașilor, indiferent de gen, cîteodată extrem de recognoscibil, topind însă totul într-un melanj propriu plin de energie și pasiune, orchestrat și înregistrat magistral de White. Cîteodată brutale în imagini, ori de-a dreptul sumbre, alteori dimpotrivă, delicat reflexive, cîntecele nu plictisesc niciodată. Undeva către sfârșitul albumului e o melodie amplă care se cheamă **Forgivness**. Owens povestește aici despre dragoste, teamă, salvare, în momente aproape explozive. Anii apăsători din copilărie au lăsat urme adînci în sufletul artistului. Dar și speranță. "You'll have to forgive me brother/You'll have to forgive me sister/ And you have to forgive if we're going to move on/No one's going to find answers/If you're looking in the dark/And looking for a reason to give up".

Odată ce rostești numele **Gregg Allman**, pășești de-a dreptul în istoria spectaculoasă și complicată a muzicii rock. Pînă la moartea fratelui Duane, a fost alături de acesta sufletul legendarului grup **Allman Brothers Band**. Vocea lui și sunetul orgii Hammond rămîn inconfundabile. După aceea lucrurile n-au mai fost la fel, deși nu va admite asta niciodată. A început cariera solo în 1973 cu albumul *Laid Back* și o trupă nouă. Dar n-a fost să fie. Constant se alătura foștilor colegi – și celor veniți ulterior – care se încăpățîneau să țină steagul sus. Între timp mai punea de-o căsătorie (mariajul cu Cher e celebru) ori i se mai năștea cîte un copil. Alcoolul și drogurile l-au măcinat serios, dar lucrurile au ajuns cu bine la liman după ce i s-a făcut cu succes un transplant de ficat. După ani buni, ajutat de T-Bone Burnette a scos un album de cîntece mai de grabă obscure, prelucrate însă magistral. În **Low Country Blues**, Gregg dovedește că este una din vocile deosebite în blues. Și cum așchia nu sare departe de gard, unul din baietii lui Gregg a luat-o pe urmele tatălui. Au cîntat împreună la New Orleans și dublul LP înregistrat acolo **Nola Jazz Fest**, este o încîntare.

Stevie Nicks a poposit în **Fleetwood Mac** prin 1974 cînd trupa englezească căuta cu disperare gloria de odinioară. Înlocuitori pentru trioul **Peter Green, Jeremy Spencer** (amețit de **Children of God**) și **Danny Kirwan** nu puteau fi găsiți nicicum. Cei rămași au înțeles pînă la urmă asta și infuzia de sînge american a făcut minuni. Ani buni această variantă Mac a reprezentat vîrfurile și forma spre care ținteau doritorii de faimă din branșă. Mai tîrziu lucrurile s-au umflat peste măsură, iar declinul a venit implacabil și cumva meritat. În plină glorie, Stevie a debutat solo cu **Belladonna**, un disc de marcă la care a pus din plin umărul și Tom Petty. Era dovada evidentă că se putea descurca foarte bine fără ajutorul celor de la **Fleetwood**. Între timp a plecat și revenit de mai multe ori din trupă, dar și-a neglijat cariera proprie înregistrînd sporadic și neglijent aproape. Lucrurile s-au schimbat complet cînd a început colaborarea cu **Dave Stewart** (jumătatea creatoare din **Eurythmics**, printre altele). Albumul care a ieșit anul acesta, **In Your Dreams**, readuce întreg farmecul, misterul și poezia vremurilor de odinioară. Cîntăreața și-a regăsit uimitor de ușor inspirația și măiestria interpretării; niciunde nu se simte oboseala ori lehamitea unei cariere legendare.

De asemenea plăcute surprize să tot avem parte!

PANTOFEARUL OTOMAN DIN CARANSEBEȘ

Urmare din pagina 19

În vechimile bănățene croitorul și meseria sa sunt pomenite într-o "listă de socoteli" din secolul al XIV-lea (cf. Ion Dani, Costin Feneșan, *O listă de socoteli din Banatul secolului al XIV-lea*, "Banatica", III, 145-152, Reșița, 1975). În interpretarea istoricului Lajos Kakucs documentul datează din anul 1370. Lista aparține "comitelui suprem al comitatului Severin, Himfi Benedek". Aici este amintit protopărintele croitorilor timișoreni, un oarecare domn pe "nume Ștefan, probabil de origine sârbă"(Lajos Kakucs, *Breselele*: 13).

La multă vreme după Ștefan îl găsim pe numitul Caspar Gröbner în Planul cetății din anul 1754 în care sunt trecute casele și ocupațiile celor care le au în proprietate. Nu departe de Caspar dăm de croitorul Thodor Joannovith, altuia îi zice Haczy Nedelco (Kakucs, *Breselele*: 34). Dintre toți cel mai de seamă pare a fi însă Manciu din Oravița. Despre el reporterul Virgil Birou ne încredințează că e un om cum rar întâlnești. Încercăm să fim pe măsura admirației autorului dramaticelor proze despre minerit din *Lume fără cer*, chit că în asta de față (*Drumuri și popasuri bănățene*, 1962) se pune bine și cu noua stăpânire. Iată portretul: «Mi-l amintesc, înalt și zvelt, cu fața îngustă, pe care barbișonul alb i-o lungea și mai mult. Trecea grav pe stradă. Adusese o perfecționare mașinii de cusut pentru care obținuse brevete în mai multe țări. Și voia să înghebeze o fabrică pe bază de cooperatie pentru a fabrica mașinile de cusut "sistem Manciu" aci la Oravița. Emisese prospecte și lansase liste de subscripțiuni.» (V. Birou, *Drumuri și popasuri bănățene*: 90).

DESPRE GLORIE (v)

Urmare din pagina 18

Poate o să scriu povestea anului aceleuia nefast. Apoi toate s-au întors pe o cale de normalitate. Singurul lucru de care nu puteam să mă dezobișnuiesc era acela de a lua eu căruța în spate să trec apa cu cai cu tot. Și de meteahna asta au profitat toți, și mai profită și acum. Nu știu ce se va întâmpla când voi rămâne doar cu mine, cu căruța și caii de acum, cu rugile adrasate seară de seară lui Dumnezeu pentru sufletul meu și al celor apropiați. Sunt rugi repetate ca un fel de mantră care mă detașează de realitatea vieții, de cei din jur, de toate gândurile și dilemele de fiecare zi.

M-am construit în singurătatea unei curți

cu ziduri ca de cetate, fără prieteni. Trăiesc și acum în aceeași singurătate, fără cineva apropiat, doar cu familia pentru care fac totul. De dragul ei am trecut peste sentimentul că am pierdut din nou jocul, că era poate ultimul dinaintea marii înfățișări, când nu mai e tatăl care să sugereze să demisionez din viață, să divorțez de societate, să mă adun undeva numai cu mine și să citesc ce-au scris alții, ca să nu mă mai analizez mereu.

Marea dilemă a mea e de fapt spaima fiecărui om ajuns la vârsta pensionării, care se vede dintr-o dată inutil, înlocuit cu altcineva la fel de ușor cum se aruncă pământul peste sicriu în groapă.

MIRCEA ELIADE: DOUA EXERCITII...

Urmare din pagina 17

- 5 Într-un spectacol de revistă.
- 6 Vârsta înaintată a interlocutorilor a făcut oarecum dificil dialogul – reluarea unor întrebări, reformularea etc.- dar atmosfera este absolut deosebită, cei doi vechi prieteni ai lui Eliade completându-se reciproc, cu o savoare aproape la fel de incitantă ca aceea a lui Virgil Ierunca-Monica Lovinescu în primul episod al serialului.
- 7 Mircea Eliade, *La forêt interdite*, în traducerea lui Alain Guillerrou, apărut în august 1955, Editura Gallimard.
- 8 Simona Popescu notează, în *Constantin Fântâneru, acest mare necunoscut* (studiu introductiv la romanul *Interior* de Constantin Fântâneru, apărut la Editura Polirom, Iași, în 2006, p. 19.): "Așadar, prin 1931, în casa lui Petru Comarnescu, tânărul de nici 25 de ani care era Constantin Fântâneru le citea unor prieteni (printre care Eugen Ionescu sau Arșavir Aterian) din viitorul său roman de debut. [...] Romanul a fost citit în manuscris și de Mircea Eliade. Fântâneru își amintește, la rândul lui, mai târziu, cum a plecat Eliade, plin de entuziasm, în căutarea unui editor pentru *Interior* (pe care l-a găsit în persoana profesorului Rosetti, directorul Culturii Naționale)". Constantin Fântâneru, în *Cărți și o altă carte*, Ediție critică, prefată, îngrijirea textului, note, bibliografie și indice de Aurel Sasu, Editura Minerva, București, 1999, p. 496 notează: "Cel care citise prima dată textul integral, sub formă de carte, pe foile originale, a fost Mircea Eliade. Verdictul lui a fost clar: trebuie tipărit cât mai curând și-a plecat în căutarea unui editor pe care l-a găsit în persoana prof. Rosetti, directorul «Culturii Naționale», de pe atunci. Se știe lipsa de preocupări în ce privește stilul, la Mircea Eliade, care era adeptul exprimării banale, terne chiar. Promotor al curentului «träirist» la noi, el era adeptul unei poziții filosofice, al unei experiențe interioare. Poziția mea filosofică îl entuziasma pe el, și n-a deschis niciodată vorba despre aspectele de limbă, de exprimare literară. Am dus manuscrisul bătut la mașină, cu inadvertențele stilistice apărute în volum, profesorului Rosetti și, lucru curios, nici el n-a făcut nici o observație în ce privește limba literară."
- 9 Constantin Fântâneru, *Interior*, Cultura Națională, 1932.
- 10 Mircea Eliade, "Un debut: Fîntîneru", în "Cuvântul", an IX (1932, noiembrie 6, nr.2710, p.3). Apud Mircea Handoca, *Mircea Eliade. Biobibliografie*, Editura Jurnalul Național, București, 1997, p.168.
- 11 Evaluarea se făcea prin calitative.
- 12 Înregistrarea se întrerupe brusc.
- 13 Această lucrare a fost posibilă cu sprijinul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane în cadrul proiectului POSDRU / 1.5 / Ș/ 78342.

CORUL "ION VIDU" DIN LUGOJ CONFIRMAREA EXCELENTEI

Corul "Ion Vidu" dirijat de maestrul Remus Tașcău a susținut un concert de muzică sacră în cadrul celei de-a XX-a ediții a festivalului-concurs internațional "George Enescu", la București. La Aula Magna "Teoctist Patriarhul" a Palatului Patriarhiei Române prestigioasa corală lugojeană a interpretat opusuri din literatura sacră, română și universală. Cei 33 de coriști au avut privilegiul de a evolua în fața unui public avizat, în mijlocul căruia s-au distins Carmen Petra Basacopol (compozitor), Gh. Firca (muzicolog), Irina Odăgescu (compozitor), Stelian Olaru (dirijorul Corului Operei Naționale Române București), Ioana Pipiripis (directorul Corului Madrigal) etc.

Această formațiune bicentenară, aflată de peste patru decenii sub bagheta maestrului Remus Tașcău, a întreprins turnee în mai toată Europa, din țara Galilor până în Grecia și

Italia. A susținut o amplă suită de concerte în marile capitale europene (Paris, Londra, Roma, Berna), în spații consacrate, precum Vaticanul, Catedrala din Mainz, Auditorium Stravinski din Montreux, Santa Maria Intrastevere din Roma, Ateneul Român din București etc. În "vitrina de trofee" a coriștilor lugojeni se numără premiile I la festivalurile din Bulgaria (Varna, 1973), Grecia (Karditsa, 1996), Elveția (Montreaux, 1997) etc, precum și colaborări vocal-simfonice cu Filarmonica "Banatul" din Timișoara și "George Enescu" din București.

Prestația corului din cadrul festivalului "George Enescu" sporește palmaresul acestei grupări de patrimoniu a culturii românești bănățene și certifică încă o dată spusele lui Gr. Constantinescu: *Corul "Ion Vidu" poate cânta pe orice scenă a lumii.*

OANA-ROXANA IVAN

"PUNCTUL NOSTRU DE OBSERVAȚIE ESTE MUNTELE SEMENIC"

În fine, Valeriu Leu atrage atenția asupra fondului "Coriolan Iosif Buracu" (aflat în arhiva Mitropoliei Banatului din Timișoara, insuficient studiat de specialiști. Cu aceasta se încheie partea întâi, cea originală, a volumului postum. Ca de obicei, Leu scrie cu farmec și croșetează abil documentele.

Secțiunea a doua cuprinde texte inedite transcrise de istoric: un crâmpei din memorialistica întinsă pe 22 000 de pagini a preotului militar Sava Popovici Săvoiu (mi-amintesc de studiul și fragmentul, ambele savuroase, publicate de Valeriu în "A treia Europă", nr.3-4, 2000), demn urmaș al lui Nicolae Stoica de Hateg; "Încorporarea Banatului la Ungaria" de Ioan Boroș; "Istoria Institutului Pedagogic Diecezan din Caransebeș" și "Istoricul Bibliotecii Episcopiei din Caransebeș" de Nicolae Cornean(u) (a nu se confunda cu actualul mitropolit al Banatului!), ultimul text (datând din 1982) mai degrabă o satiră vitriolantă: în anii 1950-60 "a fost o dezlănțuire demonică împotriva Bisericii din partea statului comunist. O răzbunare împoriva instituțiilor sale a tuturor ciurcurilor orașului, a tuturor piticoților..." (p.154).

Capitolul al treilea conține corespondența lui Aurel Cosma jr cu condeierii țărani. Aceasta îi prilejuise lui Valeriu Leu un studiu magistral, inserat în volumul *Memorie, memorabil...*, pp.222-238: "implicare(a) directă a țăranilor înșiși (...) în educația propriei clase (...) este un ultim reflex al Luminilor în spațiul rural"; ei "cred că însăși existența lor este un fel de a lega prezentul traumatizant de o epocă mai veche, o continuitate în autenticitatea culturală bănățeană" ș.a.m.d.

Câte proiecte ale lui Valeriu Leu nu se vor fi pierdut pentru vecie? Dincolo de o anumită timorare în orchestrarea părților, de subțirimea notelor menite să clarifice aspecte confuze, de revizuirea neglijentă a textului (vezi semnele de punctuație!), efortul îngrijitorului de ediție rămâne unul meritoriu.

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări din colecția de artă contemporană maghiară Körmendi-Csák, expusă la Muzeul de Artă din Timișoara

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi
Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.
www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDAȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95
Marcă înregistrată: M/00166
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢIAZĂ

ISSN 0030 560 X

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ, POZIȚIA 19364 DIN CATALOG

ARTA E ADEVĂRATA PROCLAMAȚIE DE EMPANICIPARE (I)

INTERVIU CU LINDSAY WATERS

Angajat de top al Harvard University Press încă din 1984, Lindsay Waters ocupă din 1992 poziția de editor executiv pentru științele umaniste în cadrul prestigioasei edituri. Prezentă activă în cercurile academice americane, participant la și organizator de conferințe, semnată al unei serii impresionante de eseuri și recenzii, a publicat două volume de autor: *Enemies of Promise: Publishing, Perishing, and the Eclipse of Scholarship* (Chicago: Prickly Paradigm Press, 2004) și *Against Authoritarian Aesthetics: Towards a Poetics of Experience* (Beijing: Peking University Press, 2000). Într-un interviu de mari dimensiuni realizat în ianuarie 2011 la sediul HUP din Cambridge, Massachusetts¹, Lindsay Waters vorbește despre propria carieră de editor și scriitor, lucrările publicate, edițiile îngrijite, personalitățile marcante ale filosofiei, teoriei și criticii literare întâlnite și succesul Noii istorii literare a Americii².

C.C.: Dragă Lindsay, reportofonul e pregătit.

L.W.: Nu credeam ca un obiect atât de mic poate funcționa atât de bine! Asistentă mea știe să-l facă să înregistreze impecabil și apoi transcrie totul. Am la dispoziție, de exemplu, transcrieri ale tuturor discuțiilor despre elaborarea *Noii istorii literare*. E minunat! [Arătând spre bibliotecă] Această secțiune e dedicată *Istoriei literare*; cuprinde edițiile americană, franceză și germană.

C.C.: Nu știam că există și o variantă franceză.

L.W.: Editorul francez a fost cel care a dezvoltat inițial ideea. Colaboram deja cu el la două cărți, la Minnesota Press. E destul de neobișnuit să găsești un cercetător de înaltă clasă dispus să facă muncă editorială sau priceput măcar la chestiuni organizatorice, dar omul era fantastic! A elaborat conceptul și mi-a înaintat o propunere concretă, de o pagină și jumătate, în iunie 1985. În iunie 1988 mi-a adus varianta tipărită și dischetele. Era gata!

C.C.: Câtă eficiență!

L.W.: Într-adevăr! Și ediția americană a fost, însă, elaborată la fel de repede. Cea germană a luat câțiva ani, întrucât editorul a dispărut misterios, s-a recăsătorit ș.a.m.d. Cu toate acestea, și el s-a dovedit fabulos, capabil de a edita fiecare rând, asemenea lui Greil [Marcus] și Werner [Sollors].

C.C.: Cum a apărut ideea Noii istorii literare a Americii? A fost ediția franceză unica sursă de inspirație?

L.W.: Am luat întotdeauna foarte în serios ideea că pe noi, cei din generația mea, ne-ar interesa istoria literară. M-am gândit, deci, că ar trebui să fac ceva în acest sens. University of Virginia are o publicație intitulată *New Literary History*³. Inițiatorul proiectului, Ralph Cohen, e cu vreo douăzeci de ani mai în vârstă decât mine. Întrucât investiga posibilitățile de a face istorie literară, acesta a devenit punctul de interes al revistei sale. Când a început să lucreze la *New Literary History*, mulți aveau sentimentul că anii '60 reprezentau un fel de revoltă împotriva a tot ceea ce îi precedase. Prin urmare, o abordare pronunțat istorică a vieții era imperativă. Fredric Jameson, de care mă delimitez în multe privințe, lansează următorul îndemn: "întoarceți-vă mereu la istorie"! În anii 1980, unul dintre punctele importante de pe agenda epocii mi se părea a fi găsirea de modalități de a face istorie

literară. Existau oameni ca Hans Robert Jauss, Vladimir Propp, Bahtin.

Eram, cred, devotat ideii de elaborare a unei istorii literare. Era mai mult decât un imperativ academic: era o misiune de care trebuia să mă achit, ca strângerea recoltei. Încă dinaintea plecării de la Minnesota Press, în 1984, mă străduiam să înțeleg schimbările ce se petreceau în America. Vroiam să concep o istorie literară, dar nu știam cum. L-am întâlnit apoi pe Denis Hollier, care preda la University of California Berkeley și avea multă experiență la editarea proiectelor de anvergură. În plus, avea febra publicării în sânge; parcă l-ar fi chemat Larousse! Nu știu dacă se mai gândise la o istorie literară – nu cred –, dar i-am propus să o facă. *Noile istorii* franceză și germană au devenit, astfel, prototipurile, probele efectuate în vederea realizării ediției americane. Pe parcurs, am devenit tot mai convins că nu știu, de fapt, cum să fac așa ceva.

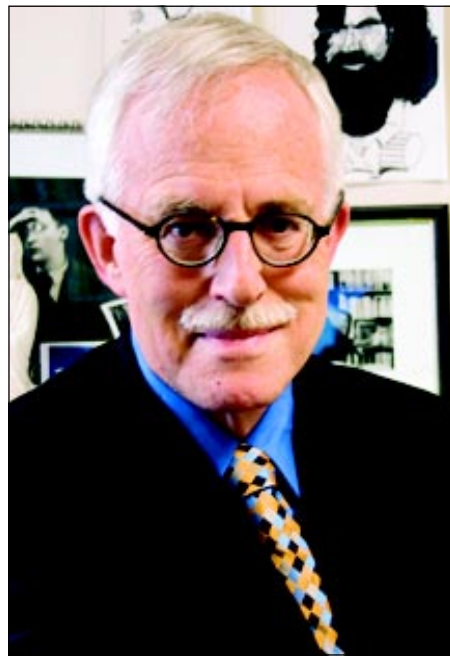
University of Minnesota Press publicase "The American Writers Pamphlet Series" în 103 de fascicule: câte un pamflet dedicat fiecărui scriitor: Robert Frost, Fitzgerald etc. Îmi revenea misiunea de a regândi respectiva colecție, dar, în timp ce meditam asupra variantelor de lucru, nu îmi putea lua gândul de la modalitățile de a face o istorie literară sau a studia literatura americană. Nu îmi puteam imagina un model de tip 'viața și opera'. Era atât de învechit! Am început să inventariez posibilitățile de organizare și, încercând să refac proiectul de la Minnesota, mi-am dat seama că nu vreau să lucrez așa. M-am dus la New York, unde am purtat multe discuții interesante cu Sacvan Bercovitch, Sandra Gilbert și Stanley Aronowitz, toți posibili editori ai istoriei vizate.

La momentul respectiv lucram deja la două cărți cu Denis Hollier. Una era despre Georges Bataille; cealaltă, o colecție pe care o edita. Includea scrierile Collège de Sociologie, o grupare experimentală ce cuprindea mai ales personalități din zona literară a Franței anilor '37-'38, până la Război. Oamenii ca Walter Benjamin, Meyer Schapiro și mulți alții discutau despre felurite moduri de a înțelege cultura europeană. Denis Hollier le recuperase în mod miraculos conversațiile. Am început să vorbim tot mai frecvent și l-am rugat să îmi facă un plan pentru *Noua istorie literară*. Mi-a dat acea pagină și jumătate absolut genială pe care am menționat-o. Începea cu "Mallarmé și-a imaginat o istorie literară fără nume proprii. Noi nu vom putea fi atât de îndrăzneți. Putem, totuși, încerca să facem ceva nou, diferit de tot ce s-a făcut în trecut".

La apariția cărții, în 1989, Franța sărbătorea Bicentenarul Revoluției. Unii cronicari francezi au spus: "Priviți ce au făcut barbarii de americani: ne-au redus patrimoniul la felii de carne de vită pe pâine prăjită"! O altă cronică remarcă însă că, după ce risipa festivă a Bicentenarului se va fi încheiat, ceea ce va rămâne va fi cartea. Ne-a făcut plăcere.

C.C.: Cum ai decis cine să editeze *Istoria americană*?

L.W.: Știam ce doresc: vroiam ca lucrarea să se concentreze pe procesul de creație. Am vorbit cu varii persoane în acest sens; am căutat talente. Pe Greil Marcus și Werner Sollors îi cunoșteam de douăzeci de ani. La Werner mă gândisem de la bun început, deși nu știam exact cum vom putea realiza acest proiect. A devenit una dintre perso-

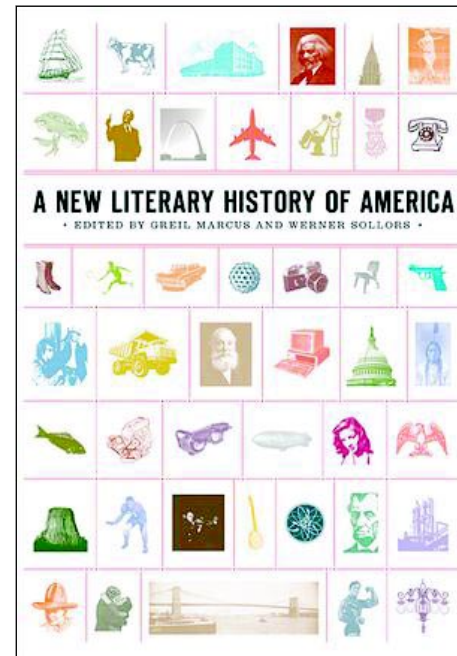

nele-cheie cu care am discutat. Îl știam încă de la Minnesota Press, unde îmi propusese cărți pentru traducere din germană în engleză. Nu cred că-l întâlnisem personal înainte de ajungerea mea la Harvard, în 1984. Mi-a devenit tot mai clar că vroiam ca acest mare nume din sfera academică să fie unul dintre editori, dar îmi doream și un critic important din zona artelor. Vroiam ceva din vechiul spirit al Catedrelor de Engleză, de dinaintea hiper-profesionalizării și limitării lor.

Îmi place critica literară. I-am publicat pe Frank Kermode și Tony Tanner, a cărui carte, *Prefaces to Shakespeare*, a apărut de curând. În anii '60-'70, oameni precum Kermode și Tanner erau cei mai buni analiști ai literaturii americane. Nu cred că mai există azi vreun critic englez care să se priceapă atât de bine la acest tip de literatură, de parcă America și Anglia s-a fi îndepărtat. Tipul de critic englez capabil să înțeleagă America pe deplin pare să fi dispărut. Totul se leagă de-al Doilea Război Mondial. Fără el, The Beatles n-ar fi existat. Liverpool n-ar fi devenit un port important pentru exporturile către Țările de Jos. Cel de-al Doilea Război Mondial i-a unit pe englezi și americani într-un mod aparte.

Ascultam ieri discursul inaugural al lui John F. Kennedy. M-a izbit asemănarea cu retorica lui Winston Churchill: "Vom lupta pe fiecare plajă, nu ne vom lăsa înfrânți, ne vom bate pentru America"... Sună ca afirmația lui Churchill, "vom lupta pentru Anglia" împotriva naziștilor. În discursul din 1961, JFK sublinia faptul că ne opunem rușilor. Americanii o simțeau din plin. Eu unul, cu siguranță. Trăiam la o mică fermă din Illinois și mă gândeam la toate acestea. Zidul de la Berlin mă făcuse să mă concentrez pe acea linie subțire și plină de asperități ce împărțea lumea în două.

Revenind la modul în care am ales oamenii pentru *Istoria literară*: îl aveam deja pe Werner Sollors, dar îmi doream și un critic. Cel mai bun critic pe care îl cunosc e Greil Marcus. Criticii sunt cei ce reacționează la arta produsă în prezent. Pot, desigur, să analizeze și picturile renaștentiste, dar sunt, esențialmente, persoanele capabile de a privi, asculta, observa orice formă de artă cu priză la public, de a face diferențe și a emite judecăți de valoare. Criticul știe cum să vorbească despre opera de artă așa încât alții să o poată aprecia corect la rândul lor. Criticul trebuie să aibă harul de a articula

opinii, combinând analiza cu exprimarea eficientă. La Catedrele de Engleză din Statele Unite nu avem destui critici. Harvard îl are pe englezul James Wood și e foarte bine, dar unde ne sunt americanii? O avem, desigur, și pe marea Helen Vendler, care scrie despre poezia contemporană în maniera noii critici. Totuși, pentru această carte vroiam un critic american contemporan.

Unul dintre motivele pentru care am publicat, de-a lungul anilor, cărți despre muzica pop e acela că, alături de filme, aceasta reprezintă una dintre cele mai vii forme de artă contemporană. Prima carte a lui Greil Marcus am publicat-o în 1989: se numea *Lipstick Tracks* și vorbea despre o serie de grupuri avangardiste – situaționisti, Dada – și muzica pop.

Tocmai a apărut ediția aniversară, după douăzeci de ani. În ce mă privea, scrierile lui Marcus despre negare în arta secolului XX aveau o logică imbatabilă. Lucrasem cu teoreticieni ai literaturii precum Paul de Man și alți critici literari de avangardă din sfera academică, dar cum poți înțelege tradiția negării ce decurge din opera lui Hegel? Greil Marcus a reușit să explice cel mai bine existența ei contemporană prin trimiteri la muzica punk. Prin urmare, din punctul meu de vedere, era cel mai bun critic.

C.C.: Cum alegi, de regulă, autorii pe care îi publici? Care e "traietoria" manuscrisului?

L.W.: La început eram foarte practic. Căutam lucruri care nu erau disponibile în engleză pentru disertația la care lucram, despre Byron și narațiunea italiană renaștentistă. Aveam nevoie de ajutor să înțeleg aceste lucruri. Structura epicului renaștentist italian e foarte greu de pătruns. Studiam la University of Chicago, instituție profund aristotelică, unde se urmărea înțelegerea artei în funcție de structurile formale. Era foarte interesant și distractiv să te străduiești să înțelegi poezia în acest mod. Eu încercam să descifrez o operă comică a Renașterii italiene, *Morgante Maggiore* de Luigi Pulci și recurgeam la tot soiul de idei diferite pentru a decoda intriga: ale lui Roman Jakobson, Vladimir Propp, Bahtin sau specialistului italian în literatură, Gianfranco Contini.

Continuare în pagina 21

Interviu realizat și tradus de
CRISTINA CHEVEREȘAN